

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

A. DİDEM USLU'NUN ROMANLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR
İNCELEME

KÜBRA KOCAMAN

DANIŞMAN

PROF. DR. MACİT BALIK

BARTIN -2025

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

A. DİDEM USLU'NUN ROMANLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra KOCAMAN

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman :

Üye :

Üye :

BARTIN- 2025

KABUL VE ONAY

Kübra KOCAMAN tarafından hazırlanan “A. DİDEM USLU’NUN ROMANLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME” başlıklı bu çalışma, 26.08.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zafer CEYLAN

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Prof. Dr. Macit BALIK danışmanlığında hazırlamış olduğum “A. DİDEM USLU’NUN ROMANLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME” başlıklı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

26.08.2025

Kübra KOCAMAN

ÖN SÖZ

Prof. Dr. A. Didem Uslu, roman ve hikâye türlerinin yanı sıra çeviri, derleme, araştırma ve inceleme alanında eserler kaleme almış, çeşitli yayınevleri ve kuruluşlardan ödül ve dereceler elde etmiş günümüz yazarlarından. Uslu, 1990'lı yıllardan itibaren hem akademisyenlik görevini yerine getirir hem de yazarlık alanındaki çalışmalarına devam eder. Didem Uslu'nun edebiyata ve hayata bakış açısının eserlerinin oluşmasında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Oldukça yenilikçi, edebiyatta farklı söyleme önem veren yazarın kendine has üslubu eserlerine yansır. Hayal gücünün önemini, postmodernist etkilerin görüldüğü roman kurguları içinde sık sık dile getirir. Farklı disiplinlerin imkânlarını da kullandığı eserlerinin, özellikle de romanlarının temasını belirlerken tarih ve siyaset biliminden yararlanır. Araştırmacı yanı onun eserlerde uzak ve yakın tarihi bağlantılı olarak aktarmasını sağlarken Türkiye ve dünya gündemine de dikkat çekmek ister. Uslu'nun kurgusal eserlerinde de okuyucuya ulaşmak ve onu bilgilendirme isteği belirgin bir şekilde görülür. Ayrıca yakın dönemdeki Türkiye siyasi tarihini etkileyen olaylara bizzat tanıklık etmesi onun anlatma ve aktarma çabasını belirler. Özellikle bu durum romanların tematik örgüsünü oluşturur. Toplumun sorunlarına göz yummaz. Bir aydın olarak bu noktada edebiyatı ve yazıyı kullanarak sık sık okuyucuya seslenir.

Bu tezde, Didem Uslu'nun romanları içerik bağlamında incelenmiş ve çeşitli disiplinlerden faydalanılarak yazarın ele aldığı sosyal ve bireysel temalar saptanmaya çalışılmıştır. A. Didem Uslu'nun romanları üzerine daha önce yapılan bir tez çalışması bulunmamaktadır. "A. Didem Uslu'nun Romanları Üzerine Tematik Bir İnceleme" isimli bu çalışmada teorik, tarihsel ve sosyolojik kaynakların yanı sıra yazar hakkında yazılan yazılar, incelemeler, röportajlar da değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu bağlamda romanlarda bireysel ve sosyal temalar saptanmaya çalışılmıştır. Tezimizde Uslu'nun basılan altı romanı ele alınmıştır.

Çalışmaya konu olan romanlar, Giriş ve Sonuç kısmı dışında üç bölüm altında ele alınmıştır. Tezimizin birinci bölümü olan Giriş' te romanın mahiyeti ve kapsamına ilişkin kısa bilgi verildikten sonra geleneksel roman anlayışından modern romana geçiş ve Türk romanında öncelenen temalar belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde romanlar genel olarak kurgu ve içerik yönleriyle ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Uslu'nun romanları bireysel temalar açısından incelenmiş, dördüncü bölümde ise sosyal temalar belirlenmeye

alışılmıştır. Sonuç bölümünde ise Didem Uslu'nun roman dünyasının yaslandığı içerik unsurları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tez yazma sürecim boyunca desteklerini esirgemeyen, kıymetli bilgileriyle yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Macit Balık'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans dersleri aldığım dönem boyunca bilgilerinden yararlandığım kıymetli bölüm hocalarım Doç. Dr. Haluk ner ve Doç. Dr. Can şen'e, Prof. Dr. Betül Mutlu hocama ve tez konusu olan eserlerin yazarı kıymetli hocam Prof. Dr. Didem Uslu'ya desteklerinden dolayı teşekkür ederim. En önemlisi her daim yanımda olan, desteklerini esirgemeyen biricik aileme teşekkürü borç bilirim.

Kübra KOCAMAN

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

A. DİDEM USLU'NUN ROMANLARI ÜZERİNE TEMATİK BİR İNCELEME

Kübra KOCAMAN

Bartın Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Macit BALIK

Bartın- 2025, sayfa: 110

Edebiyatın konusu insandır. İnsan ise toplumu oluşturan en önemli ve temel unsurdur. Edebi eserler insanı tüm yönleriyle incelemeyi amaçlarken sanatçı; insanın duygu dünyasını ve iç dünyasını, yetiştiği toplumun dil ve kültür öğeleri ile biçimlendirir ve eserlerini meydana getirir. Sanatçı eserlerini oluştururken ait olduğu toplumdan etkilenir. Aynı zamanda sanatçı ve yarattığı eserler toplumu etkileyerek değişimine de dolaylı yoldan katkıda bulunur. Bu sebeple edebiyat, toplumların duygu ve düşüncelerinin yansıdığı bir alandır diyebiliriz.

Türk edebiyatında da toplumun yaşadığı değişme ve gelişmelerden yazarların çokça etkilendiği ve eserlerini bu değişikliklerin yarattığı iklimde oluşturduklarını söyleyebiliriz. Türk edebiyatının İslam öncesi, sonrası ve Batı etkisinde diye sınıflandırılmasının da sebebi budur. Dönem eserleri dil ve içerik olarak birbirinden oldukça farklıdır. Bütün sanatçılarda olduğu gibi A. Didem USLU da yaşadığı toplumun kültürel yapısından etkilenmiş ve şahit olduğu dönemsel siyasi ve sosyal olaylara tepkisiz kalmayarak eserlerini meydana getirmiştir.

A. Didem Uslu'nun romanlarında özellikle devlet-toplum-birey, siyasi ve sosyal olaylar, tarihi meseleler, kadının toplumdaki yeri, haklarının işlenen başlıca konular olduğu görülmektedir. Uslu, sanatçı kimliğinin yanında akademisyen kimliğine de sahiptir.

Toplumu ve insanı eserlerinde anlatırken hem sanatçı hem birey hem de bir aydın gözüyle ele aldığı konular ile ilgili değerlendirmelerde bulunur. Toplumsal konularla ilgili temalar eserlerinde geniş yer tutar. Aynı zamanda yazarın bu konu ve temaları işlerken takındığı duyarlı tavrı ve didaktik üslubu incelemeye tabi tuttuğumuz romanlarındaki önemli ayrıntılardır. Sanatçı kendine has kurgu yapısı ile hayat tecrübelerini ya da insanlar veya yerlerle ilgili anılarını romanlarında ve diğer türdeki pek çok eserinde harmanlayarak okuyucuya sunar. Yazarın romanları, bu tespitler doğrultusunda ele alınıp incelenmiştir. Onun çalışmaya konu olan romanları, bireysel ve toplumsal temalar olarak ikiye ayrılmış, temalar kendi içinde de alt başlıklara ayrılıp incelenmiştir.

Araştırma giriş bölümü, bireysel ve sosyal temalar ile sonuç bölümlerinden oluşur. Birinci bölümde “*Zamanın Ötesinde Buluşma, Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kırçiçeği, Ihlamur Mevsiminde Piri Reisin Rotasından, Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith, Keşke, Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde*” adlı romanlar incelenmiş romanlardaki bireysel temalar ve romanlardan alınan örneklerle yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde toplumsal tema ve örneklerine yer verilir. Sonuç bölümünde ise elde edilen çıkarımlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: A. Didem Uslu, birey, edebiyat, roman, sosyal meseleler, toplum.

ABSTRACT

M.A Thesis

A THEMATIC STUDY ON A. DİDEM USLU'S NOVELS

Kübra KOCAMAN

Bartın University

Graduate School

Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Prof. Dr. Macit BALIK

Bartın- 2025, page: 110

The subject of literature is humanity. Humans are the most important and fundamental element that constitutes society. While literary works aim to examine humanity in all its aspects, artists shape the emotional and inner world of humans using the linguistic and cultural elements of the society in which they were raised, creating their works. Artists are influenced by their societies when creating their works. At the same time, artists and their works influence society and indirectly contribute to its transformation. Therefore, we can say that literature is a field where the emotions and thoughts of societies are reflected.

In Turkish literature, we can say that writers were heavily influenced by the changes and developments experienced by society and created their works within the climate created by these changes. This is also why Turkish literature is classified as pre-Islamic, post-Islamic, and Western-influenced. The works of these periods differ significantly in language and content. As with all artists, A. Didem USLU was influenced by the cultural fabric of the society in which she lived and created her works without remaining indifferent to the periodic political and social events she witnessed.

A. Didem Uslu's novels focus primarily on the state, society, and the individual, political and social events, historical issues, and women's place and rights in society. Besides her artistic identity, Uslu also possesses an academic identity. In her works, she explores

society and humanity through the lens of both an artist and an individual, and an intellectual. Social themes occupy a significant place in her works. Furthermore, the author's sensitive approach and didactic style in addressing these themes are key elements in the novels we are examining. Through her unique narrative structure, the artist blends her life experiences and memories of people and places into her novels and many other works, presenting them to the reader. The author's novels were analyzed and analyzed in light of these findings. Her novels are divided into two categories: individual and social themes, each of which is further subdivided and analyzed within its own themes.

The research consists of an introduction, individual and social themes, and a conclusion. The first section examines the novels " *Meeting Beyond Time*," " *Wildflower Growing in the Shadow of Tanks*," " *From the Route of Piri Reis in the Linden Season*," "Ayşe with a White Turban and John Smith," "Keşke," and "In the Snowy Skyscrapers of America," and presents individual themes and examples from these novels. The second section explores social themes and examples. The conclusion section presents the conclusions.

Key Words: A. Didem Uslu, individual, literature, novel, social issues, society.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Geleneksel Romandan Modern Romana	2
1.2 Türk Romanında İşlenen Başlıca Temalar	7
2. A. DİDEM USLU’NUN BİYOGRAFİSİ, SANAT ANLAYIŞI VE ESERLERİ	12
2.1 A. Didem Uslu’nun Biyografisi.....	12
2.2 Sanat Anlayışı	14
2.3 Eserleri	15
3. İÇERİK AÇISINDAN A. DİDEM USLU’NUN ROMANLARI	17
3.1 Zamanın Ötesinde Buluşma	17
3.2 Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kırçıceği	18
3.3 İhlamur Mevsiminde Piri Reisin Rotasından	19
3.4 Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith	23
3.5 Keşke	24
3.6 Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde	26
4. A. DİDEM USLU’NUN ROMANLARINDA BİREYSEL TEMALAR.....	28
4.1 Hayal ve Yazınsal Yaratıcılık	28
4.2 Üzüntü ve Acı.....	30
4.3 Huzur / Huzursuzluk	33
4.4 Öfke ve Şiddet	36
4.5 Aşk ve Sevgi.....	43
4.6 Korku ve Endişe.....	45
4.7 Ölüm.....	49
4.8 Cinsellik.....	53
4.9 Yalnızlık ve Bunalm.....	54
5. DİDEM USLU’NUN ROMANLARINDA TOPLUMSAL TEMALAR.....	57

5.1 Din/İnanç	59
5.2 Batıl İnanç	65
5.3 Tarih	66
5.4 Emperyalizm / Sömürgecilik	91
5.5 Kapitalizm	97
5.6 Diaspora	99
5.7 Yozlaşma	100
5.8 Ötekileştirme	101
5.9 Irkçılık	102
6. SONUÇ	104
KAYNAKLAR	107
ÖZGEÇMİŞ	110

KISALTMALAR

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASALA	: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu (terör örgütü)
BM	: Birleşmiş Milletler
ĞTGBKÇ	: Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kırçıçeği (Roman)
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MS.	: Milattan Sonra
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

1. GİRİŞ

Edebiyat, düşünce ve duyguları güzel ve etkili bir biçimde anlatma sanatı olarak tanımlanır. Edebiyat sözcüğü Arapça edep sözünden gelir, anlamı terbiye demektir. Yani kullanılan dilin günlük konuşmalardaki rastgeleliğin ötesinde terbiye edilmiş, belli kurallara uygun ve aslında özenli olmasına dikkat edilir. Edebi eserlerde de bu sebeple dil, anlatım ve teknik unsurlar önemsenir.

Günümüzde edebiyat; tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle, dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır. Burada asıl olan edebi metindir. Çünkü edebiyatla ilgili her türlü etkinliğin merkezinde edebi metin bulunmaktadır (Aktaş, 2009: 187).

Bununla birlikte metinlerden bazısı düşünmeyi bazısı öğretmeyi bazısı da sezdirmeyi hedefler. Sezgi ve hissettirme odaklı metinler sanatsal metinlerdir. Özellikle sanatsal metinlerin veya edebi metinlerin odak noktası ise insandır. İnsanın varoluş çabası, anlamlandırma isteği veya gözlem ve deneyimlerini paylaşma arzusu sanatçıları kamçulamış ve edebi eserler, metinler ortaya çıkmıştır.

Edebi metinler içinde roman ise önemli bir yere sahiptir. Konusu insan, toplum yani yaşama dair her şey olan roman, daha önceki dönemlerde de farklı şekil ve isimlerde varlığını sürdürmüştür. İ. Watt, aristokratik edebiyatın iki önemli ifade şekli olan romans ve destanın yerlerini neorealizm ve orta sınıf değerlerinin yarattığı romana bıraktığını söyler (Watt, 1967: 7). Watt'a göre roman, *"18. yüzyılın başında felsefede realizm ile başlamıştır. Felsefede realizm, neorealizm Descartes'in 'Düşünüyorum öyleyse varım' hükmü üzerine inşa edilmiştir. John Locke'nin ampirik psikolojisi de bu felsefenin epistemolojisini ortaya koymuştur. Bu bilgi edinme teorisine göre insan bilgisini geçmişten devir almamakta aksine onu duyu organlarıyla edinip aklıyla sınıflandırarak sistemleştirmektedir"* (Watt, 1967: 7). Kantarcıoğlu'na göre ise;

Romans ve destan Eflatun ve Aristo'nun idealist felsefelerinin gerçek anlayışı üzerine inşa edilmiş, zaman ve mekâna göre değişmeyen evrensel insan tecrübesi ve değerleri üzerine kurulmuş iki önemli edebi çeşittir. Bir burjuva destanı olan roman, klasik destandaki komik ve trajik unsurları, zaman ve mekâna göre değişen insan tecrübesine bağlı sosyal değerler olarak sunar (Kantarcıoğlu, 2007: 14).

Romanın önce destan sonra romans ve en son da roman olma aşamasında türe bakış açısı ve tanımlamaları da değişiklik gösterir. Klasik roman tabirlerinden modern roman tanımına ve ayırımına kadar farklı bakış açıları ise şu şekildedir:

Watt' a göre roman belli bir zaman ve mekân içinde belli bir kişinin başından geçenlerin sebepten ilişkisi ve sağlam bir mantık dokusu içinde sade bir nesir dili ile hikâye edilmesidir. Geleneksel romanda destan ve trajedi gibi olaylar dizisi, karakter, düşünce unsurları ve kültürel atmosfer ve dil ortamı gibi unsurlardan meydana gelir. Romanda esas olan bireysel tecrübe sonunda erişilen olgunluk seviyesidir. M. Z. Shroder ise romanı en geniş anlamda tanımlarken roman tecrübesizlikten tecrübeliliğe, cehaletin mutluluğundan hayatın gerçeklerini kabullenen bir olgunluk seviyesine geçiş sürecini ifade eder. Bununla beraber hem roman hem de felsefi hikâye romansta hâkim olan ve dünyayı en azından duygusallığın renklendirdiği ve en ileri seviyede gerçeği efsaneleştiren ve şiirleştiren öznel ve hayali yorumun bulanıklığı içinde gören yaklaşımı reddederler. Romans, gerçeği mitleştiren hayal gücünün mahsulüdür. Mitin yıkılışı yani roman karakterlerinin yaşadığı hayal kırıklığı romanı edebi bir çeşit yapan yaklaşımdır. İngiliz eleştircilerden Walter Ailen, romanı tanımlarken roman dünyasının temsili niteliğini şöyle ifade eder: Romancı da her sanatçı gibi yaratıcıdır. Romanında yeryüzünde yaşayan insanların hayatının bir benzerini yansıtmaktadır. Ancak roman dünyasını oluşturan sosyal gerçek, pek tabidir ki, romancını kendi hayat görüşünü, kendi felsefesini temsil eder. Böyle bir hayat görüşünü aksettirebilmek için romancının seçtiği değerleri ve vardığı sonuçları, romanında yarattığı karakterler, durumlar ve seçtiği kelimeler ifade eder (Kantarcıoğlu,2007: 15-16-17).

1.1 Geleneksel Romandan Modern Romana

Geleneksel romandan modern romana geçiş sürecinde zaman içerisinde özde ve biçimde sanatçılar tarafından yapılan değişiklikler göze çarpar. Batı edebiyatında da özellikle 19. yüzyıl sonrası roman türünde bu değişikliklerin daha da açık gözlemlenebildiğini söyleyebiliriz. Geleneksel romanda her şeyi güvenilir bir gözlemci olan hikâyeci veya anlatıcının yazarla aynı bakış açısını paylaşmakla kalmayıp romanı kendi fikirlerini ifade eden bir ortam haline getirmesi yaygın bir uygulamadır.

Batıda 19.yüzyılın ikinci yarısında romancının toplumla aynı değerleri paylaşmadığı, insan hayatından kopan geleneksel değerlere eleştirci bir tavır aldığı görülür. Romancının bir aydın olarak sosyal değerleri eleştirmesi ve onları insan hayatının ihtiyaçlarına göre yorumlaması romanın yapısında karakter unsurunu ön plana çıkarmıştır. 19.yüzyılın ikinci yarısında özde önce realizmin sonra da natüralizmin gerçek ve insan kavramlarını benimseyen roman biçimde klasik ölçüleri benimsemiş ve böylece 'arı roman' ortaya çıkmıştır. J. W. Beach, modern romanın 1895'ten 1925'e kadar özde realist, biçimde klasik olan bir yapıya sahip çıktığını söyler (Kantarcıoğlu, 2007: 20).

Modern romana geçiş aşamasında sanatçılar önce dramatik roman türünde eserler vermiştir. Yazar diyalog, özetleme, sahne tekniği, tasvir vs. tekniklerle okuyucu ile karakter ve eser arasında doğrudan bir bağlantı kurar. Okuyucuyu yönlendirmek ya da didaktik bir tavırdan kaçınılır. 19. yüzyıl sonlarına doğru ise insan-toplum ilişkisi ve realist ve natüralist çizgi modern romanların ortaya çıkmasına zemin hazırlar.

19.yüzyıl sonunda insan gerçeğini bilimsel bulgularla sınırlayan materyalist fikir akımına natüralizm denmiştir. Natüralist romancıya göre insan hiç durmaksızın devam eden bir evrim sürecinin mahsulüdür ve henüz evrim sürecinin çok ilkel safhalarında yaşamaktadır. Kimyasal bir etki tepki maddesi olan insan içine doğduğu sosyo-ekonomik şartların ve biyolojik kalıtımın mahsulüdür. Zola, ‘Deney Romanı’ adlı makalesinde natüralist romanlarda bazı kalıtsal niteliklere sahip olan ferdin (roman başkişisinin) belli sosyo-ekonomik şartlar altında sebep-netice ilişkisi içerisinde gösterdiği duygusal, düşünsel ve fiziksel davranışları bilimsel bir objektiflikle incelendiğini ve ifade ettiğini söyler (Kantaroğlu, 2007: 22-23).

Türk edebiyatında sözlü kültür içinde oluşan ve gelişen roman gibi edebi türlerin yerini tutan sözlü anlatı ürünleri zamanla roman türünün tanınmasına ve gelişimine ortam sağlamıştır.

Gerçekleşmemiş olsa bile gerçekleşmesi mümkün olayların insan, yer, zaman erevesi içinde anlatıldığı edebiyat türü olan roman, meraklı olayları dinlemek ve bunların sebeplerini araştırmak gibi eski ve beşeri bir ihtiyaa cevap vermek üzere ortaya çıkmıştır. Olayları ve durumları hikyeleştirerek anlatma ihtiyaı sözlü gelenekte din, kahramanlık destanları, menkıbeler ve efsanelerin anlatımı ile başlamış günümüz hikâye ve romanın kaynağını oluşturmuştur (Aytaç, 2007: 11).

Edebiyatımızda geleneksel ve sözlü kültür ürünleri destan, efsane vs. Tanzimat Dönemi’nin başlamasıyla şekil ve içerik olarak yerini Batılı bir edebi tür olan romana bırakmıştır. İlk olarak bu dönemde yani “*Tanzimat Döneminde Yusuf Kamil Paşa’nın Telemak tercümesi yayımlanır. Eser didaktik bir içeriğe sahiptir. Modern romanla çok ilgisi bulunmayan eserde yer adlarının yabancı olması ve Yunan Mitolojisi ile bilgi eksikliğinden dolayı edebiyatımızda büyük bir etkiye sahiptir denilemez*” (Aytaç,2007: 13).

Ahmet Mithat Efendi’nin (1844-1912) halkı okumaya teşvik etmek için yazdığı uzun hikâye türündeki *Letaifi Rivayat* (1870) ve Emin Nihad’ın *Msamerefname* (1871) isimli eserleri bu dönemde etkili olmuştur. Tanzimat’ın ortaya koyduğu prensipler ve atmosferle

birlikte dönem aydınları okumamış geniş halk kitlelerini etkilemek için yoğun çaba gösterir. Ahmet Mithat ile Namık Kemal (1840-1888) de bu dönemde söz konusu düşünce doğrultusunda eserler yazar.

Namık Kemal, İntibah'ın ön sözünde romanda ele alınan vakaların gerçek ya da gerçeğe yakın olmasını ister. Diğer yandan romanın cemiyetin düşünüş tarzlarını da ele alması gerektiğini söyler. Aşkı bir katalizör olarak gören yazar, Türk klasik halk hikâyelerine şiddetle muhalefet etmesine rağmen halk hikâyelerinin bazı özelliklerinden kendini kurtaramaz. Mekân ve olay tasvirlerinde realist, tabiat ve karakter tasvirlerinde sübjektiftir. Psikolojik tahlillerin gereğine inanır ama dil ve üslupta başarılı olamaz. Recaizade Araba Sevdası adlı romanda yanlış batılılaşmayı ele almış, romanda gerek vaka gerekse karakterler tamamı yerli ve tabiidir. Karakterlerin ve olayların tasvirinde realizme bağlı kalınmıştır (Aytaç, 2007: 14-15).

Tanzimat Dönemi ve sonrasında roman türü ile ilgili birtakım eksiklikler görülse de yazarlar Batı edebiyatı etkisinde realist ve natüralist çizgide eserler yazmaya devam etmişlerdir. İlk kuşak yazarlardan sonra bilhassa Şemsettin Sami (1850-1904), Nabizade Nazım (1862-1893), H. Ziya Uşaklıgil (1868-1945) ile türün edebiyatımızda kendine özgü değişimi ve gelişimi devam etmiştir.

Türkiye'de romanın Tanzimat Dönemi'nde önce çeviri sonra da telif denemeler yoluyla ortaya çıktığı bilinmektedir. Tanzimat Dönemi'nin Türk romanında yaptığı en önemli değişiklik; geleneksel doğulu Türk tahkiye tarzının yanına Avrupalı tarza uygun yeni bir roman anlayışı getirmiş olmasıdır. İlk olarak çeviri ve adapte eserlerin yerini zamanla edebi ve modern teknikte yazılan romanlar almıştır.

Tanzimat romanı Namık Kemal ile sosyal meseleleri işlemeye başlamış, Ahmet Mithat romanlarında ele aldığı her toplumsal sorunun ardından kıssadan hisse vererek hem geleneksel seyirlik oyunları hem de modern romanın teknik özelliklerini birleştirmeye çalışmıştır. Bu dönem romanlarında batılılaşma, görücü usulü ile evlilik vb. konular romantizmin etkisinde kalınarak işlenmiştir. 1896-1901 yılları arasında varlığını sürdüren Servet-i Fünun Dönemi romanları realizm ve parnasizm akımları etkisinde kalmış ve psikolojinin romanın içine girmesiyle Servet-i Fünun romanı ortaya çıkmıştır. Halit Ziya ve Mehmet Rauf (1875-1931) bireyi ve bireyin hayatını anlatmışlardır.

Modern anlamda ilk Türk roman örneğinin Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mai ve Siyah* (1897)'ı olduğuna dair neredeyse tam bir mutabakat vardır. Servet-i Fünun Dönemi'nin ortaya çıkardığı sanat anlayışı, dil ve üslup temayülü, Halit Ziya'nın eserlerinde sanatkârane bir üslup şeklinde okur karşısına çıkar. Fransız realist ve natüralist isimlerin etkisinde kalan yazar, teknik açıdan sağlam romanlar ve hikâyeler yazar.

Dönemin öne çıkan diğer önemli ismi Mehmet Rauf ise ilk psikolojik roman örneği kabul edilen *Eylül* (1900)'ün yazarı olarak bilinir. Yazar romanda başarılı ruh tahlillerine yer verir. Ahmet Rasim, Ahmet Mithat çizgisinde bir yazardır. Daha çok uzun öykü tarzında eserler yazarak okuyucuya hoş vakit geçirmek niyetindedir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944) ise Servet-i Fünun Dönemi'ne denk gelse de topluluğa bağlı kalmadan bağımsız eserler yazmıştır. Romanlarında realizm ve natüralizm etkisinde kalan yazarın romanları teknik açıdan kusurludur. Yazar romanlarında Tanzimat yazarları gibi olay akışına müdahale ederek okuyucuya bilgi verme ve olaylara yorum yapma meylindedir. Bu yönüyle de Ahmet Mithat tarzını sürdürdüğü söylenebilir. Romanlarında mizah, eleştiri, çevre tasviri ve gözleme yer verdiği görülür. Bu sebepten kimi eleştirmenlerce halkçı kimilerine göre ise halkı eleştiren bir tarzının olduğu dile getirilir.

Halide Edip Adıvar'ın (1884-1964) romancılığı aşk ve tutku konulu romanlardan toplum ve töre romanlarına doğru bir çizgide ilerler. Onun romanlarındaki farklılık Tanzimat'tan beri Fransız roman geleneğini takip eden romancılarımıza rağmen onun İngiliz roman geleneğini takip etmiş olmasıdır. Kadın karakterler Adıvar'da etkileyici, idealist, yabancı dil bilen kişilerdir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974), *Fecr-i Ati*, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet Devri Türk edebiyatı yazarlarındandır. Romanlarında kendi kişisel hayatının yanı sıra yaşadığı tarihi dönemleri de yansıtarak toplumsal değişimleri ve problemleri kurguya aktarmaya çalışmıştır. Nehir roman türünün temsilcisidir. Çözümleyici, tasvirici ve tezci yönleri romanlarında ağır basar.

Reşat Nuri Güntekin (1889-1956) Cumhuriyet Dönemi'nin önemli yazarlarından. Romanlarında idealist bir tavırla Anadolu'yu anlatır. Yazar alçak gönüllü yaklaşımı ve canlı üslubu ile aydın kesim ve halkı ortak paydada buluşturan ender yazarlarımızdandır.

Peyami Safa (1899-1961), Türk edebiyatında psikolojik tahlil romanının en önde gelen yazarlarından. Bilinç ve bilinçaltı, ahlâki bunalımlar, yalnızlık, ruh hastalıkları, kişi-toplum çatışmaları vs. ele aldığı temel konulardır. Onun romanları psikolojik olduğu kadar sosyaldir. Romanlarındaki bazı erkek karakterler yazarın görüşlerini hatta kendini temsil eder.

1950'li yıllar ve sonrasında yazarlar realizm ve natüralizm etkisinde de kalarak sosyal gerçekçi romanlar yazmaya çalışmışlardır. Kemal Tahir (1910-1973), Orhan Kemal (1914-1970), Yaşar Kemal (1923-2015), Fakir Baykurt (1929-1999) gibi isimler özellikle bu anlayış doğrultusunda romanlar yazarlar.

Günümüz roman anlayışında ise psikoloji biliminin etkilerini çokça görmekteyiz. Çağ ötesi modern ve postmodern roman örneklerinde özellikle 20 ve 21. yüzyılda psikoloji başta olmak üzere pek çok bilim dalında insanla ilgili araştırmalar yeni romanın konu ve tekniklerine kaynak olmuş durumdadır. “*Çağımızın romanı daha çok kafa sesine dayanan, düşüncenin zihinsel akışı içinde konuların ve olayların değerlendirildiği bir anlayışı benimsemiştir*” (Yalçın, 2011: 79).

Post-modernit / çağ ötesi roman yazarları için son yıllarda öncelenen anlayışların başında gelmekte ve romanlar bu doğrultuda yazılmaktadır. Kurgu anlayışını bu eksene dayandıran yazarların önemli bir kısmının ayrıca varoluşçuluk etkisinde de kaldığından da söz etmek mümkündür. Yazarlar romanı bir bütün ve hayatın bir yansıması olarak kabul ederlerken hayatı anlamak ve çağın eleştirisini bu anlayış doğrultusunda eserlerinde dile getirebilmektedirler. Bunu yaparken okuyucuyu yönlendirmekten çok ona mesaj verme kaygısı taşımaktadırlar.

Her çağ varoluşçuların söylediği gibi kendisini yaşar. Ancak kendinden önceki çağ, ayaklarının altında daha önce çıktığı basamaklardır ve geriye dönüşlerle ulaştığı yüksekliği keşfetmesine yarar. Her çağın gücükleri de bir önceki çağın getirdiği değer yargıları ile çağın gereklilikleri arasındaki çatışmadan çıkar. Çağ ötesi anlayış çağın eleştirisi üzerinde yükselmiş ve serpilmiştir. Çağ

eleştirirken haklı olan varoluşçular, çağ için bir çözüm bulmaktan kaçınarak sadece asla tanımlayamadıkları önce yapma, sonra varoluş ve özgürlük kavramlarına sığınır. Camus, Sisif Söylencesi'nde ne kadar haklı olarak çağın eksikliklerini eleştirirse arayışlarında da o derece çaresizdir. Sonuçta varoluşçuluk; “yazar çağın malıdır, çağ da yazarın malı” derken kendisini birden geçmiş yüzyılların dinlerinde ve inançlarında bulur (Yalçın, 2011: 70-72).

Sonuç olarak modern ve post modern romanda farklı anlayışlar ve teknikler kullanmak zorunlu hale gelmiştir. Teknik olarak bilinç akışı başta olmak üzere iç konuşma, ironi, zaman ve mekân kavramlarını alışılmışın dışında kullanma, varoluşçuluğun etkisi ile yazarların çağı eleştirmesi bunlara çözüm yolu bulmaktan çok çağın insanının içine düştüğü durumdan bahsetmesi yani çağın çelişkileri ve tutarsızlıklarının anlatılması yeni dünya düzeninde yeni roman kavramını oluşturmaktadır.

Buna göre çağ ötecilik yenileşmenin kaçınılmaz olduğu düşünüyor, çağın sorunları gerçekçi ve doğru bir bakış açısıyla tespit ediliyor ve eleştiriliyor. Ancak çözüm yolları konusunda büyük bir arayış ve farklılaşma içindedir. Bu yüzden öznellik ve nesnellik kavramları arasında insan, olay ve çevre kavramlarına bakış açısında sürekli olarak bir gidiş geliş göze çarpıyor. Bu anlayışların tümünün Türk romanında da yansımalarının olması kaçınılmazdır (Yalçın, 2011: 88).

1.2 Türk Romanında İşlenen Başlıca Temalar

Tema, bir sanat eserinin merkezinde yer alan temel duygu ve düşünce demektir. Konu ve ana düşünce ile yakınlığı nedeniyle onlarla karıştırılmaması gereken bir terimdir. “*Tema veya tem: Bir sanat eserinin merkezinde yer alan temel duygu ve düşünce demektir. Konu ve ana düşünce ile yakınlığı nedeniyle onlarla karıştırılmaması gereken bir terimdir. Konunun somut nitelikli olmasına karşılık, tema soyut özellikler gösterir*” (Kaplan, 2022: 156).

Romancı ne anlatıyor? Sorusunun cevabı konuyu verir. Romanın konusu, olayların en kısa bir biçimde özetlenmiş tanımı ve romanın anlattığı şeyin bir hüküm içinde ifadesidir. Bir başka açıdan romana sorduğumuz ‘neyi anlatıyor?’ sorusuna aldığımız bir iki cümlelik cevaptır. Her romancı konuyu belli bir yaklaşım biçimine göre şekillendirir. Konunun oluşumunda belirleyici olan temel itici güç nedir? Yazarın kalkış ve hareket noktasını oluşturan ve üzerine basılan temel nedir? Konunun alt yapısı ve niteliği çok değişik tür ve sayıda olabilir. Konunun şekillenmesinde belirleyici olan itici güçler çok değişik olabilir. Bazıları: ideoloji, din, felsefe, ekonomi, salt gözlem, sevgi vs. Araştırma ve incelemeye, bilmeye dayanan somut bilgiler; sosyal, siyasi, ferdi, tabii, tarihi olaylar, gazete haberleri gibi güncel olaylar vs. Hayal ürünü soyut malzemeler fantezi,

masal, efsane vs. geçmiş ve geleceğe dönük hayaller, beklentiler ferdi ve sosyal idealler, ütopyalar (Çetin, 2012: 94).

Romanda tema kavramıyla ilgili olarak ise araştırmacıların farklı değerlendirmeler yaptığını görmekteyiz. Nurullah Çetin'in belirttiği üzere, kavrama karşılık olarak izlek, tem, ana düşünce, mesaj, ileti, öz gibi karşılıklar önerilmiştir. Fakat bunların birbiri yerine kullanılmaması gerektiği de yine aşağıdaki açıklamalardan anlaşılmaktadır. Çetin'in temanın Türkçe karşılığı olarak kullandığı “izlek; *“romancının romanında söz konusu ettiği gerçek ya da kurgusal ama özel, tekil bir olaydan genel için geçerli olduğunu iddia ettiği bir hükümdür. İzlek romanın üzerine temellendiği konunun yazarın duygu ve düşüncesinde öznel bir yargı halinde ortaya konan sentezi olup romanın nihai hedefi ve romancının asıl amacıdır. İzlek, nesnel bir konunun farklı yazarlara göre öznel bir biçimde yorumlanmasıdır”* (2012: 96). “İzlek”in (temanın) romancı açısından nasıl ortaya koyulduğu ve hangi şartlar içinde şekillendiğine dair de şunları kaydeder:

İzlek, romancının romanında sergilediği kurgusal dünya iletişimi yoluyla gerçek dünyanın insanı olan okuyucuya sunduğu bir iletidir. İzlek, bazı romancıların kafasında roman yazılmadan önce şekillenmiş ve netleşmişken bir kısım yazarlar, ön bir düşünceyle yola çıkmazlar. Bu tür yazarlar romanı kendi akışı içinde sürüklerler ve roman, yazarından bağımsızlaşır. Romanda tek bir izlek olabildiği gibi birden fazla da olabilir. İzleğin belli bir biçim almasında en büyük etki, romancının dünya görüşü ve inancıdır. Kademe kademe bunu şahsiyeti, yaratılışı, eğitim ve kültür düzeyi, sosyo-ekonomik konumu vb. unsurlar izler. Romancı, roman boyunca sergilediği konu aracılığıyla okuyucuya birtakım görüş ve düşünceleri telkin etmek istemektedir. Romancı, açıkça söylemeyip telkin etmek istediği bu şeyin okuyucu tarafından dolaylı olarak algılanmasını ve kavranmasını bekler. Okuyucunu da romancı için ‘bize şunu vermek istiyor, bunu demek istiyor’ biçiminde verdiği bir temel hüküm romancının yukarıda sözünü ettiğimiz beklentisi yani izlektir (Çetin, 2012: 96).

Tema ile alakalı olan tematik kavramına gelince, eserlerdeki temel çatışmayı destekleyen pek çok yan unsur vardır ki biz bunlara tematik unsurlar diyoruz. *“Eserin ana teması genelde bir çatışmayla ortaya konur. Çünkü tema toplumsal yaşamın akışından çıkarsanacak manevi sorundur; etik, tinsel, felsefi ya da bir başka konumdaki insan ilişkilerinin manen çatışmasıdır”* (Kagan, 1993: 429).

Bu çatışmadan doğan alt başlıklar silsilesi eserin tamamına yayılır. Özellikle dramatik ve edebi eserler birer vaka örgüsü olduğu kadar aynı zamanda çatışma örüntüsüdür. Bu tematik çatışma

örüntüsünü oluşturmada ana temayı ifade etme imkânı yoktur. Zira ana tema yukarıda belirtildiği üzere çok genel bir duygudur. Kendisini yayacak, derinleştirecek ve eser boyunca besleyecek tematik unsurlara ihtiyaç duyar. Söz konusu tematik unsurlar başında tematik duygular gelir, bu duygular ise tematik çatışmalar olarak tezahür eder (Can, 2024: 271).

Türk romanının tarihi serüveninde dönemlere göre romanın yerini tutan farklı türler olsa da zamanla roman kendi kimliğini bulmuştur. Dönemlere göre farklı temaların etkisinde kalan Türk romanı zamanla teknik ve tematik olarak çok farklılaşmıştır.

Dönemsel açıdan baktığımızda 1920- 1960 arasında tarih konusunu işleyen romanların büyük bir çoğunluğunun popüler nitelikteki halk romanları olduğu görülür. Cumhuriyet’e kadar neşredilen tarihi romanlarda yazarların genelde geçmişin şanlı devirlerine giderek hem milli uyanışı gerçekleştirmeye hem de mensubu olduğu topluma tarih bilincini aşılama çabalarına tanık olunur. Cumhuriyet yıllarına geldiğimizde temelde pek farklı bir durum söz konusu değildir. Ulusal tarih bilincinin uyandığı bu bölümde Türkçülüğün kökenlerine ve Türk tarihine olan ilgi daha da artar. Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu gibi yapılanmalar yeni bir anlayışın kurulup geliştirilmesinde rol alıp elde edilen sonuçlar; şiir, tiyatro, roman gibi edebi türler aracılığıyla verilir (Taştan, 2000).

Toplumcu gerçekçi çizgide romanlar da bu dönemde görülür. Aslında sosyalist düşünce Osmanlı’da İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren görülür. Bu düşünce romanların temasına da etki eder. Sabahattin Ali (1907-1948) ve Sadri Ertem (1898-1943) gibi yazarların eserlerinde belirli bir toplumcu gerçeklik vardır. İşçi sınıfı ve işçi hayatının tema olarak anlatıldığı toplumcu gerçekçi romanlarla 1930’lardan sonra karşılaşırız: “*Harbi isteyen patrondur; kapitalisttir. Yok olası kapitalist... Sönmek bilmez ihtirası, onun gözlerini içinde bulunduğu sınırların dışına çeker, ona dışarıda işlenecek maden lazımdır; sürececek toprak lazımdır. O malını satacak piyasa arar*” (Naci, 1990:326). Maden işçilerinin hayatını anlatan Reşat Enis (1909-1984) *Afrodite Buhurunda Bir Kadın*’da (1938) maden işçileriyle sanayi işçilerini “sömürenler” olarak gösterir.

1960’lardan itibaren toplumcu gerçekçi yazarlar toplumdan uzak düşen yalnız ve bunalmış aydın konusunu işlerken romanlarda bu konuya uygun temalara yer verilir. Bunalımın sebebi ise farklılık gösterir. Romanlarda kimi aydın kimlik bunalımı yaşarken kimi aydın bunalımı ise taşıdığı ideoloji nedeniyle toplumdaki insanlarla iletişim kuramama

yüzündendir. Aydın içinde yaşadığı topluma kendini anlatamaz ve anlaşılamaz, yalnızlaşır ve bunalır. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (1954) ve *Tutunamayanlar* (1972) romanı buna örnek olabilir. 1960 sonrasında ise Türk edebiyatında kökeni sosyal/ist gerçekçilik olan bir sürece evrilme söz konusudur. Bu dönemde belli ideolojik güdümlerle hareket eden köy romanı yazarlarının sayısında artış görülür. Anadolu, taşra, kasaba, köy tüm sorunlarıyla, sosyoekonomik ve sosyokültürel yaşam tarzıyla, feodal düzeniyle yoğun olarak romanların içeriğini teşkil eder.

1970’li yıllar özellikle Türk romanında 12 Mart ve 12 Eylül askeri muhtıra ve darbelerin etkisi ile romanlarda görülen aydının / romancının politize olduğu, sınıf çatışmasını körükleyen üçüncü sınıf çeviri romanların ya da kaba ulusçu söylemlerin ilgi gördüğü kutupluluğun uç sınırlara vardığı bir dönemdir. Yazılan romanların bakış açıları da çoğunlukla yazarların düşünce yapısına ve okurun ilgisine göre biçimlenir (Koral,1998).

1990’lı yıllar ise özellikle romanda postmodernist anlayışın zirve olduğu bir dönemdir. Bu akım 80’li yıllardan itibaren Avrupa’da bilim, akıl ve modernite etkisinde oluşur. Yazar, içinde yaşadığı topluma karşı güvensizdir. Toplumsal kurallar ve gelenekler önemsenmez. Konu ve tema olarak bu dönemde romanımıza baktığımızda bireyin iç dünyası dil oyunları ile anlatılmaya çalışılır. 2000’li yıllarda ise romanımızda yeni dilsel ve biçimsel arayışlar sonrası yazarlar fantastik, düşsel, otobiyografik karakterli yarı belgesel yarı kurgusal romanlar yazar. Dönem romanlarında konu ve tema ile ilgili içerik önemini yitirirken biçim ve yenilikler önemsenir. Türk romanı yazılan eserler göre bu dönemde değerlendirildiğinde ise kendi kimliğini bulmuştur. Dünya edebiyatındaki eserlerle yarışır seviyededir. Orhan Pamuk’un (d.1952) *Yeni Hayat* (1994) ve *Kara Kitap* (1990) eserleri buna örnek verilebilir. Özellikle bu dönemde feminist söylem de pek çok kadın yazarın varlığı sebebiyle kendini hissettirir. Pınar Kür (1943-2025), toplum sorunlarını işlerken kadınların yaşadıklarına ve sıkıntılarına da yer verir. *Asılacak Kadın* (1979) eseri buna örnek olarak verilebilir. Kadının cinsel olarak sömürülesini işler. İhsan Oktay Anar (d.1960) ise edebiyat ile felsefeyi birleştirir. Türk romanını hem yapı hem de içerik olarak başka bir seviyeye getirir. *Puslu Kıtalar Atlası* (1995) buna örnek verilebilir. Yazar romanda, Descartes’ten etkilenecek kişilerle varlık, yokluk, hiçlik üzerine bir yolculuğa çıkar.

Sonuç olarak tematik açıdan Türk romanı özellikle 1960-2000’li yıllarda diğerk dönemlere göre daha hızlı bir değışim yaşar. Toplumun yaşadığı değışimler, medyanın yazarlar üzerindeki etkisi, popüler edebi akımlar nitelikli pek çok romanı ve yazarı edebiyatımıza kazandırmıştır. Romana olan ilgi artmış nicel anlamda da roman günümüzde nitelikli bir kimlik kazanmıştır.

2. A. DİDEM USLU’NUN BİYOGRAFİSİ, SANAT ANLAYIŞI VE ESERLERİ

A. Didem Uslu Türk edebiyatının çağdaş öykü ve romancılarındandır. Aynı zamanda akademik kimliğe de sahip olan yazarın yaşamı ve eserleri arasında belirgin bir ilişki göze çarpar. Romanların çözümlenmesinde de biyografik bilginin önemi yadsınamaz. Bu itibarla öncelikle yazarın yaşamını, sanat anlayışını ve eserlerini değerlendirmek yerinde olacaktır.

2.1 A. Didem Uslu’nun Biyografisi

Öykücü, romancı, yazar ve akademisyen kimlikleriyle tanınan Ayşe Didem Uslu, Huriye Gönül Hanım ile bir dönem beşinci cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın doktoru olan Prof. Dr. M. Sabih Battalgazi’nin kızı olarak 19 Haziran 1954 yılında Ankara’da doğdu. Rumeli kökenli bir aileye mensuptur. Danıştay’ın ilk üyelerinden olan Cemile Mete’nin torunudur (URL-1). Amerika’da San Fransisco’da başladığı ilköğrenimini TED Ankara Kolejinde sürdürmüş ve 1971 yılında buradan mezun olmuştur. 1976’da Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitiren yazar, aynı üniversitenin Eğitim Fakültesi’nden de 1978 yılında mezun oldu. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile Hollanda’da bulunan Leiden Üniversitesinde başladığı doktora çalışmalarını Dokuz Eylül Üniversitesinde tamamladı. Aynı üniversitenin Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde 1995 yılında doçent, 2001 yılında ise profesör oldu. Aynı üniversitede bölüm başkanlığı ve anabilim dalı başkanlığı görevlerini yürüttükten sonra 2006 yılında kendi isteğiyle emekli olup İstanbul’a taşındı. Yirmi yedi yıl boyunca Hacettepe Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesinde çalıştı. İstanbul Beykent Üniversitesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanlığı yaptı. Üniversitelerdeki edebiyat hocalığı sırasında, mitoloji, klasik Batı edebiyatı, kompozisyon yazma, Batı tiyatrosu, Amerikan tarihi ve tiyatrosu, Türk/İngiliz/Amerikan romanı, edebiyat eleştirisi, yaratıcı yazarlık, tez yazma ve çeviri gibi pek çok ders verdi. Yurtiçi ve yurtdışındaki çeşitli konferanslarda bildiriler sundu, öykülerini çeşitli dergilerde yayımladı. (URL-2).

Edebiyat hayatına 1990’da *İn Vivo* dergisinde yayımlanan “Üç Fotoğrafta Yaşam” adlı öyküsüyle başladı. Öykü ve yazıları *İnsancıl*, *Adam Sanat*, *Argos*, *Milliyet Sanat*, *Hürriyet*

Gösteri, Çağdaş Türk Dili, Kıyı, Karşı Edebiyat, Gündoğan Edebiyat dergilerinde yer aldı. *Tutkulu Bir İstanbul Üçlemesi*'yle (1992) Haldun Taner Öykü Ödülü ve *Geçip Gitti Göçmen Kuşlar* (1998) adlı eseriyle de Orhan Kemal Öykü Ödülünü kazandı. *Zamanın Ötesinde Buluşma* (2006) adlı romanı ile de İnkılap Roman Ödülünü kazanmıştır. Yazarın öykü ve roman türündeki kitapları dışında *Kıyaslamalı Bir Edebiyat Eleştirisi* (1993), *Onları Özgür Zencileri de Vardır* (1998), *Amerikan Tiyatrosunda Düşler: Oyun Yazarları, Yapıtlar, Evreler, Akımlar* (2001) adlı eleştiri ve inceleme kitapları da bulunmaktadır.

Yapısalcılık, göstergebilim ve feminizm akımlarına yakınlık duyduğunu belirten Uslu, 1992 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü aldığı öykülerinin de içinde bulunduğu *Tutkulu Bir İstanbul Üçlemesi* adlı öykü kitabını 1992'de, 1998 yılında Orhan Kemal Öykü Ödülü'nü aldığı *Geçip Gitti Göçmen Kuşlar* adındaki ikinci öykü kitabını ise 1997'de yayımladı. *Sevgi Tutsağı* başlıklı üçüncü öykü kitabıyla *Zamanın Ötesinde Buluşma* adlı 2004 İnkılap Kitabevi Roman Yarışması'nda mansiyon ödülü almış olan romanı 2005 yılında yayımlandı. Didem Uslu, yaratıcı yazın ürünlerinin yanında akademik çalışmalarını da eş zamanlı sürdürmüştür. Onun yazdığı ve editörlüğünü yaptığı akademik eserleri şunlardır: *Onların Özgür Zencileri Vardır* (1998), *Morrison'un Romanlarında Afrikalı-Amerikalıların Sorunsalı* (1995), *Amerikan Tiyatrosunda Düşler* (2006), *Amerikan Tiyatro Oyunları, Yazarları, Evreler ve Akımlar* (2001), *20. Yüzyıl Amerikan Edebiyatında Kadın* (1999), *Amerikan Tiyatrosu, Kadın Oyun Yazarlarına Eleştirel Bir Yaklaşım* (2002) ile *Amerikan Tiyatrosu, Kadın Oyun Yazarlarından Çeviriler* (2002). İngilizcenin yanı sıra, Almanca ve Hollandaca bilen ve Arap alfabesiyle yazılmış Osmanlıca metin okuyabilen Uslu, evli ve iki erkek çocuk annesidir. Edebiyatçılar Derneği, Amerikan Etüdleri Derneği, Eleştiri ve Dilbilim Derneği (PALA - İngiltere) üyesi (URL-2).

Yazar, günümüzde eserler yayımlamaya devam etmektedir. Aynı zamanda yazar, Kadıköy Belediyesine bağlı halka yönelik okuma ve yazma atölye çalışmaları yapmaktadır. Caddebostan Kültür Merkezi'nde Kadıköylü edebiyatseverlerin ilgi ile izledikleri "Okuma Atölyesi" etkinliklerini yıllardır sürdüren Prof. Dr. Ayşe Didem Uslu, Cadde Kültür Sanat'ta "Yaratıcı Yazarlık" dersleri de vermekte; her hafta birkaç oyun izleyip, sanat dergilerine tiyatro eleştirileri yazmaktadır (URL-1).

2.2 Sanat Anlayışı

1990'lı yıllarda yazın hayatına başlayan A. Didem Uslu, hâlen bir yandan akademik faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da edebî anlamda üretmeye devam etmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere roman ve öykü dalında önemli ödüller kazanan Didem Uslu, ayrıca inceleme, araştırma ve eleştiri türünde de eserler kaleme almıştır. Yazarın 2006 yılında İstanbul'a taşınması ile yazarlık serüveni başka bir boyut kazanmıştır. Roman ve öykü türünde eserler üretmeyi sürdüren Uslu, bir yandan da Caddebostan Kültür Merkezinde Kadıköylü ve İstanbullu edebiyatseverlerin ilgi ile takip ettikleri “Okuma ve Yazma Atölye” etkinliklerini devam ettirmektedir. Yazar A. Didem Uslu bu atölye çalışmalarında “Yaratıcı Yazarlık” dersleri de vererek yetenekli bireyleri edebiyat dünyasına kazandırmayı amaçlar. Yazar her hafta birkaç oyun izleyip sanat dergilerine tiyatro eleştirileri de yazmaktadır.

Yazar Prof. Dr. A. Didem Uslu, kendini kalabalık boşluğun ortasında mizahla yaşayan, öğrencilerini çok seven bir edebiyatçı, komik bir evlat, eş ve anne olarak tanımlar. Yazar dünyaya bakış açısı ve yazma, öğrenme tutkusu ile edebiyat dünyasında hep aktif olmuştur. Ayrıca aydın kimliğinin de etkisiyle toplumun kültürlenmesi adına günümüzde de devam eden çalışmalar da yapmaktadır.

Yazar yaptığı röportajlarda okumanın öneminden bahsederken Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarını çok sevdiğinden bahseder. Toplum olarak okuma ve diğer pek çok sanatsal etkinliklere olan ilgisizlikten yakınır. Yazar bu noktada bir misyon üstlenir. Bazen romanlarında okuyucusunu bazen de başka sanatsal etkinliklerde insanları edebiyat ve sanatla ilgilenmeye teşvik eder. Yazmadan önce bilgi edindiğini bilmediği bir şeyi eserlerinde yazmadığını belirten yazar yazmanın kendisi için bir tutku ve terapi aracı olduğundan bahseder. Okumak ile insanın kendini geliştirebileceğini toplumunda ancak bu şekilde gelişip ilerleyeceğini dile getiren sanatçı yazmanın kalıcılığı sağlayan en önemli unsur olduğunu vurgular. Yazar yine röportajlarında müzik ve edebiyatın aşkları olduğundan bahseder.

2006 yılında basılan *Beyaz Martinin Son Düşü* adlı öykü kitabında hayatın her kesiminden öyküler sunan Uslu, kimi zaman yıllardır Almanya'da yaşayan göçmen Türkleri, kimi zaman töre cinayetlerini, kimi zamansa büyük kentlerde yaşayan azınlıkları öykülerine

taşıır. Toplumun çeşitli kesimlerinden gerçekçi kesitler sunduğu öykülerini gerçekçi bir üslupla aktarır. Fakirlik, uzaktaki çocuklara duyulan hasret, yaşlılık, geçmişte açılan ve hiç unutulmayan yaralar gibi temalar öykülerini şekillendirir. *Beyaz Martinin Son Düşü* adlı kitabının en dikkat çekici öyküsü “Sevgi Tutsağı”dır. Burada, yıllar önce âşık olduğu kızın evlenmeden hamile kalarak kendisi asmasını hiçbir zaman unutamamış Muhsin Bey’in öyküsünü anlatır. *Beyaz Martinin Son Düşü* adlı öyküsünde ise yıllarca pilotluk yapmış bir kadının hayatı ve yaşlılığından kesitler sunar. Aynı yıl basılan *Zamanın Ötesinde Buluşma* adlı romanı ise Avusturya’daki eski bir şatoda bir araya gelen edebiyat profesörlerinin zamanın ve kültürün ötesinde edebiyatla buluşmalarını konu edinir. Uslu metinlerinde gerçekçi üslubu ve çeşitli karakter seçimleriyle dikkat çeker (URL-2).

Dervişlerle Gönül Yolculuğu (2013) adlı eseri ve seyahatname tarzındaki diğer eserleri Evliya Çelebi’nin *Seyahatnamesi*’ne benzetilse de yazar, bu eserlerini yaratıcı seyahatname, novel, öykü, seyahatname olarak isimlendirir. Ona göre bu eserlerinde amaç sadece yer tanıtmak değil, insanın gezilen anlatılan yerle ilgili yaşantılarına da yer vermektir.

2.3 Eserleri

Öyküleri:

Tutkulu Bir İstanbul Üçlemesi, 1992.

Geçip Gitti Göçmen Kuşlar, 2003.

Beyaz Martinin Son Düşü, 2006.

Dervişlerle Gönül Yolculuğu Seyahatname 2, 2013.

Ninem Korkut’la Yolları Bohçaladıkça, 2023.

Romanları:

Zamanın Ötesinde Buluşma, 2006.

Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kırçıçeği, 2010.

Ihlamur Mevsiminde Piri Reisin Rotasından, 2015.

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith, 2018.

İstanbul’u Hiç Sevmiyorum, 2018. (Çocuk Romanı)

Keşke, 2021.

Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde, 2022.

Şahmeroid, 2024.

Eleştiri:

Kıyaslamalı Bir Edebiyat Eleştirisi, 20.Yüzyıl Amerikan Eleştiri Kuramları ve Joyce Carol Oates' in Bir Romanı Üzerinde Uygulamalı Örnekler, 1993.

İnceleme - Araştırma:

Onların Özgür Zencileri de Vardır, 1998.

20. Yüzyıl Amerikan Edebiyatında Kadın, 1999.

Amerikan Tiyatrosunda Düşler Oyun Yazarları, Yapıtlar, Evreler, Akımlar, 2001.

Derleme:

Yazar Mısınız?

Çeviri:

Amerikan Tiyatrosu/ Kadın Oyun Yazarlarına Eleştirel Bir Yaklaşım, 2002.

Seyahatname:

Uçak Kanadında Evliya Çelebi, 2008.

Kelkız'la Keloğlan Türk Kahvesi İçerken, 2013.

Hayalperest Yazardan Battalname Sonsuzluğu, 2023.

3. İÇERİK AÇISINDAN A. DİDEM USLU' NUN ROMANLARI

Yazar A. didem Uslu'nun romanlarının özetlerinin bulunduğu bu bölümde yazarın özellikle kendi hayatından yola çıkarak roman konularını belirlediğini söyleyebiliriz. Yazar romancılık anlayışı gereği sorular, sorgulamalar ile romanlarındaki tematik derinliklere okurun ulaşmasını istemektedir.

3.1 Zamanın Ötesinde Buluşma

Roman, 286 sayfadır. Nisan 2006 yılında yayımlanmıştır. Bir edebiyat profesörü olan Gediz Aydınogulları, bir konferansa katılmak için Avusturya'ya gider. Konferansta kendisi gibi çeşitli ülkelerden katılım sağlayan öğretim üyesi edebiyat profesörleri vardır. Mısır, Tunus, Bahreyn, Malta, İtalya, Sırbistan, Bosna Hersek, ABD gibi farklı ülkelerden katılımcılar konferansta hazır bulunur. Gediz bu durumdan oldukça memnundur. Çünkü onun için yeni şeyler öğrenmek, duymak ve bunları yazmak en büyük mutluluktur. Yalnız bu süre zarfında bir şatoda konaklarlar. Arada gelen esin perisi ise ilham verip ortadan kaybolur. Bazen şatoyu keşfeden ve tarihte yolculuğa çıkan yazar ve arkadaşları bazen de sinema ve gezi etkinlikleri ile kaldıkları yeri ve ülkeyi keşfeder. Konferansta herkesle tanışıp kaynaşan Gediz ile Boşnak profesör Emir arasında bir yakınlaşma olur. Emir, Bosna Savaşı'nda ağır travmalar yaşamış gizemli bir adamdır. Eşiyle olan problemleri, yaşadığı suçluluk duygusu vs. ilgilidir. Bir ara Osmanlı Devleti tartışmasında Gediz ve Emir kavga edecek duruma gelseler de bu gerçekleşmemiştir. Gediz Osmanlı'nın her şeye rağmen hoşgörüsünü görmezden gelen toplumlara tahammül edemez. Bir yandan da Gediz ve arkadaşlarına toplumbilimi, psikoloji, çeviri, bilim, sanat, eleştiri vs. alanlarda konferansta bilgiler verilir. Edinilen bilgiler doğrultusunda da konferansta yapıtlar incelenir. Daha sonra bir yığın ödev verilir, katılımcılar sabahlara kadar süren okumalar yapar. Katılımcılardan şehri keşfe çıkan Bahreynli Munira, Yunanlı Helen, İsrailli Hana, Maltalı Stella, İtalyan Sophia ve Gediz Boşnak Emiri de aralarına alıp ellerindeki harita ile şehri ikişerli şekilde yoğun konuşmalar yaparak gezerler. Esin perisi ise bu konuşmalar sırasında ilham olacak sözcükleri dağıtarak etrafta uçuşur. Derken katılımcılar bir polisiye roman yazmaya karar verir. Daha sonra cinayet romanı yazmak için anlaşırılar. Edebiyatçılar bir yandan da yoğun okuma programlarına devam ederler. Gediz zaman zaman Osmanlı üzerinden ortaya atılan sömürgecilik ve Yunanlıların Osmanlı'nın kolonisi

olduğu yönündeki iddialara karşı çıkar. Osmanlı'da herkesin din gibi pek çok alanda özgür olduğunu belirtir. Gediz siyasi sebeplerden tartıştığı Yunanlı meslektaşından sonra özür diler. Gediz katılımcılardan Mısırlı Fatima ile de laiklik ve Müslümanlık konularında tartışmaya girer. Esin perisi tartışma ve kaosu olduğu ortamlara ise uğramaz.

Şato mahzen, kütüphane gibi bölümlerden oluşur. Gediz yine bir akşam yemeği sonrası mahzenden salona geçmeyi düşünür. Birden kendini elleri kan içinde vücudu ise kaskatı kesilmiş hale bulur. Hemen çılgın atar. Emir Gediz'e yardıma koşar. İkisinin de evli olması bazen ortamlarda huzursuzluk yaratır. Gediz Amerikalı Norton ile de tartışır. Osmanlı'da kölelik olduğunu iddia eder. Emir özel hayatı ile ilgili gerçekleri ve pişmanlıklarını Gediz'e anlatır. Konferans bitimine doğru Emir ve Gediz vedalaşır. Gediz yazdıkları romanın bölümleri arkadaşlarıyla fikir alış verişinde bulunur. Gediz dönüş için taksiye bindiğinde kaldıkları şatoyu Salzburg Kalesi olarak görür. Gediz uçakta romanın son sayfalarını okur. Esin perisi de onunladır. Uçak İzmir'e indiğinde Gediz Romanın son satırlarını okur. *“Bazı ilişkiler vardır... bir çırpıda dolu dolu yaşamıp tüketilen... Bir kez koptu mu...”* ifadesi ile roman sona erer.

3.2 Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kırçığı

Roman 2010 yılında yayımlanmıştır. 415 sayfadan oluşur. Roman “Filistin Askısı” başlığı ile başlar. Bu bir işkence şeklidir. Ankara Çankaya'da farklı düşüncelerinden dolayı gece saatlerinde bir genç elleri arkadan bağlı gözleri bantlı ve baygın bir halde sürüklenerek konuşturulmak için depoya getirilir. Öğrenci olaylarının olduğu dönemlerde önce hücre evinde dövülen genç, falakaya yatırılıp konuşmayınca son çare askıya asılmak için buraya getirilir. Gonca ise 1968-70 yıllarında üniversitede öğrencidir. Erkek arkadaşı Okan sol görüşlü öğrenci olaylarında liderlik yapan biridir. Gonca bir tarafta olmayan pek çok genç gibi o dönem olaylarından etkilenir. Ülkücüler ve Dev-Gençler üniversitede çatışırlar. Yazar 60'lı, 70'li ve 80'li yıllarda dünyanın ve Türkiye'nin siyasi ve sosyal yapısını, ideolojik karmaşaları kurguya dâhil eder. Düşünce kulüplerinde yetişen üniversiteli gençler ülkücüler ve devrimciler diye ikiye bölüp çatışırlar. Toplum bu olaylardan olumsuz etkilenir. Sokağa çıkma yasakları, faili meçhul cinayetler, banka soygunları vs. insanları korku içinde yaşamak zorunda bırakır. Üniversitelerde yapılan baskınlar ve boykot eğitim öğretimin aksamasına sebep olur. Ülkücü kamplarında yazın üç aylık eğitim alıp yetişen gençler ile kaçak yollarla Suriye ve Filistin kamplarında gerilla olarak yetiştirilen sol görüşlü gençler bu dönem yaşanan kaosu sebebidir. Gonca'nın kardeşi Gökhan

lkcdr. Öğrenci olaylarına ailesini dinlemez ve katılır. Dünyada Vietnam Savaşı ABD karşıtlığı zirvede iken ülkenin devrimci gençleri yabancı diplomatların kaçırlmasından ve öldürülmelerinden sorumlu tutulur. Süreç 12 Mart Muhtırası'nın ilan edilmesine kadar devam eder. Sonrasında sıkıyönetim uygulanır. Okan ve Gonca niversiteden mezun olmuştur. Gonca niversitede okutman olmak için çabalar. Okan ile ğrenci oldukları dönem gizlice evlenir. Üniversitede iše başlayan Gonca oğlu Can'ı doğurur. Okan ise yurtdışına ğrenci programlarına başvurur. ABD'den kabul alan Okan Gonca ile birlikte nefret ettiği ülkeye gider. Okan projesini geliştirmek için çalışır. 12 Eylül sonrası terörist diye aranan Okan sorun olmadan Gonca ile birlikte eğitim için Hollanda'ya gider. Okan ile buradaki hayatlarına alışmaya alışan Gonca zorlanır. Can'ı büyütürken eşinden gerekli desteği göremez. Üstelik Okan zaman zaman Gonca'ya şiddet uygular. Durumu Hollan'da da ki yabancı arkadaşlarıyla ile paylaşan Gonca olanları kabullenemez. Gökhan ablası ve eniştesini ziyaret için Hollanda'ya gider. Okan ve Gökhan tartışır. Gonca ikisini de haklı bulmaz, eleştirir. Okan, Gonca'nın düşüncelerini merak eder ama sormaya cesaret edemez. Gonca kendince bir fıkra ile Türkiye'ye döndüklerinde Okan'dan boşanacağını belirtir. Okan'ın hayatında hep Ė olan Gonca hem var hem yok olmaktan hem önemli hem önemsiz olmaktan mutsuzdur. Harf gibi hiç başta değildir bir kez sondadır. Karısını iyi tanıdığı için zlse de Okan karısının kararını kabullenir. Gonca ve Okan biten olayların da etkisiyle Türkiye'ye dönerler. Roman bu şekilde sona erer.

3.3 İhlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından

A. Didem Uslu'nun bu romanı 457 sayfadır. 2015 yılında yayımlanmıştır. Eser altı bölümden oluşur: "Pusula ile Haritanın Sırrı (Benedicktbeueren ve Paris)", "Gizemli Rzgrgl ve Kitab-ı Piri Sergzşti (Tahranla şiraz)", "Haritacı Kuşlar ve Yedi Derya İçin Yollar (Düsseldorf la Hamburg)", "Uzaklar Yakındır Reis Yakınlar da Uzak (Beyrut)", "Mavi Ufuklar ve Yolun ehresi (Benedicktbeueren)", "Kaptan-ı Derya Piri Reis Paşa'nın Kaderi".

Roman bölümlerden de anlaşıldığı gibi bir şehrengiz/ roman formundadır. Yazar ihlamurların iek açtığı mevsimde eşinin işleri gereği yurtdışına çıkar. Almanya- Paris- Beyrut- İran gibi pek çok ülkeyi gezip görme, şehirlerin ve insanların hikyelerini öğrenme fırsatı yakalar. Aynı zamanda tarihi bir kahraman seçer ve Piri Reis'in de hayatını bu şehrengiz/ romanda işler.

Şimdi dinleyelim bakalım önce Piri Reis'in öykülerini arkadan gelsin başkaları.

İleride Piri Reis olacak küçük Muhittin' in babası bir deniz seferine çıkmış bir daha geri dönmemişti. Tam o günlerde karada ıhlamur tomurcuklanıyor olabilir miydi? (s.11).

Romanın devamında yazar Piri Reis'in yani Muhittin'in babasının ölümünden sonra yine denizci olan amcası Kemal Reis'in yanında denizciliği öğrendiğinden bahseder:

İlk iş olarak Muhittin amcasıyla beraber Endülüste zulme uğramış Müslümanları Afrika kıyılarına kaçırmıştı. Bu civanmertlikleri padişah efendinin takdirine mazhar olmuştu. (...) Muhittin denizlerin kıyıyla dansını gördüğünde bunu resmetmesi gerektiğini aklına takmıştı. Mutlaka bir harita çizmeliydi. Amcası Kemal Reisten ilk öğrendiği haritanın ne kadar kıymetli olduğuydu (s.13-15).

Yazar Piri Reis'in yaşamını kurgularken kendi tarzına göre okuyucuya seslenmeyi de ihmal etmez:

Piri Reis dedikte üç padişah görmüş bir Reis. Denizle haritadan başka ne ki onun yaşamı? Sahi yol, harita, rota, macera, Piri Reis demişken okurlarımız ilk Türk denizcinin kim olduğunu bilirler mi? Bilmeyenler sayfayı çevirdikleri gibi beş paragraf sonrasına da baksınlar (s.17).

Yazar romanın devamında Piri Reis'in hayatından, seferlerinden, Osmanlı donanması için yaptıklarından ve aldığı terfilerden bahseder. Romanın daha sonraki bölümlerinde yazar yola çıkar ve Sabiha Gökçen Havaalanı'na kadar yoldaki taksici, havaalanındaki güvenlik görevlileri ile ayaküstü tanıştığı insanlarla konuşur, şakalaşır. Uçakta dikkati yolculara yöneliktir. Bir fırsatını bulup onlarla konuşur. Uçak yolculuğundan sonra yazar Münih'e gitmek için tren yolculuğu yapar. Sonrasında yazar her zaman olduğu gibi çevreyi, insanları gözlemler ve not alarak anlatır. Eşiyle birlikte yemek için Almanlarla bir araya gelir. Almanlarla Türk ve Dünya gündemi, siyasetiyle ilgili konuşmalar yapar. Almanların kendilerini faklı, üstün gördüklerinden bahseden yazar, katıldığı etkinlikte Almanlar yani Purusyalıların Türkler ile ilgili yaptıkları yorumları beğenmez. Tanıştığı Eva isimli Alman kadının dünya ve bölge tarihiyle ve siyasetiyle ilgilenmesinden ise memnun kalır:

Ben bunları anlatırken Eva hemen atlayıp Saddam Hüseyini ABD'nin yerleştirdiğini belirtti. Tabii şahı da bir vakitler desteklemiş. Usama Bin Ladin'i de yetiştirmişti diye de ekledi. Eva Türkiye Amerika ilişkisini sorduğunda Türkiye'nin çok önemli bir hale geldiğini ama zor bir konumda bulunduğunu anlattım. Türkiye üzerindeki baskıları sorduğunda ise kısaca başlıklar verdim.

Kürtçülük propagandası, Siyasal İslam'ın kadına ve yönetimlerine müdahalesi, Komşularımızla aramızın bozulması, Ermeni terörü ve soykırım iddiaları... (s.50-51)

Yazar daha sonra yine yazar olan eşi ile Paris'e gider. Oğlu da burada yaşamaktadır. Birlikte katıldıkları bir müze gezisinde bir Fransız adamın kaba davranışına çok sinirlenir. İnsanlar ve yerler ile ilgili gözlem yapıp notlar almaya devam eder. Sonrasında yazar ailesi ile birlikte katıldığı bir kokteylde bir Türk grup ile karşılaşır. Başta bu duruma sevinen yazar sonrasında gençlerin konuşmaları Türkiye ile ilgili yorumlarından dolayı hayal kırıklığı yaşar. Yazar başka davet ve yemeklere katılmaya devam eder. Farklı insanlarla Türk ve dünya gündemlerini konuşur. Bu konuşmalar sonunda da bir çıkarıma ulaşır:

Sonuçta şunu anlıyorum ki sömürgecilik ve dünyaya yayılmak insana bizim hiçbir zaman anlayamadığımız ve anlatamayacağımız bir ırkçılık, gurur, kibir ve bir ayrıcalık veriyor. Sömürgeci kendini üstün görmezse yerliyle al takke ver küllah olsa, bir iş demokrasiyle yürür mü? Sömürgeci olmak için insan mutlaka ve mutlaka ırkçı ve üstünlük dolu olmalı. Bu üstünlük duygusu da beraberinde üstün işleri yapma ve ileriye fırlama hırsı veriyordur. Sömürdüğünden üstün olacaksın ki sistem yürüsün (s.127).

Yazar daha sonra Tahran'a gider. Orada tanıştığı insanlar ve gezdiği yerleri anlatır. İran'ı gezerken yeni insanlar ve kültür tanımaktan oldukça memnun kalır. Tahran, Şiraz, İsfahan ve Persepolis'i gezer. Tapınaklar, müzeler, insanların davranışları, kıyafetleri ve de yemekler yazara oldukça farklı gelir. Ülkeye dönmeden 15.yy önemli şairi Hafız Şirazi'nin mezarını da ziyaret eder.

Hafıza duyulan saygıyı öyle kıskanıyorum ki Piri Reis'i düşünmeden edemiyorum. Büyük denizci dünyanın kocaman haritasın 16.yy başında yapmış da kıymetini bilen çıkmamış. Bu haritadan günümüze ancak bir parça kâğıt ulaşabilmiş. Bir de üstelik kıskançlık ve gammazlama yüzünden canından olmuş (s.189)

3. bölümde yazar Osmanlı tarihi anlatır. Osmanlı- Venedik deniz savaşlarından, Piri Reis'in amcası Kemal Reis'in ölümünden bahseder. Daha sonra yazar kendi hayatına ve gezi serüvenine geri döner. Yazar eşinden dolayı yine Almanya'dadır ve tanıştığı insanlarla muhabbet eder. Hamburg şehrini gördüğü en büyük liman şehirlerinden biri olduğunu anlatır. Göğe doğru uzanan konteynerleri dev kalelere benzetir. Kendince değerlendirmeler yapar:

Bizimkiler konuşuyorlar sömürgecilik adamın genlerine işlenmiş gerçekten de sömürgecilik ve ırkçılık Hristiyan Batı Avrupa ve Amerika toplumunun genlerine kazınmış bunu yok etmek için uğraşıyorlar umarım bu mikroptan kurtulurlar. Ben bir gün onların da çok kültürlülüğü başarabileceklerine inanıyorum. Gözlerim ışığı yüzüme vuran nehrin üzerinde dolaşıyor. Kocaman bir gemi geçiyor tam bir külhanbeyi gibi boğuk bir ses çıkarıyor. Mahallenin namusunu korumak ve tehlikeleri mahalleden kaçırmak için sessini kullanan genç erkekler gibi kendini belli ediyor (s.264).

4. bölümde Piri Reis'in dünya hartası için yaptığı çalışmalardan bahsedilir. Osmanlı'da denizcilik faaliyetlerinden ve gemi çeşitlerinden bahseder. Sonrasında yazar Lübnan'a gider. Lübnan'ın etnik ve dini yapısına dair düşüncelerini dile getirir:

Lübnan Akdeniz'le tüm Arap dünyası arasında bir kesişme noktasıdır. Çok kültürlü ve çok kimlikli. Nedense tarihlerini anlatırken İsa'dan çok önceki Fenikelilerden başlayıp hop diye 1. Dünya Savaşında yenilen Osmanlının sonuna atlıyorlar. (1918) Ne var ki kısa bir sürede Fransızlığı tepelerine indirmiş olan Fransızları pek saygı ve sevgiyle anıyorlar. (Parantez içinde sunu söylemesem çatlarım. Babam her zaman kötü annenin daha çok sevildiğini söylerdi.) (s.298).

Yazar Lübnan'da gezip gördükçe ve tarihi araştırmalar yaptıkça daha çok üzülür. Osmanlı'nın bıraktığı eserlerin bir bir yok edilmesi, korunmaması onu kahreder. Osmanlı mirasının bilinçli olarak yok edildiğini düşünür ve yorum yapar:

Yine öyle bir noktaya geliyorum ki elimde olmadan yorum yapıyorum. Okuyucum ben sevmeyecek ve kızıp hemen alnıma milliyetçi damgası vuracak diye çekiniyorum ama yine de Fransa'ya ve İngiltere'ye kıskanmadan yapamıyorum (s.292).

Yazar devamında çok kültürlü olmanın hem yararlı hem de zararlı olabileceğine vurgu yapar. 6- 7 Eylül olaylarından bahseder. Sonrasında Piri Reis'in kendisine atılan iftiralar sonucunda 84 yaşında Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile idam edilmesinden bahseder. Osmanlı'nın zayıflaması ile güçlenen Avrupa anlatılır. Sultan Süleyman'ın sonra pişman olduğundan ve için için kendini yediğinden bahseder. Kitabın sonunda yazar, Osmanlı'da kabul gören “kendinden olmayanı koru, kendini fazla şımartma” ilkesinin büyük sonu hazırladığını belirtir. Yazarın bu ifadesi ile roman sona erer.

3.4 Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith

Eser başlık olmadan 43 bölüme ayrılmıştır. Roman 2018 yılında yayımlanmıştır. Tarihi roman özelliğindeki eser, 309 sayfadan oluşur.

Erguvanların kızı Ayşe İstanbul'da doğar. Üsküdar'ın erguvan bahçeli yerlerinde oyunlar oynayarak büyür ve genç bir hanım olur. Onunla aynı zamanlarda dünyanın bir başka yerinde, İngiltere'de ise John Smith isimli bir erkek bebek dünyaya gelir. Her ikisi de 16. yüzyıl sonu ile 17. yüzyıl başında yaşar. Ayşe'nin annesi doğum sonrası evde geçirdiği bir kaza sonucu düşerek ölür. Babası Mustafa Efendi ise uzun süre kızını, annesini hatırlattığı için görmek istemez. Dul Rum Eleni ile avunur. Mustafa Efendi dini bütün bir insandır, kasaplık yapar. Saraya ve Üsküdar halkına et satar. Eleni Rum olmasına rağmen kendi isteği ile Müslüman mahallesinde yaşar. Ayşe'ye annesinin yokluğunda bakar. Ayşe sonradan Ayşegül diye anılır. Ayşegül, atı Poyraz ile dağ bayır dolanır. John ise İngiltere'de yoksul bir ailede dünyaya gelir. Daha sonra ise Yüzbaşı John Smith diye bilinecektir. Maceracı John önce Avrupa ve Osmanlı topraklarını keşfedip sonra Amerika'yı ve yerlisi olan Kızılderilileri tanıyacaktır.

John fakir olan ailesiyle yaşamak istemez ve paralı asker olmak için Fransa ordusuna katılır. Osmanlı'da iç ve dış sorunların yaşandığı dönemde devletin devşirme sistemiyle ilgili pek çok şey öğrenir. Osmanlı'yı merak eder. O yıllarda Shakespeare Türklere oyunlarında çokça yer verir. Yazar, bu romanında da zaman zaman gerçek kimliği ile romana dâhil olur ve okuyucuya seslenir. John'un kavgacı ve hırslı yapısı orduda ilerlemesini sağlar. Ayşegül ise farklı düşünceleri olan kocasını kendi seçmek ve sevmek isteyen Müslüman genç bir hanımdır. Osmanlı'nın ile Avrupalı Devletlerin savaştığı bir dönemde Osmanlı hakkında bir fikri olmamasına ve onlarla savaşmamasına rağmen İngiliz askeri John, kendini İstanbul'da esir olarak bulur. Tek pişmanlığı daha önce Türkçe öğrenmemektir. Osmanlı kültüründeki sakinlik, terbiye ve dini yaşam ona çok farklı gelir. Kurallara uymak ona bazen zor gelse de sürekli insanların davranışları gözler. Kendisi de bir zaman sonra gözlemlediği insanlar gibi davranır. Mustafa Efendi Ayşegül'ün babası ise tanınmış bir esnaftır ve zengindir kendisine yardımcı olması için John'u köle pazarından satın alır. Aynı evde yaşamasına rağmen tesadüfen yüz yüze gelen John ve Ayşegül birbirlerinden hoşlanır. Mustafa Efendi John'a güvenmez ve onu bir görevle Kırım'a gönderir. Kırım'da da köle olan John bir şekilde kaçmanın yolunu bulur. Coğrafi keşifler

için hazırlanan Kraliyet Avrupa donanmalarına katılır ve Amerika'ya gider. Koloni kurma faaliyetlerinde yer alır. Köle olarak Amerika'ya getirilen Afrikalılar sayesinde İngilizlerin kolonileri zengin olması ve Kızılderililerin yok edilmesi onu çok etkiler. Amerika'da kalmak istemeyen John İngiltere'ye geri döner. Onun için Osmanlı toplumu farklıdır. Osmanlı'da siyah beyaz farkı yoktur. Ayşegül gibi evlenmeyen John onunla aynı yaşıta İngiltere'de ölür. Romanın sonunda ölümden hep korkan John'un, Ayşegül ve Kızılderililerin  l m  mutlulukla karşılamasına anlam veremediği şeklindeki ifadelere yer verilir.

3.5 Keşke

2021 yılında yayımlanan roman, 250 sayfadır. *Keşke* romanı, alışılmışın dışında bir kurguya sahiptir. Yazar kendini merkeze almış, otobiyografik belleği önceleyerek romanı kurgulamıştır. Roman aynı zamanda Didem Uslu'nun kendi yazı ve yaratıcılık serüvenine dair gerçeklikleri de içerir. Romanın arka kapak yazısında, *“sıra dışı bir roman, sizi nereye götürecek kendinizi nerede bulacaksınız? Sonunda keşkelerinize cevap aramaya başlayacaksınız”* ifadesine yer verilir.

Ayşecik yani A. (gerçek yazarı temsil eder), yine yurtdışında, bu kez İtalya'da katıldığđ bir edebiyat konferansından bahseder. İtalya'yđ gezip görmenin yanında farklı insanlar ve kültürleri yakından tanıma İmk nı bulur. İtalyan, İsveç, Norveç, ABD'li, Sırp pek çok edebiyatçı ile çalıştaylar yapar. Bu çalıştaylarda farklı ülke katılımcılarla şiir ve roman yazma çalışmaları yapılır. alıştay sonrası gezi ya da film izleme etkinliklerine katılır. Konferans aralarında A.'nın en sevdiği şey ciddi bildiriler sonrası meraklı ve samimi sohbetlerdir. A. yani yazar, bu romanında da çoğu kez okuyucuya seslenir. Ahmet Mithat Efendi gibi uyarılarda da bulunur. Konferansta ABD'li katılımcının yazara ve diğer katılımcılara olan tutumundan bahseden yazar, ABD'nin kadim olmayan tarih ve kültürüne rağmen ABD'li katılımcının diğer kültür ve medeniyetleri eleştirmesini komik ve şaşırtıcı bulur. Yazar bazen de bir üst anlatıcı gibi kendine seslenir:

“Kahvaltıda biraz heyecan yaşandı” diye yazılmış ama heyecanın ne olduğu belirtilmemiş. İşte bir yazar her şeyi not etmezse veya ayrıntısıyla ince ince yazmazsa böyle olur. şimdi buraya uygun yamalar koymak gerekir. Heyecanlı hikâye yamasđ! (s.103).

Yazar, sonrasında fantastik bir hikâye yazar. Hemen ardından fantastik kurgu hakkında bilgi verir. Yazar kimi zaman kendine kimi zaman okuyucuya seslenerek anı/deneme/roman tarzında kendi düşünce ve tecrübelerini ifade eder. Yurtdışı konferansların yazarlar için yararlı olduğuna değinir. Hem yeni romanlar görmek hem de başkalaşan dünya edebiyatlarını konuşmanın öneminden bahseder:

Bu kitap çok deneyseymiş. A'nın icat ettiği için sevdiği bir düşünce varmış. “Şu gök kubbe altında yeni bir şey yok ve her olay insana ait”. İnsanın her yaptığı normal veya kendine özgüydü. Kitabın türü belli değilmiş ama dünyada büyük bir devrim yaratmış. Bazı yerleri deneme bazı bölümleri hikâye ve başka türdeymiş. Tam bir postmodern salata. Bu kitapta edebi örgüler yokmuş. Postmodern okunması kolay ve büyük bir devrim yaratıcıymış ama yazarın karısını kızdırmış (s. 182).

Romanın merkezi kişisi olan yazar, yazı faaliyetlerine devam eder. Kurgunun parçalı ve otobiyografik gerçekliklere dayandığı eserde yazar, çoğu zaman hemen aklına gelen her şeyle ilgili düşüncelerini paylaşır:

Milyonluk metropollerde önemsiz nokta gibi yaşayanlar sanal dünya mahkûmlarıydı. A. sonradan düşündü de... O yüzden sanayi toplumlarında doğadan ve insandan kopmuş kişiler ellerine silah geçirdikleri gibi okullara, hastanelere ve camilere girip toplu kıyım yapmıyorlar mıydılar? (s.183).

Romanın devamında yazar A. cahil Modalı diye tanımladığı bir dönem Kadıköy’de de yaşayan ABD’liden Selçuklu ve Osmanlı tarihi dinlemeye başlar. ABD’liye göre Türkler sabırlı, dayanıklı, kimi zaman kibirli, aptallık derecesinde alçakgönüllü, özgür ruhlu bir millettir. Konferans devam ederken A. yani yazar yeni roman yazma tekniklerini görür ve bunları kendisi de uygulamak ister. Gerekli notlar alır. Konferansta roman yazma etkinliği ise devam ederken edebiyat dünyasındaki katılımcıların katkılarıyla romanı oluşturur. Roman içinde yazar, yani A., a’ya dönüşür.

a. bu romanın en sonuna Manisa’daki hapisane öyküsünü yazdı. Türkiye’de işte hapisanelerin ve pek çok ortamın sessiz kuralları oluyordu. Adalet geciktirilemezdi yoksa toplum suça bulanırdı. Toplumun bu şekilde kendini ıslah etmesi gerekliydi (...) Keşke başlıklı bu romanı yazan a. da odasında bir hayli yazı yazdı. Daha sonra yatağa uzandı ama tilki uykusunda saati gözlüyordu ki tam saat 3.00’da kapısı çaldı. Janet kapısının önündeydi ama kulakları ağır işittiği için fazla konuşamadılar. Kapıyı kapattığı sırada telefonda Federika aradı. Aşağı indiğinde şoför bekliyordu. İtalyanca bilmediği için konuşamadılar. Otomobil taksi değil özel araçtı ama gece

tarifesi istemiş 200euro gibi büyük bir mebla önceden verilmişti. Keşke taksimetre olsaydı da... diye düşündü (s.237-241).

Yazar daha sonra uçağa biner uçakta olduğu zamanda yazmaya devam eder. Daha önce biraz roman içinde bahsettiği hikâyeyi yazmaya başlar. Görev isimli bu hikâyede Mehmet isimli bir genç pek çok kez hırsızlık yapar ama bu kez fazla ceza alır. Manisa’da hapis cezasını çeker. Hatice Ana oradaki gardiyanlardan birinin eşidir. Mehmet ve diğer mahkûmlara yardım eder. Onları karşılık beklemeden sever koruyup kollar. Mehmet ve diğer mahkûmlar için dışardan ihtiyaçları olan eşyaları temin eder. Tüm mahkûmlar ve Mehmet onu sever. Mehmet halı dokuma atölyesinde çalışmaktan memnundur. Onu hayali ise yine mahkûmların çalıştığı deri atölyesini de görmek ve iş öğrenmektir.

3.6 Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde

Roman 314 sayfadır. 2022 yılında yayımlanmıştır. Yazar bu eserini “grotesk bir roman” diye tanımlamaktadır.

Önemli bir görev için asistanı ile birlikte Amerika’ya giden yazar, giderken içinde büyük bir korku, endişe barındırır. Amerikalıların 11 Eylül sonrasında Müslümanlara olan bakış açısı değiştiği için ne ile karşılaşacağını bilemez. Yazar 30 yıl önce de New York ‘a gittiğinden bahseder. O zamanlar üniversiteden yeni mezun olmuş, kadın doğum alanında ihtisasını yapan yazar bir paşanın oğlu ile ABD’de evlenir. 80 Darbesi öncesinden bahseder. 30 yıl sonra geldiğinde ise yanında genç asistanı vardır. Yazar sonrasında anlaştıkları bir rehber ile New York şehrini gezer. Yazar hem gezip hem de notlar almaya devam eder. Yazar Centrel Park’ı gezer eskiden kumluk ve pis bir bölge olan burası dünyanın her yerinden getirilen ağaçlar ile zenginleştirilmiştir.

30 yıl önceye göre yazar anlatıcı, parkta ve çevrede gördüğü değişikliklere değinir. Yazar asistanı ile birlikte gezmeye devam eder. Çin Mahallesi’ni ve her yeri yürüyerek keşfetmek ister.

Sonunda Manhattan’ın bu çıkıntısını gezip dolaşıp Manhattan’a geri döndük. Adaya Çin Mahallesiinden giriyoruz. Bu Çinliler buraya 1880’de akın akın gelmişler ama 1915’te bunlara yasaklar çıkmış. Amerika özgürlükler ülkesi ya? ? ? Kerata bir tek kendine özgür! Bir tek beyaz özgürlüğü mü? (s.158).

Yazar anlatıcı daha sonra asistanı ile birlikte Ne York'tan ayrılıp Philadelphia'ya gider. Şehirdeki ünlü filmlerin çekildiği villaları görürler. Greenwich Village'yi dolaşırken tarihin sıfır noktası diye bir şey görürler. Sonrasında Brooklyn Müzesi, Washington Bulvarı, evler, parklar, botanik bahçeleri, Zafer Takı gibi yerleri gezerler. Asistanı ile katıldığı konferansta Türkiye'den gelenler ile ABD'de yaşayan gençlerle tanışır. Ama hiç memnun kalmaz. Türkiye karşıtı propagandaların ülke vatandaşlarınca yapılması yazarı üzer ve endişelendirir. Sonrasında yazar asistanı ile katıldığı bir konferansta ABD'li bir gazeteci ile Osmanlı'da kadın hakları konusunda bir tartışma yaşar. Karşılaştığı insanların Osmanlı'yı eleştirip Kürt ve Ermeni propagandası yapmasına tahammül edemez. Tarihi olaylardan ve belgelerden bahseder. Yazar 30 yıl önceki ABD ile günümüz Amerika'sını da karşılaştırmaya devam eder. Amerika'nın daha hoşgörülü olduğu kanaatine varır. Yazar gezip gördükçe heykellerden esinlenerek araştırmalar da yapar. Amerika tarihi ile ilgili bilgiler de verir.

Bir başka önemli tarihi olaya olarak Jane Johnson'un özgürleştirilmesinin nasıl yapıldığı yoksa siz Jane Johnson'u bilmiyor musunuz? Boşuna "tarih inşa edilmiş bir hikâyedir." denmiyor hele ABD sadece kendi tarihini yazmıyor, üstelik başka ülkelerin tarihini de değiştirip hikâye yazmayı büyük bir başarı ile yapıyor (s.270).

Yazar yılbaşını karlı, buzlu Amerika'da asistanı ile karşılar. Amerikan toplumu ile kendi toplumunu karşılaştırır. Amerikalıların aslında içte aşırı milliyetçi olduklarından dışarıya karşı küresel olduklarını vurgular:

Sık sık muhafazakâr bir toplum olduğumuzu tekrar ediyoruz ama biz kim muhafazakarlık kim? Bizde ne yazık ki kolektif bilinçaltı kayıp, biz yeniyi seviyoruz. Arketipler muhafaza edilmiyor. Her şeye yeniden başlamaya bayılıyor. Bu yüzden de yerimizde sayıyoruz. Ne geçmiş önemli ne de gelecek. Aynı kalan ve koruma altında neyimiz var ki? (s.293-294).

Yazar ve asistanı dönüş yolundayken uçakta yine bir hikâye yazar. Önemli olanın hayal etmek ve yaşamak olduğunu belirtir. Roman yazarın bu ifadesi ile biter.

4. A. DİDEM USLU’NUN ROMANLARINDA BİREYSEL TEMALAR

A. Didem Uslu romanlarında toplumsal temalar ağırlıklı olsa da bireysel temalarda önemli bir yere sahiptir. Yazar hayata bakış açısı gereği insana ve onun varoluşuna önem verir. İnsanın Yaşadığı duygular ya da tecrübeler gereklidir. Yazara göre İnsan insana, doğaya, topluma karşı sorumludur. Bu sebepten duyarlı da olması gerekir.

4.1 Hayal ve Yazınsal Yaratıcılık

Hayal ve hakikat karşıtlığı, başka bir deyişle birlikteliği söz konusu olduğunda şüphesiz Türk edebiyatında akla ilk olarak Servet-i Fünun sanat anlayışı gelir. Bireyin, hakikatin ağırlığından kaçıp hayalin imkânlarına sığınması bu dönemde yoğun olarak görülmekle birlikte Türk edebiyatının hemen her döneminde karşılaşılan bir tematik ögedir. Hayal sadece gerçeklerden kaçıp sığınılan bir güvenli alan değildir. Kimi zaman muhayyileyi harekete geçirmek, yaratıcı yazın veya sanatın ortaya çıkması için girilmesi gereken bir dehliz olarak da bireyin iç dünyasında önemli ve işlevsel bir yer tutar. Bu husus bazen de hayalperestlik şeklinde okurun karşısına çıkabilir. Didem Uslu’da “hayal” in karşılığı ise aşağıda yer alan örneklerde görüleceği üzere, esin-ilham çerçevesinde kurgulanmış ve yaratıcı yazının olmazsa olmazı olarak işlevsel kılınmıştır.

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında kurgu, Avusturya kentlerinden Salzburg’da bir şatoda çeşitli ülkelerden gelen edebiyat profesörleri, öğretim üyeleri, sanatçı ve yazarların buluşması etrafında şekillenir. Farklı kültürlerden gelen bu edebiyatçılar ortaklaşa bir roman kaleme alacaklardır ve bu noktada hayal dünyalarının yarattığı ilham önemli bir rol oynar. Böylece romanın kurgusu baştan sona, hayaller üzerine şekillenir. Özellikle romanın ana karakteri Gediz ve onun hayali arkadaşı esin perisi üzerinden hayal dünyasını izlemek mümkündür. Gediz varlığını hissettiği esin perisinin etkisiyle bir anda yazma isteği duyar ve yazmaya başlar. TDK’ye göre ilham, esin aynı anlamdadır. “Hayal dünyası” anlamına da gelir. Kişinin içine doğmasına sebep olmak, esinlendirmektir. Bireyin sahip olduğu veya olabileceği yaratıcı sezgiler ya da yeteneklerdir. Sanat, edebiyat ve bilim gibi alanlardaki ilham/esin sayesinde öznel etkileyici ürünler verilir diyebiliriz.

Roman kahramanının edebiyat profesörü olarak katıldığı seminerde roman yazmak fikri sonrasında esin perisinin varlığını hissetmesi ve yazmayı istemesini aşağıdaki pasajdan anlamak mümkündür:

Gediz, duygu karmaşası içinde karşısındaki insanı çözmeye çalışırken esin perisi aralarına girmiş, onu her bir yanından dürtüklüyordu. Gediz esin perisini göremiyordu ama bedeninde uyarı veren küçük seğirmeleri hissedebiliyordu. İki arada bir derede kalmıştı. O yüzden Emir'in ruh durumuna bir türlü karar veremiyordu. Sonunda adını koyamadığı fikirlerin etkisi altında yine durup dururken canını sıkıdığına karar verdi. Gediz ve esin perisi olayı belirginleştirmeye çabalayadursunlar Emir bir süre zaman içinde yolculuk yaptı (Uslu, 2006: 347).

Romanda esin perisi yani ilham kaynağı daha çok mutluluk, neşe, aşk ile ilişkili olarak etrafta varken tartışma, fikir alışverişi gibi durumlarda ortamda varlığı hissedilmeyen biri durumunda karşımıza çıkar. Burada esinlenmenin fikirlerden çok duygularla ilgili oluşumlara olumlu etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Edebiyatçılar salonu terk edip yemeğe doğru giderken esin perisi konferans salonunun büyük penceresinden kapıya yakın olanının önündeki pervazda uyuyakaldı. Kimlik konusu dünyanın yeni düşünsel icatları veya insanların yeni fikir çatışmaları... Düşünceye ait hiçbir şey onu ilgilendirmiyordu. Profesörün anlattıklarını ne dinlemişti ne de anlamak için gayret sarf etmişti. Salon boşaldıktan sonra bile uzandığı yerden kılını kıpırdatmadı. Zaten önceki gece şatonun içini öyle bir esin fırtınasıyla doldurmuştu ki bir süre ve ortada görünmemesi pek bir şey fark ettiremezdi. (Uslu, 2006:139).

Yazar romanda kurgu içinde kurgu yapmıştır. Gediz ve Emir olmadığı gibi şato ve orada yaşananlar da gerçek değildir. Roman boyunca yaşananların şatodaki ortamın varlığından bahseden yazar sonlara doğru bunun bir kurgu olduğundan bahseder.

Salzburg Kalesi, sabah güneşinin aydınlattığı yüzü şatoya dönük olarak tepeden aşağıya doğru parlıyordu. O an bütün yaşadıkları Gediz'in gözünün önünden akıp gitti. Karşı kaldırıma geçip şatoya girmek ve yaşananların gerçek olduğunu kendine kanıtlamak istedi bir an ama ne yararı olacaktı ki bunun? Şatoda artık kimsecikler kalmamıştı. Herkes ülkesine dönmüştü bile... (Uslu, 2006:282).

Yazarın tarihi roman olarak da değerlendirdiği *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*'te de hayali unsurlar yer yer görülür. John'un hareketli, heyecanlı özelliklerinin olması hayaline uygun hikâyeler uydurmasına sebep olur. *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*'te John hareketli,

eğlenceli çok duygusal, cesur ve maceraperest bir İngiliz gencidir. Zaten evden çıktıktan sonra Avrupa’da askerlik yapıp gezerek Osmanlı’ya gelmesi, oradan Amerika’ya gitmesi bir sürü macera dolu olayda yer alması onun bu hayalperest özelliğini doğrular.

Hayalin tematik bir unsur olarak karşımıza çıktığı *Zamanın Ötesinde Buluşma* romanında özgürlük hayallerine de yer verildiği görülür. İnsanın, insan olmanın en üst düzeylerine çıkabilmesi ve mutlu olması için gerekli olduğu kabul edilen özgürlük insanın, başkalarının hakkını gözetmek koşuluyla dilediğini yapabilmesi olarak tanımlanabilir. Günümüz özgürlük anlayışı ise insanın daha çok istediği yerde olmasına odaklanır. Yazarın ilk romanı olan *Zamanın Ötesinde Buluşma*’ da roman kişinin özgür olabilmek için başını alıp gitme, bulunduğu yerden ayrılma hayalleri kurmasının arkasında yaratıcı yeteneklerini ortaya çıkarma dürtüsü yatmaktadır. *Zamanın Ötesinde Buluşma*’ da romanın başkahramanı Gediz tam anlamıyla özgür olmak için hayal dünyasında kendi kurgusunu oluşturur:

Gediz, valizini teslim ettikten sonra kocasının hararetle öpüşlerini utanıp sıkılarak kısa kesmek için onu biraz geriye doğru itekledikten sonra elini sallayıp uçarcasına pasaport kontrolüne geçti. Birden kuşlar kadar özgürleştiğini hissetti. Bütün dertleri ve sorunları arkada kalmıştı. Böyle bir yolculuğa çok ihtiyacı vardı. Son aylarda çok sıkıntılı günler geçirmişti... (Uslu, 2006: 18).

4.2 Üzüntü ve Acı

Acı ve üzüntü insan deneyiminin doğal ve gerekli bir parçasıdır. Bu duygular insanların başlarına gelen değişikliklere karşı uyum sağlayabilme ve bunlarla başa çıkma açısından önemlidir. Önemli olan yaşanan olaylar sonucu bu duygularla başa çıkabilmektir. Günlük hayatın devamlılığı açısından bu gereklidir. Kişinin zihinsel veya psikolojik olarak zarar görmemesi için bu duygu durumuyla ilgili gerekli öğrenmeler yapılmalı hatta gerektiğinde destek de alınmalıdır. Yazarın ilk romanı olan *Zamanın Ötesinde Buluşma*’ da hayali mekânda ve zamanda Gediz kendisi gibi akademisyen Boşnak Emir’le tanışır. Başta ona çok ısınmasa da zamanla onu tanır. Bosna Savaşı’nda yaşadıklarını öğrenir. Arkadaşının üzüntüsüne ve acısına tanık olur. O da üzülür. Romanda kahraman Bosna Savaşı sırasında yaşadıklarını ve ailesini hatırlayıp derin bir üzüntü içine girer. Üzüntünün etkisiyle kendini kontrol edemez hâle gelir ve yaşadıklarını sanki tekrardan yaşıyormuşçasına acı içindedir:

Pencerenin önünde bir an soluğu kesildi, kalbi sıkıştı. O an içinde yükselen acıyla hıçkırmaya başladı. Duygularını bastırmak için pencerenin önünden çekildi. Odasının içinde bir aşağı bir yukarı yürümeye kendini sakinleştirmeye çalıştı. Elleri titriyordu, dizleri çözülmeye başladı. Ayakta duramıyordu. Yatağa oturdu. Yüreğinde kaynamış olan acı Emir'in boğazında düğümlenmişti. O an elinden kitabı fırlatıp haykırarak ağlamaya bir yandan da öğürmeye başladı (Uslu,2006: 60).

Yazarın aynı romanında üzüntü, bu kez Gediz'in kendi ailesi ile ilgili yaşadığı bir duygu olarak aktarılır. Gediz babasının annesine ihanetini çocuk yaşta öğrenir, babasıyla arasında sonradan oluşan mesafe ve soğukluk hep devam etse de hatta çoğu zaman konuşmak istememiş olsa bile babasının anı defteri onun için hem gizemli hem de değerli olmuştur. Bu gizemli defteri okumaya başladığında ise şimdi babasını anlamasını sağlayan, babasının hayatı ve çocukluğu hakkında bilmediği en önemli ve değerli araç olur. Yanlış bildiği pek çok şeyin üzüntüsünü yaşar:

Uzun yıllar boyunca zaman atlamalarıyla yazılmış defterde çiftlikte yaşayan yalnız bir erkeğin duygusal gerilimleri ve patlamaları sözcüklerde taşıyordu. Vurdumduymaz ve umarsız gibi görünen babasının sığındığı bir gizli sevgi ininin oluşuna hayret etti. Bir zamanlar saçmalık, yozluk ve ahlaksızlık saydığı her türlü davranışın açıklanması satırlarda tek tek yanıt buluyor, küçük bir çocuk için nedeni keşfedilmemiş tavırlarla tutumlar anlam kazanıyordu. Gediz sayfalarda pişmanlık aradı ama en çok dikkatini çeken sevgisiz kuruluk ve içi doldurulmamış boşluk duygusuydu. Bir yaşam, kurumuş bir çınar gibi ortada çıplak kütük olarak kalmıştı. Babasının çapkınlıkları olarak düşündüğü bütün ilişkilerinde sevgi kırıntıları yaşanmıştı (Uslu, 2006: 261).

Roman kahramanı Gediz için valizin bu derece önemli olması babasından kalan anı defterinin de valiz, bavul ile birlikte kaybolmasındandır. Üzüntü, defteri vakit bulup okuyamadığı için merak içinde kalmasıyla da alakalıdır.

Bavul kaybolursa en çok babasının anı defterini yitirdiğine üzülecekti. Kendi yazdıkları umurunda değildi. Ama o gün babası gözüne iyice yaşlanmış ve güçten düşmüş gibi görünmüştü. Nedense yaşlı adam kızına marklarla birlikte bir de zarf içinde bir defter bırakmıştı. Gediz yoğun işlerinin arasında defteri bir çekmeceye sıkıştırmıştı ama onun gizemli varlığını hep içinde hissetmişti (Uslu, 2006: 30).

Boşnak Emir'in savaş zamanlarında yaşadıklarını anlattığı bölümlerden birinde Emir Gediz'le yaptığı bir konuşmada kendisiyle ilgili o büyük sırrı açıklar. Gediz, Emir'in

acısını görür. Ona destek olmak ister. Emir ise hâlâ olayın etkisindedir ve çaresizlikle birlikte utanç duyar. Öfkesi daha çok kendinedir. Roman kahramanının çektiği bu acı onda daha çok yetersizlik hissi yaratır. Günlük hayatı, basit eylemleri olumsuz etkileyen bu durumun farklı etkileri zaman zaman ortaya çıkar. Romanda da kahramanın öğürene kadar ağlaması, titremesi ve kendi kendine yaptığı acımasız konuşmalar şeklinde kendini gösterir:

Savaş sırasında küçük bebeklerine süt bulabilmek için büyük kızını elleriyle bir Sırp askerine sunmuştu. Bunun acısını ve utancını içinden atamıyordu. Karısından gizli yaptığı bu işi daha sonra karısı ve yakınları öğrendiğinde vicdan azabı iki kat artmıştı. Kızının yüzüne bakamaz olmuştu. Savaşın son yılında ve geçen on aylık barış döneminde evin içinde dört yabancı olarak yaşamışlardı (Uslu, 2006: 242).

Gediz’le Emir katıldıkları sempozyumun sonuna geldiklerinin farkındadırlar. Neticede bitecek, er ya da geç bu vedayı yaşayacaklardır. Aralarında oluşan duygusal bağ her ne kadar arkadaşça devam etse de güçlüdür ve ayrılacakları gerçeği ise onlara sadece üzüntü verir:

-Sensiz ne yapacağım? Sen yarın sabah gidiyorsun.

Emir de durgunlaşmıştı. Göz ucuyla Gediz’e doğru baktı, soğuk bir tavırla yanıt verdi:

-Anıların var ya...

Gediz, Emir’den bu duygusuz ve ruhsuz cevabı beklemiyordu. Hiçbir şey olmamış gibi devam etti:

-Doğru anılarım var elimin altında... (Uslu,2006: 250).

Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kır Çiçeği romanında ise yazar, genç anne Gonca’nın doğum sancıları sonucu yaşadığı acı ve verdiği tepkileri şu şekilde aktarır:

“Sen ne diyorsun ulan doktor bey? Benim belden aşağım parçalanıyor. Bedenim sanki ayrıışmış. Göbeğim patlıyor! Ben yırtılıyorum be! Ne kası hangi kas?” Sancılarım sıklaşmıştı. Ağrılar korkunçtu. Dayanılmaz hale gelmeye başladı. Acıdan soluğum kesildi. Hava alamadığım için boğulacak gibi oluyordum. Soluk soluğa kalmıştım. Kendime ağlamayayım, sık dişini Gonca diyordum ama gözlerimden inen yaşları zaptedemiyordum. Tempolu hareketler yapmaya başlamıştım. Hızla gövdemi öne arkaya salladıkça sanki sancım azalıyordu. Avuntu işte! Bir ara seksi hemşire hanım hemen tepemde bitti, sert bir el hareketiyle beni yanına çağırdı.

“Gel bakalım gidiyoruz”

“Nereye”

Sanki gidilecek yer bilinmiyormuş gibi. Hemşire zihnimde bir an Azrail gibi olmuştu (Uslu, 2010: 222-223).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith'te ise John'un annesi, maceraperest evladından ayrı kalacağı belki de şartlar gereği onu bir daha göremeyeceğine üzüldü. Ama John'un hayalleri ve karakterinin farklı olması annesinin bu durumu kabullenmesini sağlar:

Bayan Smith saatlerce bir daha göremeyeceği oğluna ağladı. Çekip giden bir daha gelmezdi daha doğrusu gelemezdi. Çocuk hem güçlü kuvvetliydi çok iyi çalışır tarladaki büyük yükü üstlenirdi. Sabanın önüne düştü mü, cılız öküzlerden daha hızlı tarlayı sürerdi. Onca çocuk kaybetmiş onca emek çekmişti ama nedense John'a annesinin ayrı bir bağlılığı vardı (Uslu,2018: 96).

4.3 Huzur / Huzursuzluk

Didem Uslu'nun romanlarında ruhsal bir durum olarak huzur ve huzursuzluk diyalektiğine rastlamak mümkündür. Temelinde mutlu olmak, mutluluk ya da tersi durumda mutsuzluk, mutsuz olmak gibi durumların yer aldığı bu karşıtlık, bir duygu durumu olmakla birlikte yazarın özel ve öznel bir şekilde bunu işlemesiyle beraber tematik birer unsur haline gelirler.

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında temayla ilgili örnek verecek olursak roman kahramanı Gediz, kendisi gibi seminer için gelen meslektaşısı Stella'nın fikrini çok beğenir. Yazmak için gelen ilham ve netleşen kurgu da onu heyecanlandırır. Heyecan kısa süreli bir duygu olsa da insanı harekete geçireme noktasında oldukça etkilidir. Romanda da kahramanın yaşadığı duygu durumu “mutlu olmak” şeklinde ifade bulur ve iç huzura kavuşmasını sağlar.

Yazarın *Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kır Çiçeği* romanında, babasından gizli olarak sevdiği genç ile üniversite bitmeden evlenen Gonca'nın daha sonra babasından destek görmesi ve Gonca'nın babasına duyduğu sevgi, yaşadığı mutluluk, huzurun kapısını aralar:

“Duydum ki evlenmişsin. Seni çok merak ettim önceleri ama sonradan Okan'la olduğunu öğrenince içim rahatladı.” Hayret dolu bakışlarla babamın yüzüne bakıyordum. Başımı okşadı ve biraz tereddüt ettikten sonra bana sarıldı. Bir an dünyalar benim oldu. Babamın korunaklı kollarında ağlıyordum (Uslu, 2010: 144).

Yazarın aynı romanında Gonca'nın mezun olduğu ve tüm ailesinin onu kutlamak için törene katıldığının aktarıldığı kısımda bu duygu halinin nesnel karşılığını görmek mümkündür. Ailesiyle bir arada olmak Gonca için tarifsiz bir mutluluk şeklinde aktarılır:

Ağustosun ortalarında fakülteden mezun olduk. Kurtuluş'taki Hacettepe merkezde yapılan törene bütün ailem gelmişti. Yokuşun iki yanındaki büyük ve modern fakülte binaların arasındaki bahçede güneşin altında altın gibi parlayan mermer amfilere yerleştik. Binaların arasındaki tören alanı öyle geniş ki cüppelerimizin içinde kırlara yayılmış, lacivert çiçekler gibiydik. Babam, amcamlar, halamlar, kuzenlerim, hayatta kalan tek dayım, komşular ve arkadaşlarımız (Uslu, 2010: 157).

Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kır Çiçeği romanında Gonca hayalindeki işe kavuşması, okuyup emek verdikten sonra genç bir akademisyen olmasının getirdiğı huzur da dikkati çeker. Öğrencilerini de çok seven, öğrencilerinin de kendisine olan ilgisinden mutlu olan Gonca'nın duyguları şu şekilde aktarılır:

Çok gençtim ama tartarak ve özenle seçip kullandığım etkili sözcükler beni can kulağıyla dinleyen öğrencilerin üzerinde büyü etkisi yapıyordu. Benim samimiyetime ve iyi niyetime inanmışlardı. (...) Öğrencilerim benim güler yüzüme ve yapıcı tavırlarıma çok alışmışlardı. Benim onlardan gelecek hiçbir şeye kızmayacağımı ve türlü davranışı anlayışla karşılayacağımı biliyorlardı. Bu yüzden her konuda bana rahatça açılabiliyorlardı. Hepsinin sırdaşı ve yakın dostuydum. Bu yüzden çok mutluydum (Uslu, 2010: 175.).

Gonca o akşam kocası eve gelip de aylar önce başvurduğu Amerika ve Hollanda burslarından olumlu yanıt aldığını söylediğinde sevinçten ve şaşkınlıktan deliye döndü. (...) hiç sesini çıkarmadı ama bütün gece mutluluktan havalara uçtu (Uslu, 2010: 248).

Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kır Çiçeği'nin Gonca'sının anne olmasıyla birlikte yaşadığı sevinç ve mutluluk ise şu şekilde aktarılır:

Büküp beşik gibi yaptığım sağ koluma canlı bir varlığı hem de benim bedenimden kopan bir canlıyı oturttuklarında birden çok tuhaf oldum. Doğum sancıları başladığında etimden et kopmuştu ama bir anda iki beden olduğumuzu fark ettim. Küçük ve acizdi ama sonuçta kolumda bir insan minyatürü yatıyordu. Hayretler içindeydim. Gözlerime inanamıyordum. Bu bir mucizeydi! Ağzı, burnu hokka gibi minik bir insan modeli (Uslu, 2010: 229).

Yazarın diğ er bir romanı olan *Amerika'nın Karlı G okdelenlerinde* roman kişisinin ABD'ye bir sempozyum için gittiğinde asistanı Vedat'ın Osmanlı hayranı olması yazarı mutlu eder. Yazar olan roman kişisinin, Vedat'ın bakış açısı ve düşünceleri karşısında içinde bulunduğu sevinç ve mutluluk aşağıdaki alıntıdan anlaşılmaktadır:

Vedat hep m teşekkirdi. Osmanlı gerçek çok kültürlü imparatorluktu. Bunu ne ABD başarabilir ne de başkası derdi. Osmanlı'nın asla ve asla ayrımcı veya seçici olmadığını sadece çalışanı ve sadık olanı ödüllendirdiğini anlatırdı. ABD ve Hristiyanlarda ırkçılık hiçbir zaman bitmeyecektir diye kesin yargılıydı. Zarif ve kibar Vedat'ım (Uslu, 2022: 70).

A. Didem Uslu, karşıt bir durum olarak huzursuzluğu da romanlarında işleyen bir yazardır. Bir tür nevroz olarak da değerlendirilen huzursuzluk aynı zamanda zihinsel dengesizliğin bir işaretidir. Yani asıl sorun zihindedir. Nevroz durumunda kişi huzursuz ve stres h linde olur. Hayallere dalma, dinlenememe bazen hareketsizlik gibi durumlar huzursuzluğun belirtileri olarak değerlendirilir. Kişi tam anlamıyla hiçbir şeyden zevk almaz. *Zamanın  tesinde Buluşma* romanında bu tematik unsurun izlerini sürmek mümkündür. Romanın merkezi kişisi Gediz'in şatoya gelmesi ve o akşam valizinin karışıp kaybolması ile oluşan belirsiz durum onu kaygıya sürükler, huzursuz ve mutsuz eder. Bir noktada aşırı düşünmesi onu bu hâle getirmiştir. Bu durumun etkisinde olduğu için de davranışlarını kontrol etmekte zorlanır.

Bir gece önce içine girip tepesine kadar çektiği ve altında ter içinde kaldığı yorganın kenarından sıyrılıp yere bastı, terliklerini ayağına geçirdi. O an valizinin kayıp olduğunu hatırlayarak ağzının tadı kaçmış bir biçimde banyoya girdi. (...) Kahvaltıda edebiyatçı grubundan bazı katılımcıları tanımaya çalışırdı ama aklı valizindeydi. Keyifsiz olduğu için dünyayla ilişki kurmakta zorlanıyordu (Uslu, 2006: 29).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith romanında ise John hayallerinin peşinden gitse de her şeyin istediği veya d ş nd ğu gibi olmadığını fark eder. Başlarda bu duruma şaşırıyorsa da sonrasında bu durum huzursuzluğa evrilir. Daha çok kendini sorgulamaya gider. I ine d ş t ğu huzursuzluğu ve kafa karışıklığını yok etmek ister.

John Smith'e kim olduğunu sorsalar 'Ben sıradan bir denizciyim' diye mi s ze başlardı? Gerçekten de gençliğini denizlerde geçirmişti. Çocukluktan çıkıp geldiği yer denizlerdi. Daha sonra karayı denemiş ama karanın ateşine dayanamamıştı. şimdi en büyük korkusunu yaşayacaktı.

Ruh özgürlüğü mü yok oluyordu? Varlığı ellerinin ardından kayıp gidiyor muydu yoksa? Bir değişim geçirecek, belki de kendini akıntının önüne katıp koyuvorecekti (Uslu, 2018: 174).

Huzursuzluk genellikle içsel bir durumu ifade eder ve kişinin ruhsal dengesini, huzurunu kaybettiği bir durumu anlatır. Romanda John, kişiliği ve çevresel faktörler arasında bocalar. Dengesini kaybeder ve bu nedenle de huzursuzluk yaşar.

John, herkesi küçük görürdü ama bu Osmanlıların içinde onlardan biri olmak için aynen onlar gibi davranmak gerekti. Onlar gibi giyiniyor, onlar gibi namaz kılıyor, onlar gibi yaşıyordu. En kötüsü de bu role girmişken bir süre sonra rolü üzerine yapışır gibi olması dikkatini çekti ve genç adamı rahatsız etti. Kendisi olmaktan çıkıyor muydu yoksa... (Uslu, 2018: 209).

4.4 Öfke ve Şiddet

Öfke; sevgi, üzüntü, korku gibi bireyin en temel duygularında biridir. Genel olarak insanın bilinçli yaşamadığı ve kontrol etmekte zorlandığı bir duygu ile nasıl başa çıkılacağı, yaşadığı anda verilen kararla şekillenir. Kişinin karşısındakine ve kendine kontrolsüz yaşanan öfke ile vereceği zararlar çok farklı boyutlarda olabilir. Bu nedenle öfke durumu, kimi zaman da şiddetin kapılarını aralar. Engellenme, incinme, haksızlık, tehdit altında hissetme, kızgınlık gibi ruh halleri; saldırganlık, şiddet gibi sonuçları ortaya çıkarır. Didem Uslu'da bu duydu durumları ortaya çıkardığı şiddetle birlikte değerlendirilmelidir. Ayrıca şiddetin daha dominant ve kalıcı tesir bırakan, insan hak ve onuruna aykırı hallerinden biri olan “işkence” de yine yazarın kurguya aktardığı tematik unsurlardan biri olarak dikkati çeker.

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında bir Osmanlı torunu olan Gediz'in ataları Balkanlardan Anadolu'ya göç etmiştir. Kendi gibi Balkan kökenli olan Boşnak meslektaşının atalarını kötülemesine tahammül edemeyen Gediz, öfkesini kontrol etmekte zorlanır. Durumun farkında olan karşı taraf ne yapsa da ondaki öfke hâli hemen geçmez. Romandan alınan aşağıdaki detay bu durumu gözler önüne serer:

Erkeğin dil sürçmesini düzeltmek çabasına girdiği cümleyi duyan Gediz'in kaşları birden gerildi. Bir kaşı istem dışında korkunç bir öfkeyle havaya kalktı. Oturduğu yerde saldırıya hazırlanan bir yılan gibi dikildi, uzun saçlarını sallayarak kızgınlıkla başını geriye attı. Tam konuşmaya

başlayacaktı ki Boşnak onun yüzündeki başkalaşmayı ve gözlerinden fıskıran öfke alevlerini fark etmişti. Sözlerini tartarak kullanma isteği içinde usulca konuştu.

..Şey... her neyse... o olaylar çok gerilerde kaldı ama... Belki...

Amma... tabi sadece bazı tarihler yargılanmalıdır. Zengin ülkelerin tarihi yargılanamaz, onlar dokunulmazdır çünkü... ama 'barbar Osmanlı' tezine giriyoruz yine değil mi? Tabi tabi Osmanlı barbardı ya... Yedi yüz yıllık bir dünya uygarlığı barbardı (Uslu, 2006: 36).

Roman kahramanı, Osmanlı'nın fetih ve cihat anlayışıyla toprak hâkimiyetini sağladığını, diğer pek çok sömürgeci devlet ve imparatorlukla aynı değerlendirilmemesi gerektiği görüşünü savunur. Anlatıcı-yazar da söz konusu mantıksızlığa karşı çıkar ve burada bir yanlışlık olduğunu düşünür. Romanda Gediz, Boşnak meslektaşıyla olan tartışmanın etkisinden hemen kurtulamaz ve öfkeli bir hâlde duygularını ifade etmeye devam eder. Neticede Osmanlı'da kimsenin dil, din ve kültürüne karışılmamış insanlar, topluluklar din değiştirmeye zorlanmamış asimilasyon politikası uygulanmamış hatta bu durum Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla kanunlaştırılmıştır.

Yakıp yıkmışlar her şeyi ganimet yapmışlar vergiye bağlamışlar ama ne ilginçtir ki aynı Osmanlılar sizlerden topladıkları Hristiyan çocukları alıp yedirmiş, içirmiş, okutmuş ve onları Osmanlı hamamlarını gezdikten sora şehre tepeden bakan Budapeşte'deki müzenin önünde bulunan atlı Macar askerinin ayağı altında ezdiği yeniçeri askerini gördüğümde heykelin kenarına oturup saatlerce ağlamıştım. Gerçekten de Osmanlılar o kadar aptalmış ki... Girdikleri ülkelerde din, dil ve kültürleri serbest bırakmışlar. Ne salaklık değil mi? Gerçekten ne büyük hata sen emperyalist bir güçsün. Hayır, hayır... Aslında emperyalist bile değilsin sadece yayılmacısın... Sen yayılmacısın. Yabancıları hep sevmişsin. Kendi ülkenin yönetimini ve korunmasını sağlayan ordunu onlardan seçiyorsun. Yönetenlerin annelerinin çeşitli ülkelere gelmiş Hristiyan kadınlar olmasına aldırış etmiyorsun. Senin padişahın bile karışık bir soyun çocuğu... Kendi halkını ihmal ediyorsun, başka ülkelere uygarlık götürüyorsun. Sonra da hep yabancılarla haklar veriyorsun. Gel ülkeme özgürce ticaret yap diyorsun (Uslu, 2006: 37).

Roman kahramanının haksızlık karşısındaki öfke hâli devam etmekle birlikte Osmanlı ve azınlık tarihiyle ilgili bilgilere, gerekçelere de yer verilerek tarihsel bir haksızlığın önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Aynı romanın Mısırlı profesörü Fatıma, Gediz ve Emir'le birlikte sempozyumdayken başörtüsünün Müslüman bir kadın olarak takılması gerektiğini savunur. Gediz bu durumdan dolayı öfkelenir. Burada Arap kültürü ile çağdaşlaşma yolundaki Türkiye'de dine başörtüye olan bakış açısı farklılığının devreye girdiği görülür. Yakın dönem

tartışmalarının izlerini de barındıran bu detaylarda yazarın politize olmadan, roman kişileri üzerinden ortaya koyduğu perspektif, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinde laiklik olduğu tezini kurgusal da olsa yeniden hatırlatır. Laiklik sözcüğü eski Yunancadan gelir. "Laikus" din adamı olmayanlara verilen addır. Böylece Laiklik din adamlarının yönetmediği devlet ve toplum düzeni demektir.

Atatürk'ün yeni kurulan Cumhuriyet rejimini desteklemesi açısından Laiklik çok önemliydi. Ancak bu şekilde siyasal, hukuksal ve eğitsel alanlar başta olmak üzere devletin her kademesinde Türk devrimi sürecini başarıyla tamamlaması mümkün olacaktı. Sonuç olarak Atatürk'e göre Laiklik dinsizlik olmadığı gibi sahtekârlık ve diğer pek çok olumsuz hileli durumla mücadelenin kapısını açmıştır. Laikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler gerçek ilerlemenin ve gelişmenin, canlılığın baş düşmanı durumundadırlar. Laiklik demokrasinin ön koşuludur. Laiklik olmadan düşünce özgürlüğü olmaz. Devrimcilik, milliyetçilik ve halkçılığın da temelinde laiklik vardır. Laiklik olursa ulus, halk çıkarları ve devrimlerin gerçekleşmesi mümkün olur. Romanda söz konusu tartışmaların yarattığı psikolojik durum, aşağıdaki alıntıdan anlaşılmaktadır:

Fatma, asıl neye üzüldüğümü biliyor musun? Koskoca İslam felsefesi yarım metrelik bir kumaş parçasına takılmış. Yazık, yazık... Ülkeyi yerinde saydıracak bir çatışma, bizi birbirimize kırdıracak yeni bir mesele yaratılıyor. Bu kumaşın tartışmaları bizi dinimizden uzaklaştırıyor. Dinimiz sevgi, paylaşma, yardımlaşma, okuma ve öğrenme aşıl原因an yanlarını keşfedemiyoruz. Bir de üstelik bütün dünya; Müslümanları cahil, bağınaz ve barbar olarak görüyor. İşte bu beni kahrediyor (Uslu,2006:116).

Gediz kendi ülkesinde laikliği anlamadan dini kullanarak çıkarları uğruna siyaset yapan yöneticileri de eleştirir. Bunun bağınazlık olduğunu vurgular.

Laiklik anlayışında ulus devlet çıkarları ön plandadır. Ümmetçilik anlayışı yoktur. Akıl ve bilim ile din tamamen ayrılır. Devlet ve millet işlerinin hukuk, eğitim, vs. açıdan çağın gereklerine göre akli ön plana alıp çağdaş medeniyetler seviyesinde yönetilmesi için laiklik şarttır. Hedeflere daha hızlı ulaşmak için özellikle devlet yönetiminin dar, bağınaz ve çoğunlukla hurafelerle yozlaşmış dini yorumlara bağılı olmamasını sağlayan laiklik ilkesi benimsenmiştir.

Ancak ülkemizde din ne yazık ki siyasal partiler tarafından istismar edildi. Belli bir kesim bence zaten cumhuriyet devrimlerini içine sindirememiştir. Zaman zaman bağnazlığın kurbanı olanlar olmadı mı? (Uslu, 2006: 117).

Öğrenci olayları toplumumuzda belli tarihlerde yoğun olarak yaşanmıştır. Batı’da öğrenci olaylarının yükseldiği ve özellikle Paris ayaklanmalarının yaşandığı 1968 yılı Türkiye’de eylemliliğin yükseldiği bir yıl olmuştur. Öğrenci gençlik hareketinin antiemperyalist nitelikli kitleleşmesi ve ayrı bir koldan gelişen işçi, emekçi, köylü hareketiyle zamandaş ve çoğu kez de birleşme yollarının arayışı içinde omuz omuza ilerlemesi esas olarak bu yıl başlamıştır. Toprak işgalleri ve yaygın grev dalgaları öğrenci gençliğin antiemperyalist eylemleriyle bir araya geldiğinde 1968’in Türkiye’de en önemli devrimci dönemlerinden biri olduğu görülür.

Türkiye’de öğrenci hareketleri üniversitelerde başlar. Öğrenci gençlik kendi demokratik taleplerini halkın demokratik talepleriyle bütünleştirmiştir. Çıkış noktası öğrenci hareketi olmasına rağmen eylemler zamanla toplumsallaşmış ve yeni bir sistem arayışı içerisinde antiemperyalist mücadele ile gelişmiştir. Türkiye 1968’inin dönüm noktalarından birisi öğrenci hareketinin kendi içerisinde siyasal olarak aşılması ve içinden siyasal karakterlerde radikal ve örgütlü hareketlerin çıkmasıdır.

İlk antiemperyalist eylemler Haziran 1967’de Amerikan 6. Filosu İstanbul’a gelince başlar. 15 Temmuz 1968 tarihinde filo tekrardan İstanbul limanına demir atar. Aynı gün İTÜ’lü öğrenciler Dolmabahçe rıhtımına gelir. İstiklal Marşı’nı okumaya başlar. Olaylar sonrası tutuklamalar meydana gelir. 17 Temmuz gecesi polis baskınında Teknik Üniversite yurdunda bir öğrenci yaralanır ve ölür. Ertesi gün İstanbul Üniversitesi ve FKF’li ve TİP’li öğrenciler protesto esnasında sekiz Amerikan askerini denize döker. Deniz Gezmiş ve arkadaşları olayların öncüsüdür. 28 Kasım 1968’de Amerika Türkiye’ye büyükelçi olarak eski CIA görevlisi ve Vietnam Savaşında görevli Kommer’i atar. Protestolar ve polisle çıkan çatışmalarda Deniz Gezmiş ve arkadaşları gözaltına alınır. Kommer’in ODTÜ ziyareti sırasında ise aracı, öğrenciler tarafından ters çevrilip yakılır.

Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kır Çiçeği romanında yazar ülkenin gençlerinin kırıldığı 1960-70 ve 80’li yıllardaki öğrenci olaylarından bahseder. Düşmanlıklar, vahşet, ötekileştirme ile ilgili duyulan öfke ifadelere yansır. Yazar hem öğrenciyken hem de

akademisyen olduğu zamanlarda Gonca'nın olaylarla ilgisini, yaşıadıklarını ve hissettiklerini şu pasajlarla aktarır:

Sen bize ne diyorsun ulan kaltak! Bizimle alay mı ediyorsun? Biz boykot yağıyoruz diyoruz, sen dersten bahsediyorsun. Biz arkadaşlarımızı faşistler katletti diyoruz sen bize masal okuyorsun memleket elden gidiyor sen kulağını üzerine yatmış uyuyorsun. Kalk ulan ayağı biz ne dersek o olur. Sen kendini kim zannediyorsun? Sınıfın başına geçtin de adam mı oldun be? Hepimiz yerimizden fırlamış yerlerde sürüklenen hocamıza yardım edememenin üzüntüsü içinde sıraların altına sinmiştik. Biz esir düşman askerleri gibi önden güdülürken Memnune hocamızı omzuna yaslayarak bölüme götürdü (Uslu, 2010: 48).

Yazarın yine aynı romanında Gonca ve ailesi için bir kırılma noktası olarak kabul edilmesi gereken bir detaya yer verilir. Ailesinin Hollanda'ya taşındıktan sonra emlakçı ile yaşadıkları sorun sonrası öfkesine hâkim olamayan Gonca'nın kişisel tavrı üzerinden öfke, şu şekilde dile getirilir:

Komisyoncu para iadesi talebini duyunca küçük dilini yutacak gibi oldu.

“Madem paranız yoktu niye geldiniz o zaman buraya? Biz böyle planlamamıştık. Hollanda çok pahalı geldi bize.”

“Ama sizin bu yaptığınız ahlaksızlık zaten siz Türkler...”

Gonca öfkelerini bastırarak adamın ağzını kapattı.

“Ahlaksızlık bunun neresinde? Siz hayatınızda hiç parasız kalmadınız mı? Sizden para mı çalışıyorum? Eviniz olduğı yerde duruyor. İçine girip oturup oturup kiraları ödemedi mi kaçtık? Yoksa evinizi harap bir hale mi getirdik? Hadi yürüyün çabuk polise gidelim.”

Gonca öfkelenip söyleniyordu.

“Daha eve girmemiş bile ... Baştan söyledik ki...”

Komisyoncu ne söyleyeceğini bilemedi. Yine Türkler... diye bir şeyler mırıldanır gibi oldu ama Gonca onun cevabını verdi:

“Anlaşılan Hollandalıların hepsi çok ahlaklı. Ne mutlu size! Hiçbir sorunu olmayan hiç suç işlemeyen cennet gibi bir ülke, ha?” (Uslu, 2010: 274).

Bir şehrengiz örneğı olan *Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından* romanında yazar, temayla ilgili olarak Almanya'ya eşiyile birlikte yaptığı ziyarette eşinin işinden dolayı katıldığı programlarda yine Türk kimliğı ile ilgili yorumlara dikkat çekerek yakın tarihteki olaylardan örnekler verir. Burada da öfkenin farklı bir görünümüyle karşılaşmamız mümkündür:

Eva, Prusyalıların yani Kuzey Almanların çok disiplinli olduklarını anlatıyor. Prusya daha çok Berlin demekmiş galiba bizim komik kel adam hocasının Türkler hakkındaki yorumunu anlattığında Türklerin Doğu'nun Prusyalıları olduğu fikrini Eva pek beğenmedi. Artık bir zamanlara özellikle 1970'lerde yok saydıkları Türkleri mecburen var sayıyorlar ama daha çok öteye gitmek ve yüzgöz olmak istemiyorlar (Uslu, 2015: 49).

Yazarın şehrengiz özellikteki romanında tarihi gerçeklerle de alakalı olarak yoğun bir öfke durumu görülmektedir. Yazar, sömürgeci ve emperyalist devletlerin kendi çıkarlarına göre ülkeler üzerinde yaptıkları bölücü ve yok edici proje ve faaliyetlerinden bahseder. Lübnan'a yaptığı gezi sırasında Osmanlı varlığının yok sayılması bıraktığı eserlere sahip çıkılmaması yanında Fransız kültürü ve dilinin değer görmesi yazarda öfke ve üzüntü duygusu bırakır:

1920'de Fransızlar Büyük Lübnan'ı kurmuşlar. Pek de bilirler böyle fiyakalı isimler koymayı. Şimdi de Amerika böyle yapıyor ya... İnsanlara ve ülkelere payeler, unvanlar ve isimler vermiyor mu? Mesela Büyük Orta Doğu Projesi bu nasıl da büyük bir projedir böyle? Kim için büyük? Amerika'nın Ortadoğu'yu ve petrolü yönetme projesi mi yoksa? (Uslu, 2015: 290).

Yazar anlatıcı, aynı romanında Almanya, İran gibi ülkelerde karşılaştığı insanların ön yargılarına öfkelenir. Kendi tarihiyle gurur duyar. Ama tarihte de her şey mükemmel olmamıştır. Çoğu zaman, özellikle devlet yönetiminde alınan kararlar ya da uygulanan politikalar olumsuz sonuçlar doğurur. Romanda Piri Reis'in idamı söz konusu olumsuz sonuçlara örnek teşkil eder. Basra Beylerbeyi Kubad Paşa, yapılan plana uymadığı gerekçesiyle Basra'yı gemiler ve ganimetlerle terk eden Piri Reisi Kanuni Sultan Süleyman'a şikâyet eder ve Kanuni'nin yaptığı değerlendirmede 85 yaşındaki Piri Reis'i idam ettirir. Anlatıcı yazar durumla ilgili olarak “meyve veren ağacı taşlarlar” yorumunu yaparak olaya dair öfkesini dile getirir.

Peki, Kubad Paşa'nın derdi neydi? Neden Piri Reis'in ayağına çelme takıyor ve köstek oluyor, neden onu zor durumda bırakıyordu? Piri Reis başarısız olursa Kubad Paşa bundan ne kazanacak, kârı ne olacaktı? (Uslu, 2015: 455).

Didem Uslu'nun romanlarında öfkenin yanı sıra şiddet ve işkence gibi tematik unsurlara da rastlanır. Bilhassa yakın tarihin politik atmosferine bizzat tanıklık eden, yaşanan ideolojik çatışmaları gözlemlene imkânı bulan yazarın bunları kurgunun içerik unsuru haline getirmesi de kaçınılmaz olmuştur. Bir insanlık suçu olarak kabul edilen işkence, şiddetin

en ağır şekli olarak Uslu'nun kurgu dünyasında nesnel karşılıklarını bulur. İşkence ve kötü muamele göz korkutma, intikam alma, cezalandırma veya bilgi toplama amaçlı insanlara ağır acı çektirmeyi ifade eder. *ĞTGBKÇ* romanında yazar 1960-70'li yıllarda öğrenci olaylarının olduğu zamanlarda insanlara yapılan işkenceleri aktarır. Türkiye'nin geçmişinde bir kara leke gibi duran bu karanlık dönem; işkenceler, sayısız infazlar, idamlar ile akıllara gelir. Yazar, yakın dönem siyasi atmosferi içinde travmatik olarak değerlendirilen işkenceyi tematik unsurlardan biri hâline getirir:

Deponun önüne bir arabanın bagajında gözleri bantlı bir erkek bedeni getirdiklerinde birtakım gençler onu sürükleye sürükleye onu arka kapıdan içeriye ittirdiler. Ön kapı arka caddeye baktığı için trafik kalabalığı ve gelen giden olabiliirdi. Elleri bağlı olduğu halde kaçtığı için ayaklarına da zincirler takılmıştı. Bu yüzden ağır ve zor adımlarla yürüyor, canı yandığı için ayakları birbirine dolanıyordu. Genç adamın buraya getirilme nedeni tekti. Sakıncalı şeyler düşünüyordu. Oysa düşünmek tehlikeliydi. Kafası fazla işliyor hatta farklı işliyor ve çevresindekiler gibi konuşmuyordu. Farklı düşünceler yaşatılmamalıydı, yoksa dünyada düzen olmazdı. Genç adam başka bir hücre evinde konuşturulmaya çalışılmış saatlerce falakaya çekilmişti. Konuşmayınca bu kez de iyice ıslatılmış bedenine bağlanan ince kablolarla en hassas organlarına elektrik verilmişti. Haya burma işkencesi en sona bırakıldığı için bir de Filistin askısı denenecekti. Düşüncelerini değiştirmesi için sille tokat tehdit edilmiş, konuşması için süre tanınmıştı. Ancak genç adam ne bilgi vermiş ne de düşüncelerini değiştirmişti. Günlerce aç ve susuz bırakılmış sonuç çıkmayınca son çare bu depoya getirilmişti. Askı herkesi terbiye edip bülbüller gibi öttüren bir cezaydı (Uslu, 2010:5-6).

Şiddet, bir kişi veya grubun fiziksel, psikolojik, cinsel vs. yönlerden zarar görmesi ve acı çekmesiyle sonuçlanan tehdit, baskı ile özgürlüğün engellendiği her türlü tutum ve davranıştır.

ĞTGBKÇ romanında yazar Gonca'nın eşi olan Okan'ın düşüncelerine yer verir. Toplum yapısından dolayı yetiştirilme tarzı itibariyle pek çok şeyde kendini haklı görür. Toplumda okuyan, eğitilmiş kadın ise haklarının bilincindedir. Şiddetin romandaki nesnel karşılığı olarak aşağıdaki alıntı örnek verilebilir:

Hırslıydı Okan yaptığıyla gurur duyuyordu, içinin yağları erimişti. Hak etmişti bunu Gonca. Annesine kimse hakaret edemezdi. Etti mi Okan onu sustururdu. Ailesine laf edenin cezasını hemen verirdi. Onu dünyaya getiren insanlar kutsaldı. Kimse onlara dil uzatamazdı. Gonca zaten doktora dersi alıyor diye iyice kendini bir halt zannetmeye başlamıştı son günlerde. Bugün doktora dersi yarın şu bu derken kendini iyice değerli sanacaktı. Oysa kimse Okan'ı geçemezdi. Okan bir

erkekti. Hem de kas gücü vardı. Yüzyıllardır ne zayıf bir varlık olduklarını öğrenememişti şu salak kadınlar (Uslu,2010: 405).

4.5 Aşk ve Sevgi

Aşk, bireysel ve sosyal konuları işleyen yazarlardan günümüzün popüler roman yazarlarına kadar pek çoğunun işlediği başat temalardan biridir. *Zamanın Ötesinde Buluşma* romanında Emir, başta tartıştığı Gediz'den hoşlanmaktadır. Ellili yaşlarda olmasına rağmen kendini genç bir delikanlı gibi hisseder ve heyecanlanır. Gediz'le vakit geçirmek ister, onu takip eder tüm bunlar olurken de bunu hemen belli etme taraftarı da değildir.

Emir artık gözlerini Gediz'den alamıyordu. O da kokteyl salonunda bir katılımcı grubundan öbürüne ilerleyerek konuşmalara giriyor veya olur olmaz zamanlarda ortaya yeni sohbet konuları atıyordu. Ama gözleri hep Gediz'in peşindeydi. Onun edalı, kadınsı ve duygu yüklü hareketlerini zevkle izliyor, siyah saçlarının omuzlarından aşağı dökülen geniş dalgalarının savrulmasına dalıp gidiyor göz göze geldikçe kadının bembeyaz dişleriyle yüzünün aydınlanmasını seyrediyordu (Uslu, 2006: 77).

Aşk kavramına ilişkin geçmişten günümüze farklı yaklaşımlar ortaya atılmış, çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Temelde duygusal yoğunluk olan aşk ile birey olduğu ruh halinden başka bir hale bürünebilir. Zihin olarak da farklı düşünür hatta çoğu kez düşünmez hissetmeye çalışır bol hayal kurar. Tüm bunlar insana ilham verir diyebiliriz. Tabi insanın yetenekleri doğrultusunda bu farklı durumu meydana getirdiği veya getireceği eserlerle zirveye ulaşır. Aşkın yüzyıllardan beri sanatın hemen her alanında bu derce var olması insanda bıraktığı güçlü etkiden dolayıdır.

Romanda Gediz ve Emir birbirlerinden hoşlansalar da yaşları itibariyle tecrübelidirler. Birbirlerine bağlanma noktasında romanda tutkulu hareket etmekten ziyade dostça ve anlaşmaya yönelik bir bağlanma yolunu seçmişlerdir. Medeni hâlleri de yaşadıkları durumu etkilemiştir.

Gediz kendini tutamayıp içinde gerçek payı olan bir yargıya gülümsedi. Yana dönüp göle bakarken cesedi değil gölün kenarındaki romantik anları hatırladı. Bu ilişkiyi daha ne kadar zaman ve nasıl taşıyacaktı yüreğinde. Romantik bir kadın erkek ilişkisinde hep korktuğu tek şey vardı. Her ilişkinin aynı yollardan ilerlemesi ve önce cicim günleri, bu evrede her şey toz pembe olurdu. Daha sonra ister istemez gerçek yaşamın atlanırdı. Klasik cinsel rolleri üstlenmek ve bu sayede sevgili olmanın getirdiği fırtınaların, sahiplenmenin, bağlılıkların, görevlerin vs. tuzağına düşme

riski... Her ilişki rüya gibi başlar ama zaman içinde güzel yanlarını yitirir ve kupkuru kalır (Uslu,2006:177).

Güçlü duygulardan olan aşk insanı anlık da olsa ele geçirebilir. İnsan bu durumda kendini kontrolde zorlanır. Çoğu şeyi farkında olmadan veya düşünmeden yapabilir.

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith romanında Ayşegül çok hoşlanıp belki de âşık olduğu John'u görünce istemsiz heyecanlanır ve ne yapacağını bilemez olur.

Ayşegül gavur adamın kendisini bir iki kez gördüğünü hatta selamlık kapısından gizlice izlediğini seziyor, bundan mutlu oluyordu. İlk günlerde içine bir merak ateşi düşmüştü. Karnına bir ağrı saplanıyor, yüreğinden aşağı bir heyecan boşluğu açılıyordu. Yüreği her an ağzındaydı. Kalbi dışarı fırlayacak gibi... Eli ayağı kesiliyor, başı dönüyordu. Bu nasıl bir duyguydu? (Uslu,2018: 218).

Ayşegül John'dan hoşlandığı ve ona sebepsiz çekildiği için kaçmak eğilimindedir. Bunu yapabilmek için bocalayınca da utanır.

Ayşegül'ün kaçacak yeri kalmamıştı. Yüzünü de kapatamıyordu. Cascavlak ortada kalmıştı. Geriye dönüp eve koşmak olmazdı. Ata bugünlük binemeyeceğini anlamıştı ama bir yandan kaçıp yok olmak istiyor, öbür yandan gözlerden uzak bir yerdeki konuşmayı uzatmaktan vazgeçemiyordu (Uslu,2018: 220).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith romanında Ayşe ve John karşılaşınca pek çok duygunun özellikle de aşk ve hoşlanma duygularının etkisinde kalıp kısa süreli heyecanlanırlar. Romanda, duyduğu hisler sebebiyle ne yapacağını bilmeyen iki genç karşılaşır. Şaşkınlık, heyecan gibi pek çok duygu bir arada yaşanır.

John Efendi bütün heybetiyle atına oturup bir yere gidiyordu. Genç kızı görünce bir anda heyecanla atından zıplayıp yere indi ve ona doğru adım attı. Ayşegül babası dışında bir erkeğe hiç bu kadar yakın olmadığı için geri geri adım atmaya başladı. Erkek üzerine geliyor, Ayşegül kaçıyordu. Adımları birbirine yabancı ama bir araya getirilmiş sarayda iki dansçı ya da Karagözle Hacivat gibi oldular (Uslu, 2018: 219).

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında Gediz ve Emir birbirlerine arkadaşça âşık olmayı tercih etmişlerdir. Emir romanda bu durumdan duyduğu üzüntüyü belirtir. Gediz'in Emir'e yaklaşımı Emir'i biraz daha platonik aşka yakınlaştırmıştır: "*Gediz'i güzel bulmanın yanı*

sıra onun çok zeki ve akıllı olduğunu düşünüyordu. Kendi kendine birden platonik aşk kavramını hatırladı. İnsanın öbür yarısının olup olmaz zaman ve yerlerde bulmasının ne büyük talihsizlik olabileceğine hayıflandı” (Uslu,2006:178).

Didem Uslu’nun romanlarında karşılaşılan unsurlardan biri de “sevgi”dir. Sevgi Dr. Sternberg’e göre şu şekildedir: “Yakın olma, bağ kurma ve bağlanma. Tutku, çekim ve cinsel amaçlar. Birlikte ortak hareket etme isteği...” Buna göre de yedi ayrı sevgi türünden bahsedilir: Arkadaşlık, kara sevda, boş sevgi, romantik aşk, arkadaşça sevgi, amaçsız sevgi, mükemmel sevgi.

ĞTGBKÇ romanında yazar anne ile bebek arasındaki bağ kurma, bağlanmaya dayalı sevgiden bahseder. Tema ile ilgili bölümler ise şu şekildedir:

O sırada annesinin alnına elini koyup ateşine bakan ve dudaklarıyla onun yanaklarını öpücüklerle boğan Can için annesinden başka hiçbir şeyin önemi yoktu. Annesi uf olmuştı. Ama nedense içini çeke çeke ağlıyordu. Can’ın da gözleri sulandı. Annesinin ağlamaması için gözyaşlarını sildi. Gülmesi için ona soytarılıklar yaptı (Uslu,2010: 408).

4.6 Korku ve Endişe

Korku ve endişe doğal, güçlü ve kimi zaman ilkel bir duygu olarak değerlendirilir. Kişiyi fiziksel ve psikolojik her türlü tehdide karşı uyarıcı özelliği vardır. Bazen gerçek bir unsurdan bazen de kişinin zihin yanılsaması olarak belirir ve sınır durumlara ulaştığında psikolojik bir rahatsızlığa işaret eder. *Zamanın Ötesinde Buluşma* romanında bu husus, Gediz’in cinayet romanı yazmaya odaklandığında o ve arkadaşlarının peş peşe cinayet işlediklerini gördüğü kâbuslarla ortaya koyulur. Romanda kahramanların bilinçaltına attıkları düşünceler belirsiz bir şekilde uyku anında rüya olarak ortaya çıkar.

Rüya Freud’a göre isteklerimizin doyurulmasıdır. Freud, ayrıca nevrozun da “bastırma” mekanizmasından kaynaklandığına emindi ve bu kavram psikanalizin temel taşı olacaktı. Bu mekanizmayı biraz açacak olursak insan zihni geçmişte yaşanan travmatik tecrübeleri bunlardan kaynaklanan duygusal ızdırap veren veya utanılacak olan halleri bilinçaltında tutar. Bunların bilince çıkmasını engeller. Bilinçaltına atılanlar gündelik hayatta nevroz, histeri, saplantı, fobi olarak yaşanır veya da rüyada ortaya çıkar (Freud, 1998: 295-296).

O gece yatağa yattığında Gediz hemen uykuya daldı ama gecenin ikisinde ter içinde kâbuslarla uyandı. Rüyasında küçük bir odanın içinde beyaz bir çarşafın üzerinde yatan insan gövdesine elindeki bıçağı batırıp batırıp çıkarıyordu. Duvarlara kan damlaları sızıyor odanın her bir yanı kan gölüne dönüyordu. Bıçağı batırdığı insan kâh acı içinde kıvranıyor kâh cansız bir manken gibi ayrışıyordu. Yüzünü bir türlü göremediği pembe et yığını gittikçe iğrenç bir görünüm alıyordu (Uslu,2006:198).

ĞTGBKÇ romanında yazar öğrenci olaylarının ve sağ-sol kavgasının yaşandığı dönemlerde ortaya çıkan korkudan bahseder. Romanda olayları yaşayan Gonca'nın duygularına ve düşüncelerine şöyle yer verilir:

(O günleri hatırlayıp çevreye kuşku ile bakar). Korkuyoruz şarkıcılar, yazarlar, şairler, üniversite hocaları... Her ülkeden şikâyetçi kitaplar yazılıyor, çeviriler yapılıyor ama yazarlardan korkuyoruz. Onlar Rusya yanlısı. Bizi de komünist yapacaklar diye ödümüz patlıyor. Kimi aydınlarda Rusya özlemi biz de korku... Sanki ülkenin yarısı komünist dalgasıyla uzaklara yüzmüş. Rusya'yı örnek alan yazarlardan korkuyoruz (Uslu, 2010: 14).

Öğrenci olaylarının olması toplumdaki korkunun yanında düşmanlık, nefret gibi duygularında hortlamasına sebep oldu. Aynı sınıfta okulda ya da mahallede olan gençler, insanlar gözlerini kırpmadan birbirini öldürebilecek duruma gelmişti. İnsanlar normal hayatlarını yaşayamaz hâle gelmişlerdi.

Bütün kız arkadaşlarım sessizce sıralarda oturmaktaydılar. Küçük boylu esmer bir genç yanımdan geçerken içlerine kan oturmuş gözlerini devirerek bana nefretle baktı ardından küfretti. “Kızlar duymadınız mı? Size boykot var dedik.” Hepimiz itirazsız sıraların arasından geçip kırılğan yürüyüşlerimizle dışarı çıkacak gibi olduk. Sıra halinde aceleyle sınıfı boşaltmaya başlayabilirdik çünkü nutkumuz tutulmuştu. Dut yemiş bülbüller veya kurbanlık koyunlar gibi kürsünün karşısındaki masalara büzülmüştük (Uslu, 2010: 47).

Güvenlik güçlerinin adım başı varlığı olaylarla ilgisi olmayan halkı bile tedirgin ediyordu. İnsanlar birbirinden kaçmak için uğraşıyor. Kimse kimseye güvenmiyordu. Bu huzursuz ve kaotik ortamla ilgili ĞTGBKÇ romanından tema ile ilgili şu bölüm yer alır:

1970’li yıllar Türkiye’nin korkulu ve olaylı yıllarıydı. Sokak ve caddelerde devriyeler gezer bazen son sürat gelip geçen polis arabaları ve askeri araçlar kentin içinde dolaşırlardı. İnsanlar sokağa çıkmaya korkarlardı. Çünkü ‘sokak öğrenci olaylarının ve grevlerin alanıdır.’ Sokaklarda polis ve

askerlerden başka tek bir insan görülmez. Kentler adeta polis ve askerlerle işgal edilmiştir. En uzak mahallelerde bile elinde otomatik silahlarla sokak başlarını tutmuş, ortaya çıkabilecek herhangi bir olaya karşı tetikte nöbet tutmaktadırlar (Uslu,2010: 112).

Yazar anlatıcı aynı romanda öğrenci olaylarının yaşandığı dönemde kampüslerde ve öğrenci evlerinde yaşanan hareketlilikten bahseder. Tema ile ilgili şu bölümler aktarılır:

İş için sınavlara girdiğim günlerdeydi. Bir arkadaşımız tuvalete gitmiş, kapının arkasından rastgele ateş ediyordu. Zaten yıllardır gergin olan polisler, panik içinde kalmışlardı. Kapının önünde duran bir ikisi aşağıdaki arkadaşlarına seslendi: “Koşun! Hücre evinde olay çıktı. Merkeze bildirin!” Bizler de sağa, sola, odalara koşuşturmaya başladık. Bir iki polis yaralandı. Kurşunlar başımızın üstünden vızır vızır geçiyordu. Bulabildiğimiz korunaklı bir yere saklanmıştık. Arkadaşlarımız girişteki koridorun sonunda soldaki banyodaydı. Okan’la ben kapının girişindeki mutfağın yanındaki kilerde gizlenmiştik (Uslu,2010: 167).

Korkunun tezahür ettiği bir başka detay da *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* romanında olduğu gibi, toplumsal bir felaket olarak görülmesi gereken yangınlar üzerinden verilir. 17.yüzyılın son on yılında İstanbul büyük yangın faaliyetlerine maruz kalmıştır. 1691’de çıkan bir yangında Mısır çarşısı tamamen yanarken diğer yangınlarda da pek çok cami, medrese, hamam, han, ev, yeniçeri kışlası vs. yanmıştır. IV. Murat’ın bu sebepten sigara ve tütün içmeyi yasakladığı konuşulur. Bunun nedeni olarak 1631’de büyük İstanbul yangınının tütün içen sarhoş yeniçeriler tarafından çıkarıldığı söylenir. Dolayısıyla tarihte ve İstanbul’da pek çok mal ve can kaybının olduğu yangınlar toplumda travmatik bir durum ortaya çıkarmıştır. Tarihsel arka planı güçlü olan *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* romanında İstanbul yangınına ilişkin tarihi bilgilere sıklıkla yer veren yazar, tarihsel bir gerçeklik olarak yangın olgusunun yarattığı korku atmosferini de kurguya taşır:

Miladi 1598 yılında İstanbul’da üst üste gelen felaketler halka her şeyi unutturdu. Önce korkunç büyük bir yangın çıktı. Her yer cayıp cayıp yandı. İstanbul palmyeli, zakkumlu ve zeytinli sıcak Akdeniz iklimiyle serin ve yağışlı Karadeniz iklimi arasında kaldığı için çam ormanlarına boğulmuştu. O yüzden İstanbul’un tüm evleri ve köşkleri ahşap olur. Ahşap ev orman kokusu ve orman malzemesiyle sağlıklı ve havadar olur ama en kötü yanı çabuk ateş kapması ve kısa sürede ateşe teslim olmasıdır. Kısa sürede sayılamayacak kadar ev ve dükkân yandı kül oldu. Arkasından evlerin bodrumlarında barınan fareler kaçıp şehri sarınca tarif edilemeyecek bir veba salgını çıktı. Yangınlarda canlarını kurtarıp bahçelerde yaşamaya çalışan insanlar oldu ama veba binlerce insanın canını aldı (Uslu, 2018: 104).

Aynı romanın devamında Ayşe'nin babası Mustafa Efendi, John sebebiyle kızı için korku ve endişeli olmaya başlar. Mustafa Efendi karısının tek yadigârı biricik kızı için korkup endişelenir. John Smith gibi gizemli, tehlikeli ve hareketli birine güvenip zarar görebileceğinden endişe eder. Düşündükçe kaygılanır, korkar ve bu korkunun verdiği huzursuzluk tüm bedenini kaplar:

Mustafa Efendi çok uzaklardaki Haliç'in masmavi sularına bakan pencerenin önündeki divanda kahvesini yudumlarken veya nargile içerken tek şey düşünüyordu: Ayşe'yi bu gavurdan kurtarmak... Daha doğrusu onun zihnine girmesini daha baştan önlemek gerekiyordu. Bu daha önemliydi. Çünkü ateş bacayı sardıktan sonra geri dönüş olmazdı (Uslu, 2018: 207).

Amerika'nın Karlı Gökdelenleri romanında anlatıcı, psikolojik baskıdan dolayı yaşadığı korkuyu dile getirir. Romanda başka bir toplumda, ülkesinden ve sevdiklerinden ayrı kalmanın verdiği üzüntü ve stresle karışık bir korku yaşar. Özellikle ABD gibi son zamanlarda, bilhassa 11 Eylül sonrasında Müslümanlara uygulanan farklı tutum ve davranışlar onu böyle düşündürmüş olabilir:

Hristiyanlar arasındayım diye mi kendimi düşkün görüyorum? Bedenimin kirli olduğunu bana onlar mı gösteriyorlar? İçimdeki günah ezikliğinin ne olduğunu bir bilebilsem... Çoğu zaman sakın duran bedenim, ansızın iğrenç, itici, ayıp ve açık bir şeyin tutkusuyla sarsılmaya başladı. O iğrenç koku sanki burnumdan çıkıyordu. Bu zor dünyada bir sığınak olsun diye dualar okuyorum. Ama beni kanatlarıyla başka diyarlara kaçıracaklar yok ki... Boyuna beni arıyorlar çünkü ben bir Müslümanım ama şimdilik bulamadılar (Uslu, 2022: 44).

Yazar aynı romanda bir Türk vatandaşı olarak gezip gördüğü yerler, sohbet ettiği yabancılar ve tepkilerine karşı aşırı milliyetçi olmadığını, duyarlı ve farkında olduğunu vurgular. Algı yaratılmasının insanlar ve toplumlar üzerinde yapılan bir oyun olduğunu ifade eder.

Ülkesini seven ve düşünen artık ya ulus devletçi ve demokrat ya aşırı milliyetçi ya da komplo kuramcısı oluyor. Yine de benden söylemesi. Küreselleşme bizi yutmasın da Allah akıl fikir versin çalgın Türklere (Uslu, 2022: 209).

A. Didem Uslu'da korkunun yanı sıra dikkati çeken psikolojik durumlardan biri de "endişe"dir. Endişe, herhangi bir olayın gerçekte nasıl sonuçlanacağı belli olmasa da olumsuz olacağına dair hissedilen bir düşünce ya da inançtır. Bu duygu günlük aktiviteleri

etkileyebilir. Gerçekte yaşanacak bir olumsuzlukla doğru orantılı olmayabilir ve uzun sürebilir. *ĞTGBKÇ* romanında Gonca gizliden evlendiği için özellikle babasının vereceği tepkiden dolayı endişelenir:

Evlenmek için evden ayrılalı bir hafta kadar olmuştu. Bu sabah üniversite servisi bizim Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi binasının önünde durduğunda bir baktım kapının önünde babam, elini beline koymuş sert bir yüz ifadesiyle servisin camlarını tek tek gözden geçiriyor. Birden otobüsün arka kapısından usulca inip yok olmak veya güneşte buharlaşmak istedim. Kaçacak yerim yoktu. Babamla yüzleşmek gelmedi içimden ya bağırarak beni kolumdan tutup eve götürecekti ya da beni tamamiyle kendi halime bırakacaktı. Ne olursa olsun bir ceza mutlaka olacaktı (Uslu,2010: 143).

Yazarın aynı romanında Gonca dünyaya getireceği canlının sorumluluğunu almaktan, “kötülükler ve üzüntülerle dolu bir dünyaya” çocuk getirmenin iç dünyasında yarattığı endişeden söz eder:

İlk hamile kaldığımı öğrendiğim günkü ağlayışım aklıma geldi. Bu dünyaya bu kalabalık, bu kirli, bu hastalıklı, bu azgın ve üzüntü dolu dünyaya çocuk getirilir mi? Bu sorumluluğu ben üstlenemem diye hüngür hüngür ağlamışım. Biraz sonra düşüncelerim başka konulara kaymıştı. Ya dünyaya getirdiğim insan fiziksel olarak sakatsa? Bir gözü tek kulağı veya iki ağzı varsa örneğin. Ya çok sağlıklı da ilerde dünyayı felaketlere sürükleyecek bir canavar olursa? Ya bunların hiçbirisi olmaz da pırıl pırıl bir insan olarak yetişir ama belli bir kazaya kurban giderse veya başına bir kötülük gelirse? Ya çaresi olmayan bir hastalığa yakalanırsa? Ya onu istediğim gibi büyütemezsem? Ya İmkânlar olmazsa? Ya hastalanır çalışamaz hale gelir ve parasız kalırsam? Ya onun büyüdüğünü göremezsem? Sevinçler, korkular... (Uslu,2010: 230).

4.7 Ölüm

Türk ve Dünya edebiyatlarında sayısız şair, yazar ve sanatçının eserlerine kimi zaman korku ve endişe yaratan kimisi için ise arzulanan bir aşama olarak yansıyan “ölüm” teması, Didem Uslu’nun romanlarında da rastlanan sorunsallardan biridir. Zamana, kültüre, uzama ve kişinin psikolojik ve zihinsel yapısına göre farklı algılanan ölüm gerçeği, bir bilinmez olarak sanatçıların birçoğunun eserlerinde işlediği temalar arasında ön sıralarda yer almaktadır. Bir fikrisabit olarak “*Farklı kültürlerde, toplumlarda, disiplinlerde bireyin kişiliğine, yaşına, dinine, kültürel konumuna bağlı olarak da farklılık gösteren çok farklı ölüm tanımlamaları yapılmıştır*” (Hökelekli, 2008). Hökelekli’ye (1992) göre ölüm “*farklı dinlerde de farklı anlamlar ifade etmektedir. Yahudilikte ölüm ağır bir ceza, Hristiyanlıkta*

bedenin kaybı hayatın daha güzel bir şekilde bürünmesi, Müslümanlıkta ise insan ruhunun bedenden ayrılıp Allah katına yükselmesi olarak değerlendirilir” (s. 57-98).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith’te ölümle ilgili detaylardan ilki, Ayşe’nin annesinin doğumdan kısa bir süre sonra çok genç yaşta hayatını kaybetmesi üzerinden aktarılır.

Karı kocanın en büyük dileği valide ve peder evindeki yeni kurdukları ailelerini genişletmek ve sağlıklı yaşamaktı. Kader işte... Yazık ki Ayşe’nin doğumundan birkaç ay sonra annesi Fatma Gülbahar Hanım ahşap konağın ıslak tabanından nem kapıp ayaklarını üşütüverince ölüverdi (Uslu, 2018: 45)

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith’te anlatıcı, kader inancından sık sık bahseder. Ölüm teması işlenirken kader ve dinle ilgili bağlantılar kurulur. Çünkü İslam’da ölmek bir noktada kurtuluş ve manevi hayata yapılan yolculuktur. Maddi dünya insanı oylar, mutlu etmez hatta kapılırsa insan üzüldür, mahvolur. Sonsuz olan Allah’tır. O yüzden ölüm kötü bilinmez. Tasavvuf inancında da ölüm Allah’a kavuşmadır. Bu bilincin kurgusal evrendeki karşılığı ise Mustafa Efendi’nin ölüm hakikatine yaklaşımı aracılığıyla sunulur:

Mustafa Efendi bilgisiyle kızını bir hamur gibi yoğuruyor ve evlenene kadar yaşama hazırlıyordu. Zaten o yüzden de ona birlikte ata binmesini öğretir hatta genç kızlığa doğru ona kırmızı bir atla, saçlarını içine gizlemesi için beyaz bir dolama sarık hazırlatmıştı. Sarık kefen bezi yerine geçen upuzun tülbenttin başta taşınması anlamına geldiği için kızı da bir at kazasında ölebilir diye onun da kendisi ölüme hazırlıklı olmasını istiyordu. Doğum ne kadar doğalsa ölüm de o kadar mutluluk ve arzu edilen bir sondu. Ölüm Allah’ın emri olduğu için ölenin ardından ağlanmaz. Ölenle ölünmez. Yoksa ölenin ruhu incinirdi (Uslu, 2018: 59).

Ölümün Uslu’nun romanlarında tematik bir unsur olarak kullanıldığı bir başka örnek ise yirminci yüzyılın başlarına kadar pek çok kişinin ölümüne yol açan ve korku saçan, baş edilmesi imkânsız olan veba salgınıdır. Veba tarihinde “kara ölüm” olarak bilinir. Aynı romanın devamında veba salgını anlatılırken doğal sonuç olarak ölümün gerçekleştiği vurgulanır. Romanda vebanın kemirgen hayvanlardan, özellikle de faredeki parazit ve bitlerden insanlara geçmesinden ve çabuk yayılmasından söz edilir. 1300’lü yıllarda 25-30 milyon insanın Avrupa’da ölmesine neden olan bu hastalık, Osmanlı zamanında da bir şekilde İstanbul başta olmak üzere yayılmış, pek çok insan hayatını kaybetmiştir. Romanda salgın kaynaklı ölümlere şöyle yer verilir:

Veba sinsi bir hastalıktı. Çevreye karşı ilgisini yitiren neşesiz insanların bir süre sonra ateşleri iyice yükseliyor, ishal başladığında hastalığın iyice ağırlaştığı anlaşıyordu. Veba piresinin bedene girdiği yerdeyse içi irin ve sıvı dolu kabarcıklar ve kanama lekeleri oluşuyordu. Kanlı ishal, ani yüksek ateş, deride kanamalar derken hastalar küt deyip ölüyorlardı (Uslu,2018: 105).

Osmanlılar Girit'i 1615 yılında beş sene süren bir savaştan sonra fethedeceklerdi. Ama John bu savaştan sırasında kurnaz Venediklilerin Osmanlı mahallelerinde vebalı sidik kullandıklarını nasıl işitecekti ki? Casuslar vasıtasıyla vebalı sidik yemeklere bulaştığı gibi her yere girmişti. Evler ve kentler vebadan yıkılıyordu (Uslu,2018: 168).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith'te Eleni'nin yaşlanıp hastalıklarla mücadele etmesinden bahsedilir. Soluk alıp verince değilse de “belki de kanlı balgamı görünce” daha da korktuğunu aktaran anlatıcı, kadının içinde bulunduğu hâli, ölümün yakınlığını hissetmesine bağlar.

Ölümün sıkı eli Eleni'nin boğazını sıktıkça yaşlı kadın soluk almak için boynunu rahatlatmaya çalışıyor, hastalığı boğazını sıktığı için yerleri ve boynunu tırnaklıyordu. Boğazındaki sümüksü enjeksiyon öyle artmıştı ki öksürürken çıkardığı kan her yanı batırmıştı (Uslu, 2018: 305).

İslam'da Mevlevi tarikatında ve bazı Dünya ülkelerinde, söz gelimi Meksika'da yerliler tarafından ölüm, kutlanması gereken bir olay olarak kabul edilir. Bu etkileyici gerçek, kültür ve dinlerin de etkisiyle her toplulukta farklı algılanabilir. İnsan için doğum kadar etkili ve önemli bir gerçek olan ölüm yokluktan ziyade varlığı ve sonsuzluğu temsil eder. Antik Mısır gibi pek çok kültürde bu yüzden kral mezarları ve vadileri vardır.

John Smith miladi 1631 yılında elli bir yaşında ölünceye kadar bir daha ülkesinden hiç ayrılmadı. Londra'da son nefesini verdi. Çok yaşlıydı. Dolu dolu yaşamış ama daha yaşayabileceği maceraları düşününce zamansız ölmüştü. Yazıktır ki Kızılderililer tarafından ve Pocahantas'ın aracılığında kendisine yapılan törensel ölümle doğum kutlaması törenini ve bu başlangıç ayinini hiçbir zaman anlayamamıştı. O yüzden Ayşegül'ün tersine ölümden hep korkarak yaşadı. Oysa Kızılderililer gibi Ayşegül güzel ve doymuş bir ölüm için dua ettiğinden onun ölümü karşılaması mutlu ve huzurlu olmuştu (Uslu, 2018: 309)

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith'ten alınan yukarıdaki pasajda da ölümden korkarak yaşayan John Smith'e rağmen Ayşe'nin ölümü huzur ve mutlulukla karşılamasına yer verilirken bu hissiyatın İslâmî bir duyarlılığa değil Kızılderili ritüeline bağlanması dikkati çeker.

Ölüm teması altında değerlendirilmesi gereken başka bir husus ise cinayettir. Doğal olmayan bir ölüm şekli olarak cinayet, kimi zaman bireysel bir kin ve öfke, kimi zaman ise toplumsal travmalar, kaos ve ideolojik çatışmalar neticesinde ortaya çıkan istenmedik bir sonuç olarak romanlara yansır. Yazarın ilk romanı olan *Zamanın Ötesinde Buluşma*'da gerçek anlamda cinayet işlenmesi de yazılan romanın polisiye ağırlıkta ve cinayet içermesine karar verilir. O doğrultuda yazılan roman için mekân olarak şato, özellikle seçilmiştir: “*Biz de romanımızda ortak bir cinayet işleyelim ve şato mekânında gerçekleşen bu olaydan sonra kurbanı göle atalım*” (Uslu, 2006:171).

ĞTGBKÇ romanında ise anlatıcı yazar, 1960-70 yıllarındaki olaylarda sayısız infaz ve cinayetler ile ilgili bölümlere ver verir. Karşıt grupların birbirlerine karşı gerçekleştirdiği infazların bir örneği aşağıdaki diyalogdan anlaşılmaktadır:

“Yukarı çekin ulan gerdirin. Askı adamı çekmeyecek galiba...”

“Yok ya, herif fenalaştı. Bakın nefes almıyor. Gebereceksin köpek bunu sen hak ettin.”

“Ulan işemiş bu zerzevat...”

“Hadi bırakıp kaçalım.”

“İhanetin sonu budur! Öğrensin herkez.”

“Arkadaşlar günah valla...”

“Hadi bırakın artık adamı çekiştirip durmayın... Ölmüş işte...” (Uslu, 2010: 9).

Yine dönemin kaotik atmosferi içinde politik açıdan kutuplaşmış karşıt örgütlenmelerin işlediği cinayetlerin faili meçhul olarak kayda geçmesine dair eleştiri de içeren birtakım detaylara yer verilir. Aşağıya alınan pasajda, sol görüşlü bir gencin romanda “faşist” diye isimlendirilen karşıt grup mensupları tarafından öldürüldükten sonra görülen manzara, detaylı bir şekilde aktarılır:

Aralık 1969’da faşistler tarafından öldürüldüğüne kesin gözüyle bakılan bir gencin fotoğrafında cesedin başında duran Okan üzüntü içinde görünüyordu. Zayıf ve genç bir beden yerde battaniye üzerinde cansız ve soğuk haliyle yatıyordu. Öyle masum ve zararsız yatışı vardı ki... Tartaklanıp dayak yediği ve daha sonra başına sıkılan bir kurşunla yaşamına son verildiği belliydi. Cesedin başında sol eller havada sloganlar atıldı, marşlar söylendi ama bu ölümün aslında bir aşiret kavgası sonucunda olduğunu kimse öğrenemedi. Ne gazeteler bunu keşfedebildiler ne de polis, olay faili meçhul diye adlandırılan pek çok cinayetin arasına karıştı (Uslu,2010: 85).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith'te yetenekli asker John gözünü kırpmadan kelle alır hâle gelir. Başlarda bu cinayetlerden zevk alsa da ölmüş bedenler üzerine ortaya çıkan manzara ve özellikle aşağıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, kafasının gövdesinden koptuktan sonra beden ve başın farklı yönlere hareket etmesi şeklinde aktarılan detaylar, cinayet temasının farklı bir tezahürü olarak görülür:

O sırada John keskin ve seri hareketlerle derenin kenarında duran iki askeri gözüne kestirip kılıcını onlara doğru savurdu. (...) Bu arada Smith'in elindeki yatay döndürdüğü keskin kılıç iki askerin boyunlarından girip öbür yandan çıktı. Üzerinden kanlar damlarken başlar da ayakta duran bedenlerden olmuş kavunlar gibi düştü. Başlar da farklı yönlere doğru kaçarken bedenler de bir anda diz çöküp yere yuvarlandı (Uslu, 2018: 132).

Aynı romanda cinayet teması, John'un, Vasili Efendi'nin bir anlık boşluğundan yararlanarak onu öldürdüğü hadisede ortaya çıkar. Bu cinayet John'un çok umurunda değildir. Yeniçeri askerlerini öldürdüğünde vicdan azabı çekmiştir. Emir, görev sonucu bunu yapar ve bundan pişmanlık duyar. Vasili ise ona göre kötü yaşamaması gereken biridir ve ölümü hak etmiştir.

Yemekten ve namazdan sonra konağı hafifçe sallayan bir deprem selamlıktaki büyük salonun ortasında duran mangalın kayıp ansızın düşmesine neden olmuştu. Mangalın içinden halıya boşalan kızgın kömürler ve yükselen ateş bir anda halıyı da içine çekince Vasili Efendi bir anda çırpınmaya başladı. Vasili Efendi henüz ağalara bağırāmamıştı ki yerinden fırlayan John Smith iri yarı ve uzun boylu Rum tüccarı arkasından tuttuğu gibi yere devirdi ve bir bıçak hamlesiyle boynunu bir yandan ötekine boydan boya kesti (Uslu, 2018: 241).

4.8 Cinsellik

Biyolojik, psikolojik, kültürel vb. boyutlara sahip olan cinsellik, yaşamın olağan bir parçasıdır. Bireylerde bu davranış daha çok biyolojik ve deneyimsel etkilerin bir ürünü olarak gerçekleşir. Güven, bağlılık, sevgi üzerinde temellendirilen bir yönü de vardır.

Yazarın *ĞTGBKÇ* adlı romanında Oktay'ın babası oğluna evlilik ve kadın erkek ilişkilerinde aslında cinselliğin öneminden bahseder. Toplum olarak bir tabu gibi görülen cinselliğin ilişkilerde ve evliliklerdeki öneminden bahseder:

İşte böyle oğulcuk. Sevişmeyi geç yaşlarda öğreniyoruz. Sevişmeyi öğrenmeden ölen öyle çok erkek var ki ... Aman sen kendine iyi bir kız bul ve yaşamayı, sevişmeyi, sevmeyi öğren; Şunu unutma, cinsellik açıklık isteyen bir şey. Evleneceğin kıza mutlaka çok açık ol. Kadının genç ya da yaşlı olması önemli değil. Hani yaşlılıkta biz erkekler sanıyoruz ki gençler daha iyi olur. Ama hayır hatta gençler iyice akılsız ve bilgisiz oluyorlar. Önemli olan kadın ve erkeğin paylaşmayı bilmesi, bedenini sevmesi ve seninle oyun oynamayı istemesi. Her kadının cinsellikten zevk alma biçimi değişiktir. O yüzden kadın konuşmazsa hiçbir şey keşfedemeyebilirsin kadın bu konuda ne kadar açık olursa sen de o kadar çok şey öğrenirsin (Uslu, 2010: 131).

Yazarın tarihi roman türünde yazdığı *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*'te Mustafa Efendi ve Eleni birbirlerine bağlılığından söz edilir. Her türlü birbirlerini memnun etmenin derdindedirler. Sevmeden ziyade dost, arkadaş, yoldaş gibi gören ikili, birbirlerini cinsel arzularla da yaklaşıp vakit geçirirler de bu aşktan çok ihtiyaç içindir.

Eleni taş gibi bir kadındı. Mustafa Efendi'ye yıllarca bir arkadaş, bir gönül yoldaşı bir sırdaş ve bir beden ikizi olmuştu. Birbirlerinin bedenlerini sevmiş, bedenlerinin her köşesini ciğerleri gibi tanımışlardı. Aralarından su sızmaz bir uyum ve mutluluk şahlanmıştı. Ama son yıllarda gençlik de elden gidiyordu (Uslu, 2018: 205).

4.9 Yalnızlık ve Bunalım

Yalnızlık, özellikle yirminci yüzyılın hızla değişen çevresel ve toplumsal koşulları karşısında tedirginlik duyan modern bireyin sorunlarının başında gelir. Armağan'a (2014) göre yalnızlık “*insan bilincinin ve duygularının kendi üstüne kapanarak, dış dünya ile aidiyet bağlarını koparması sonucunda, kendi ördüğü kozanın dışına çıkamamasıdır*” (s. 28). Yalnızlık, bir tercih durumu olarak da ortaya çıkabileceği gibi çoğu zaman bireyin uzlaşmadığı dış dünyadan kendini yalıtması olarak varlık gösterir. Sosyal bir varlık olan birey, aidiyet hissini kaybettiği zaman kendi iç dünyasına doğru bir kaçış durumuna girer.

Dış dünyada aradığını bulamayan birey içsel bir muhasebe sonucu kendini bir boşlukta hissedebilir. Sonrasında kronikleşen yalnızlık hissi, bunalım ve karamsarlık da sonrasında yaşanabilir. Yabancılaşmış bireyin yaşadığı çevreden ve kendinden kaçış isteği de çoğu zaman çözüm olmaz. Nitekim kendisini bu dünyada yabancılaşmış ve yalnız hisseden bireyin sadece dış gerçeklikle değil, ona bu açmazları yaşatan düşünceleriyle ve ruhsal açmazlarıyla da mücadele içinde olduğu görülür (Balık, 2011: 20).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith romanında roman kahramanı Ayşegül kendi tercih ettiği bir yalnızlığı yaşamaktadır. Bunun en büyük sebebi babasına olan düşkünlüğü ve zaten babasının ölümünden sonra kendini bu dünyada yapayalnız hissedip seçtiği bu yalnızlık içinde mutsuz bir ölümü bekler gibidir. Romanda Ayşegül'ün yalnızlığı ile ilgili pasajda şu ifadeler yer verilir:

Ayşegül yaşlıları ve arkadaşları gibi evlenmemiş, onların sorunlarını yaşamamıştı. Ne var ki onun üzüntüleri başka olmuştu. Çocuklular anne ve babanın ölümüyle o kadar ilgilenmezken, Mustafa Efendi yatağa düşüp göçtüğünde Ayşegül'ün dünyası kararmıştı. İnancı gereği yas tutmamış ve ağlamamaya çalışmıştı ama içi sönüp gitmiş, gençliği sona ermişti. Artık dış dünyadan ne haber getireni oluyordu ne imparatorluk hakkında bilgi veren bel çökmüş Eleni'yle birkaç yaşlıya kalmıştı (Uslu, 2018: 248).

Gurbet, kişinin çeşitli sebeplerden ötürü doğup büyüdüğü yerden farklı bir yerde yaşamasıdır. Yalçınkaya'ya (2018) göre gurbet "gariplik, yabancılık; yabancı yerde bulunma, vatan harici yer" anlamlarına gelen Arapça bir kelimedir. Bu kelime ile bağlantılı olarak Arapçada "güneşin battığı yer; gözden kaybolma", garâbet "şaşılacak şey" anlamlarını taşıyan garb sözcüğü de yer alır (s. 323). Gurbetteki insan, dolayısıyla yalnızlık duygusunun ağır bastığı bir ayrılık içerisinde. *Amerika'nın Karlı Gökdelemlerinde* adlı romanda ben-anlatıcı, ülkesinden çok uzaklardadır. Vatan hasreti çeker, özellikle de Müslüman bir ülke vatandaşı olarak kendini gurbette yalnız hisseder:

Otele koşarken yol üstünde vitrin camekânında ilginç Türkçe yazılar yazan bir lokanta gördük. Küçük arada kalmış bir şeydi. İsrail-Türk vejetaryen lokantasıymış. Hem oracıkta yemek yenebiliyordu hem de dışarı götürmelik servisleri vardı. Yahudice yazıların yanında ay yıldızlı bir bayrak ve Karadeniz pidesinin resimleri gözümüzü aldı. Ben yine gözyaşlarımı tutamadım. Ama bunu papara yememek veya alay oklarına hedef olmamak için belli etmedim. Bu nasıl baskıydı böyle? Biraz kendimle mücadele ettikten sonra lokantanın önünde durup böreklerle ve lahmacunlara baktım tüm milliyetçilik duygularıyla böğre böğre ağladım (Uslu, 2022: 280).

Kaçış sendromu bir tür psikolojik sorundur ve kimlik bozukluğuyla alakalıdır. Kişinin kimlik, bilinç, hafıza ve algılarının bölünmesi veya ayrılmasıyla karakterizedir. Kaçış sendromu kişinin travmatik olaylardan veya zorlayıcı yaşantılardan kaçmak için farklı kimliklere veya "alt kişiliklere" bölünmesiyle kendini gösterir. Özellikle çocuk yaştaki travmatik duygular sonrasında bu sendromun oluşmasına büyük oranda etki eder. Kişi

travmatik olaylardan kaçmak için farklı kimliklere geçiş yapar ve bu kimlikler arasında hafıza kaybı yaşar.

Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde romanında yazar üzerindeki baskıdan bunılır. Nasıl düşüneceğini bilemez kendini kötü hisseder. Çevreden gelen olumsuz tepkiler ona böyle hissettirir.

Sürekli olarak kendimi aşağılamamın kendimi olan güvenimi azalttığını ve fiziksel kusurlarımı çoğalttığını biliyorum ama kendimi yeniden uyandırmak için ne yapmam gerektiğine bir türlü akıl sır erdiremiyorum. İnsanı insan yapan nedir? Benim Türk ve Müslüman olmamın kime ne zararı var ki? Aslında insanı insan yapan ne ağzı ne beyni ne de ahlakıdır. Bizim disiplinli, dürüst ve çalışkan olmamız gerekiyor. Belki bu insanların bizi aşağılamasının fiziksel ağırlığından kurtulmak için Amerika'ya gelirken hastalıklarımı icat etmiş olabilirim. Ama kaçış yolu aramasam çözümün çaresini nasıl bulacağım ki? Belki de hayaletlerle sevişmenin yolunu içime yaptığım yolculukta bulabilirim (Uslu, 2022: 26).

5. DİDEM USLU' NUN ROMANLARINDA TOPLUMSAL TEMALAR

Edebiyat; sanatçının duygu, düşünce ve hayallerinin etkili bir biçimde sözlü ya da yazılı anlatıldığı güzel sanat dallarından biridir. İnsan, sanatçı etrafındaki toplumsal dünyayı biçimlendirir ve aynı zamanda o dünya tarafından biçimlendirilir. Bununla birlikte edebiyat, aynı zamanda toplumu tanımanın da yollarından biridir. Edebiyat toplumsal hayatın çeşitli görünümünü kayda geçirir, gözler önüne serer, sorgular, tartışmaya açar. Toplumsal yapı ve değişme edebi metinler üzerinden okunabilir. Örneğin Wellek ve Warren'ın (2017) belirttiği gibi Çehov, Turgenyev, Balzac, Proust gibi pek çok yazarın eserlerinden çeşitli dönem ve toplumlar hakkında bilgi edinmek mümkündür (130-131).

Edebiyat, insandan aldığı malzemeyi ona “estetik, kurgu, gerçeklik, sanatsal yapı gibi birtakım teknik basamaklardan” geçirerek sunar. Edebiyatın en önemli işlevlerinden biri, “çağa, kültüre, ‘o çağ ve kültürdeki insana’ ve ‘o insandaki evrensel insana’ tanıklık etmesidir” (İnam, 2013: 27). Kimi edebiyat yapıtlarında kültürün, çağın karakteristik özellikleri açıkça sergilenirken, kimi yapıtların içeriğini kavrayabilmek, daha fazla çaba gerektirir. Edebi yapıtların tanıklığı kimi zaman öyle belirgin ve çarpıcıdır ki, metnin insani zenginliği ve derinliğine birçok sosyal bilim incelemesinde bile rastlanmayabilir. Edebiyat, Alver'in (2018c) deyişiyle bir “hafıza kurumu” dur. Çünkü edebiyat, tekillikleri ve ayrıntıları da gözetken, insana dair her şeyi muhafaza eden bir eyleme biçimidir (s. 19). Bu yönleriyle edebiyat, kimi eleştirciler ve estetikçiler nezdinde insana, hayata, topluma, doğaya dair gerçeklerin bilgisini veren veya vermesi gereken bir faaliyet alanı olarak kabul edilirken; buna karşı çıkarak edebiyat da dâhil olmak üzere sanatların özü gereği gerçekliği bildiremeyeceğini, eğitsel veya bilgi verici bir işlev göremeyeceğini düşünenler de vardır (Moran, 2018b: 273). Edebiyatı insan ve toplum bilimlerinin dışında konumlandıran bu anlayışa göre bilimin sahası gerçeklik, edebiyatın sahası ise kurmacadır ve bunlar arasında kesin bir ayrım vardır. Edebiyatın gerçeklikle olan ilişkisi ise sadece onu yeniden kurmak ve temsil etmekle yetinmekten ibarettir, edebiyat gerçeğin peşinde koşmamaktadır (Köksal, 2013: 221).

Edebiyatın birey, sanatçı ve toplumla olan ilişkisi ile ilgili farklı yorumlar ve değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Konuyla ilgili Türk romanından bahsedecek

olursak, Tanzimat Dönemi ile batılı anlamda ilk roman örneklerine baktığımızda özellikle dönem-eser ilişkisinin yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı'nın son dönem romanlarında yazarlar; dönemi ilgilendiren kölelik, cariyelik, esaret, yanlış batılılaşma vs. pek çok tema üzerinde yoğunlaşmıştır. Eserlerini daha çok toplumun etkisinde kalarak bu temalar üzerine yazmışlardır.

Türk romanının doğuşu Kemal Karpat'ın da ifade ettiği gibi, esasen toplumsal yapıdaki değişikliklere bir tepki olarak gerçekleşmiştir. Büyük romanları yaratanın, toplumsal farklılaşma yaşayan ve yeni değer yargıları yaratmak için uğraşan toplumlardaki değişim çabası olduğunu vurgulayan Karpat, buradan hareketle Türkiye'nin toplumsal tarihini yazmaya soyunan araştırmacıların “ilk sağlam kaynağının” edebiyat olacağını savunmaktadır (Karpat, 2017: 76-77). Nitekim Şerif Mardin de Tanzimat'tan sonra aşırı Batılılaşmaya dair yazısında, Türk modernleşmesinin tarihini anlamak için neden Osmanlı romanına bakılması gerektiğini şöyle ifade eder: “*Osmanlı romanı, Türk modernleşmesini incelemek için az yararlanılmış bir kaynaktır. Oysa birçok roman, yazıldığı zamana ait İstanbul seçkin çevrelerinin durumu hakkında bize önemli bilgiler verir. Bu kaynaklar, ayrıca, Osmanlı aydınlarının sosyal değişmelerin getirdiği sorunlara nasıl yaklaşıldığını da belgeler*” (Mardin, 2018: 130). Keza Taner Timur'da Türk romanına yeni bir ilgi uyandıran ve onu Osmanlı-Türk romanında tarih, toplum ve kimlik üzerine yazmaya yönelten neden, Osmanlı tarihi ve kültürüne yönelik çalışmalarıdır. Bu ilginin altında, Osmanlılıktan Türklüğe geçerken yaşanan kimlik bunalımı sürecinde romancıların tarihçilerden daha özgür ve yaratıcı bir çaba içinde olduğunun fark edilmesi yatar. Timur, toplum bilimlerinin henüz ortaya çıkmadığı ve tarihçiliğin resmi tarih yazımının tabularını kıramadığı bir dönemde, romancıların yaşanmakta olan değişime daha önyargısız bir biçimde yaklaştığını görmüştür. Timur'a (2019) göre bu durum, bir sanat dalı ve imgelem ürünü olan romanın, daima büyük bir özgürlüğe gereksinim duymasından ileri gelmektedir (s.9).

Sonuç olarak edebiyatın toplum ile ilişkisi kaçınılmaz diyebiliriz. Kurguda gerçekliğin az ya da çok olması veya tercih edilmemesi araştırmacı kesimlerce tartışılabilir da genel itibarıyla Türk ve dünya yazınında dönem gerçekliği ve toplumsal konular özellikle romanların kurgusunu oluşturan temel unsurlar olarak görülmüş ve yazarlar tarafından kullanılmıştır. Tezimizde incelediğimiz yazar-eser noktasında da konuyla ilgili böyle bir durumun varlığını görmekteyiz.

A. Didem Uslu da Türk romanının oluşumundan günümüze kadarki süreçte, zaman zaman etkisi zayıflamış görünse de toplumsal ve siyasal arka planın güçlü olduğu gerçeğine uygun bir şekilde kendi eserlerinde toplumsal temaları da geniş bir perspektifle kurguya aktarmıştır.

5.1 Din/İnanç

Din (religion) kelimesinin birtakım başka anlamlarının yanı sıra gerek Batı dillerinde ve gerekse Arapça’ da ana teması itibariyle daha çok bir “bağlanma” ya da bir “yol” a işaret anlamına gelecek şekilde kullanılmaktadır. Birçok insan dini inanç ve tecrübeye ilk-elden sahip olması, dinin ortak bir tanımının yapılmasını güçleştirmektedir. Dinin genel- geçer bir tanımının yapılamamasında dinin mahiyeti, o dönemde geçerli olan eğilimler, dinlerdeki değer problemi gibi çeşitli faktörlerin de etkisi büyüktür:

Din, genel bir varoluş düzenine ilişkin kavramlar tasarlayarak insanlarda güçlü, kapsamlı ve uzun süreli ruh halleri ve güdüler oluşturan ve bu kavramları gerçeklik halesiyle bürüyerek, söz konusu ruhi hal ve güdülerin eşsiz bir şekilde gerçekmiş gibi görünmesini sağlayan bir semboller sistemidir. Bu bakış açısına göre din, kültür içerisindeki konumuyla sembolik bir sistem, toplumsal bir kurum ve bireysel/ subjektif bir yaşam biçimi olarak anlaşılabilir (Otto, 1923; Berger, 2000; Tillich, 1955).

Din kavramı insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Dün, bugün ve yarın da hep var olabilecek bu kavram / olgu, insanın yeryüzündeki varlığı sürdükçe var olacaktır. Bu hakikat kaçınılmaz olarak birçok yazarın kurgu dünyasına etki ettiği gibi Uslu’nun romanlarında da tematik bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Sözgelimi yazarın *Zamanın Ötesinde Buluşma* romanındaki kahraman inancı gereği dua etmekte, bir noktada kendini iyi hissetmek için birtakım ritüeller yapmaktadır. Kendi iç huzurunu sağlamak için bu yolu tercih ettiği görülmektedir. Böylece geleceğe yönelik endişelerden kurtularak, sükunete ve iç huzura erer. *Zamanın Ötesinde Buluşma* romanında inanca dair detaylardan biri Gediz’in tavırlarından okunabilir:

Uçak kalkarken Gediz’in dudakları oynuyor, inançlarını kendine saklamak isteğiyle yanındakilere göstermemeye çalışarak parmaklarıyla saydığı yirmi dört besmeleyi çekiyor, arkasından kelime-i şahadet getiriyordu (Uslu, 2006: 18).

Atatürk'ün dine bakış açısı ve İslam'a getirilen Türk yorumu yazar tarafından aynı romanda kahramanı Gediz aracılığıyla aktarılır:

Anadolu Müslümanlığı bizimki gibi Arap Müslümanlığından daha ılımlı ve esnek olmuştur hep. Bu yüzden kamusal alanı dine dayandırmamıştır. Atatürk din reformu yaptı. Ülkesine İslam'ın Türk yorumunu getirdi. Başka deyişle Türkiye'de din, insanların vicdanında yaşar ve kamusal alanın dışında kalır (Uslu, 2006: 117).

Zerdüştlük dini romanda/ şehrengizde yazarın İran'a yaptığı gezi sırasında İsfahan ve özellikle de Persepolis gezilerinde ilgisini çeker. İran gibi Doğu'nun kadim bir ülkesi, kültürü yazarı da etkiler. Geçmişin izinden bugünü keşfetmeye, anlamaya çalışır. *Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından* romanında anlatıcı-yazar, İran'a yaptığı gezide orada var olan bir dinden, Zerdüştlük' ten bahseder:

Zerdüş inancına göre dünya kısa bir süre sonra büyük bir yangında yok olacak ama sadece iyiyi seçenler kurtulup yenedünyada yer alacaklarmış. İyiler cennete kötüler cehenneme gideceklermiş. Bilge Tanrının ölümünden sonra tüm iyilikleri ödüllendirileceğine kötülüklerin de cezalandırılacağına inanılmış. O yüzden kötü ruhlar korku ve karanlık ülkesine gönderilmiş. Kötülük de sonunda yok edilecekmiş. Aslında kötülüğün temelinde evrenin başlangıcında özgür irade ile gerçekleşen bir seçim söz konusudur. Zerdüştlük, tek tanrılı ama iyilik/ kötülük ikilemini kabul eden bir din. Bizim tasavvufumuzda da kötü kabul edilir ama her zaman kolayca alt edilebilir. Zerdüş peygamber, hayvan kurban etme geleneğini kaldırmamış ama eskiden kalma ateş kültürünü iyice önemsemiş. Öte yandan sonlu zamanın sonsuz zamana kavuşacağı düşüncesi de somuttan soyuta dönüşmesi açısından ilginçtir (Uslu, 2015: 176).

Dinde duanın yeri çok önemlidir. İnanılan varlığa, Tanrı'ya yakarıшта, istekte bulunulur. İslam dininde de dua Allah Teala ile irtibatla bulunmak; O'na gönülden yönelmek, meramını vasıta kullanmadan arz etmek demektir.

Yazarın üçüncü romanı *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*'te yazar ilahi tanrısal bakış açısıyla Osmanlı döneminde doğum yapan kadınların yaşadıklarından bahseder. Gebe kadına olan hassasiyet, bebek için edilen dualar ve doğum öncesi ve sonrasında yapılan ritüeller önemlidir.

Osmanlıda kötü kadın yoktur. Her türlü kadın cinsinin uğur getirdiğine inanılır. İskemle besmeleyle çuvaldan çıkarılıp odanın kibleye bakan bir köşesine yerleştirilmişti. Odada ıkanı gebeyle ebe kaldığında da kapı önündeki tüm kadınlar ‘‘Allah bir avazda gebe kızımızı kurtarsın, bebeğin eli ayağı düzgün olsun, bahtı ve tahtı açık olsun, Allah analı babalı büyümesini nasip etsin, uzun ve sağlıklı bir ömrü olsun diye dualar edilirdi (Uslu, 2018: 8).

14. yüzyıl Osmanlı dünyasında din işlerini temsil eden en yaygın ve en etkili grup abdallar, savaş ve devlet işlerinde en etkili grup ise gaziler idi. Her iki grup arasında da Hacı Bektaşî kültü çok yaygındır (Ocak, 1997). 15. yüzyılın ikinci yarısında ‘‘Bektaşî’’ adıyla anılan bir derviş topluluğunun teşekkül etmiş olduğunu çağdaş kaynak Aşıkpaşazade de doğrulamaktadır. Hatta bunların oldukça kalabalık oldukları ve Yeniçeri Ocağının Hacı Bektaşî Veli’ye manen bağlı olduğunu iddia ettikleri anlaşılmaktadır. Buradaki ifadelerden Hacı Bektaşî Veli’yi kendilerine pir kabul eden ve belli bir tasavvuf meşrebine mensup bir dini- sosyal grubun mevcudiyeti açıkça anlaşılmaktadır. (Aşıkpaşazade, 1949: 237-238.)

Ak Sarıklı Ayşe John Smith’te İslam dini ile alakalı Bektaşilik inancı, yeniçeri- Bektaşilik ilişkisinden de şöyle bahsedilir:

Hristiyan ülkelerinden alınmış çocuklar ‘Abdullah oğlu’ adıyla askere kaydedilince artık aile bağlarını tamamen Allah’a ve onun gölgesi olan padişaha adanmış olurlardı. Bu askerler arasında yayılan Hacı Bektaş geleneği ise onları tamamen yaradan Tanrıya ve içinden çıkılan boş benliğe bağlamıştı. Bir yeniçerinin ruhu sadece devletine ve Tanrı’ya aitti (...) İngiliz askeri John Smith yeniçerilerin inançlarıyla ilgilenmişti ama Bektaşilik içinde Budacılık, Manicilik, Mazdekçilik, Eski Yunan ve Roma düşüncelerinin etkisi olduğunu nereden bilecekti? Hele hele de Şamançılık ve tüm Anadolu inançlarını içinde erittiğini hiç öğrenemeyecekti. Yeniçeriler Bektaşiler gibi şarap sever ama şerbet içerlerdi. Hiç evlenmez pek çok Müslüman yasağı günah saymazlardı (Uslu, 2018: 107-108).

Gerek İslamiyet’te dini gerekse diğer pek çok din ve inançta ekmeğe, tabiata, suya nankörlük hoş karşılanmaz. Hatta semavi olmayan Şamanizm gibi inançlar da bu konuda çok hassastır. Bereketin, dengenin bozulmasından korkulduğundan nimete şükürsüzlük edilemez anlayışı hâkimdir.

Yerde ekmek mi gördün? Hemen nimeti yerden al, üç kere öpüp alnına koy ve yüksek bir yere kaldır! Sakın yok deme yoksa elindeki yok olur! Sakın küfranı nimet etme! Nankörlük edersen, Allah verdiği elinden alır sonra! Allah’ın gücüne gider ha... (Uslu, 2018: 206).

Yahudiliğin ilk etnik kökenleri; ilk İbrani atası olarak kabul edilen Hz. İbrahim'e ve ondan sonra gelen iki İbrani atasına Hz. İshak ile Hz. Yakup'a dayanmaktadır. En önemli peygamberleri Hz. Musa'dır. Yahudiliğin en temel özelliklerinden biri temelde hem etnik hem de dini unsur barındırmasıdır. Zira İsrail kavmi belli bir nesebin Tanrı'nın seçimi ve kutsal topluluk, etnik grup olarak adlandırılır. Kitapları Tevrat yani Tora'dır. Tora İbranicede öğreti, doktrin, kılavuz, teori, din, kanun anlamlarına gelir. Tanah, mişa, gemara için de kullanılır. *Amerika'nın Kanlı Gökdelenlerinde* romanının merkezi kişisi olan yazar, asistanı Vedat'ın Yahudi olması sebebiyle bu dini araştırır. Yahudilerin diğer dinlere ve insanlara bakış açılarıyla ilgili şu ifadeler aktarılır.

Yahudilik dinin kaynağı kutsal kitap Tanak, yani eski Ahit'tir. Vedat hep anlatırdı. Tanak çeşitli kitaplardan oluşturulmuş. Musa'dan tut da İbrahim'e ve Yakup'a kadar pek çok peygamber eski Ahit'ten öğrenilmiş. Bu antik tarih içinde Yaradan'ın dinlenme günü ve Tanrı'ya tapınma günü Şabat, koşer, üç vakit ibadet, şabat karşılama ve uğurlama, arınma banyoları, mikve gibi Yahudi ritüelleri yaşatılmış. Otuz dokuz bölümden oluşan Tanak, M.Ö 1200 ile 200 arasındaki bin yıllık zaman dilimi içinde yaşamış olan peygamberlere vahiy edildiğine inanılan bir kitapmış. İbranice ve Aramca olan bu kitap M.Ö 1200'de yaşadığına inanılan insanlarla Musa'nın öyküsüyle başlar. M.Ö 200'deki en son peygamber Mika ile bitirmiş. Tanak'ın içindeki ilk beş kitap Musa'ya ayrılmış olan Tevrat, başka bir deyişle Torah'mış (Uslu,2022: 72).

Din ve inanç kapsamında değerlendirilmesi gereken hususlardan biri de “kader” ve “kadercilik” kavramlarıdır. Uslu'nun bütün romanlarında olmasa da bir içerik unsuru olarak “kader”in varlığı da dikkat çeker. Literatürde Allah'ın yarattıklarına ilişkin planını ve tabiatın işleyişini gerçekleştirmesini ifade etmek üzere kullanılan kader kelimesi, Allah'ın bütün nesne ve olayları ezeli ilmiyle bilmesidir. Kader Kur'an'da yüzden fazla yerde isim ve fiil kalıplarında Allah'a nisbet edilmiştir Kur'an'da bütün nesne ve olayların belli bir düzen içinde gerçekleşmesi ilahi sıfatlarla irtibatlandırılır (Yavuz, 2001:58-63). Kaderin ilahi ilimle olan münasebeti ayetlerde Allah'ın her şeyi önceden belirlediği şeklinde açıklanır: “*De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başka bir şey başımıza gelmez*” (et- Tevbe, 9/51). “*Yeryüzünde vuku bulan veya sizin başınıza gelen hiçbir olay yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır*” (el-Hadid, 57/22).

Kader ile ilgili Kuran ayetlerine bakacak olursak Allah'ın mutlak iradesi ve yaratma gücünü görürüz. Kulun hayat planı ile ilgili bir iradesi söz konusu değildir. İslam inancına

göre ise kaza ve kadere inanmak gerekir. Kaza faktörünün olması kader konusunda net bir yorum yapmamızı engeller. Çünkü burada kulun kendi iradesi de söz konusudur. *Bununla ilgili bir kısım araştırmacı fatalist düşünceden bahseder. İslam'dan önceki Cahiliye Döneminde de aynı inanış kabul görür. Özellikle insanı hayatı boyunca takip eden, onu felaketlere sürükleyip sonunda ölüme götüren kötü ve uğursuz talih veya alinyazısını ifade etmek üzerine kullanılan dehr kavramı Cahiliye Arap'larının beşikten mezara tüm olumsuzlukların kaynağı gördükleri kader düşüncesini de ifade eder. Özellikle Cahiliye Arap'larının iman sorumluluğundan kaçtıkları da dolaylı olarak söylenebilir* (Aydınlı, 2002:129).

Kaderle ilgili olarak net bir tanımlama yapamamakla birlikte yazarın Zamanın Ötesinde Buluşma romanında kader kavramı aşkla ilişkili olarak kullanılmıştır. Romanda yer alan kahramanlardan Boşnak Prof. Emir'in savaş zamanı ailesiyle yaşadıklarında da kader vurgusu yapılır. Romanda ilgili tema şöyle aktarılır:

“Belki de Kaf Dağı’nın ötesinden gelendin.”

“Bir kaderdi önümüze çıkan. Ulu bir kader kapısı. Biz de önümüzde açılan bu kapıdan içeriye süzüldük sadece. Başka ne yapabilirdik ki? Öyle değil mi?” (Uslu, 2006:252).

Yazarın *ĞTGBKÇ* romanında da kaderle ilgili temaların varlığı görülür.

Yaşamda her şeyin bir kadere vardır; insanın, kedinin, kalemin, kitabın veya toplumların. İnsanların kaderini hepimiz biliriz, yaşarız. Kediye gelince kedi vardır soğukta yağmur altında, sokaklarda çöp karıştırır yaşamaya çalışır; kedi vardır sıcak evinde önüne Avrupa’dan getirilmiş mamalar konur. (...) Toplumlar vardır, cehaletle yönetildikleri için tarihten silinir, toplumlar vardır çıkarlarını düşündüğü ve koruduğu için dünyayı yönetir (Uslu, 2010: 112-113).

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith romanında ise yine aşk ve kader ilişkisinde nasip durumundan bahsedilir. Tema ile şu bölümler kitapta yer alır:

Osmanlı felsefesi en çok disiplin, nefis terbiyesi ve durmadan çalışmaya önem verirdi. Bir şeyi çok istememek lazımdır diye de düşünülür. Zorlayan durumlar kötü sonuçlar verebilir. (...) Osmanlılar kaderci diye bilinirler ama aslında kadercilikleri gidebildikleri yere kadar gidip bir yerde durmak zorunda kaldıklarında ortaya çıkar (Uslu,2018: 62).

Didem Uslu, din ve inanç kapsamına alabileceğimiz biçimiyle “muhafazakârlık” meselesini de bir içerik unsuru olarak roman kişileri aracılığıyla dile getirir. Muhafazakârlık kavramı bizim toplumumuzda genellikle dinle ilişkilendirilir. İnsanlara dine uygun yaşamak veya da kıyafet noktasında dikkat etmek olarak algılansa da esas muhafazakârlık yazara göre prensipte ve ahlakta yani düşüncede korumak, korunmaktır. Bu noktada muhafazakârlık sadece bireyle alakalı olmaz, toplum ve devlet yönetimiyle alakalı boyutları da vardır. Muhafazakârlık aslında toplumun geçmişten bugüne sahip olduğu tarihi, kültürel birikimlerini kaybetmeden özellikle bu birikimin korunmasını isteyen değişime dirençli bir olaydır. Bunu dünyada özellikle İngiliz toplumunun başarıyla gerçekleştirdiğini savunan *Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde* romanının anlatıcısı, toplum olarak bu konuda başarılı olamadığımızı söylemek ister:

Sık sık muhafazakâr bir toplum olduğumuzu tekrarlıyoruz ama biz kim muhafazakârlık kim? Bizim yegâne muhafazakârlığımız erkeklerin kadınları kıskanması ve ille de koruması altına almak istemesidir. Bunun ötesinde hiçbir şeyimizi muhafaza etmeyle ilgili değil çünkü gerçek ve ideolojik anlamda bir muhafazakarlığımız olsaydı her şeyi korumaya ve muhafaza etmeye çalışırdık. Bakın İngilizler muhafazakâr biz gelgeç... Osmanlı bile hem muhafazakâr hem de değil çünkü 700 yıl çok kültürlü olabilmek için aşırılıkları törpülemek ve çeşitli toplumlara açık olmak gerekir. Osmanlı bünyesindeki Hristiyan ve Yahudileri onca yıl bir arada tuttuğuna göre demek ki muhafazakâr değil tam tersine hoşgörülü ve anlayışlıydı. Yoksa gayrimüslimlerin hiçbir geleneğine ve alışkanlığına saygı göstermezdi. İçki içilmesine veya genelev açılmasına ses çıkarılmamıştır. Yasaklar olsaydı o zaman da her yerde gettolar olurdu. Osmanlıda kültürlerin iç içe yaşanması istendiğinden gettolaşmaya izin verilmemiştir. (Uslu,2022: 294).

Yazar toplumun tabu olarak gördüğü din ve onunla alakalı olarak muhafazakârlık kavramının bilinmemesine yanlış bilinmesine karşı tepkili bir söylemlerine devam eder. İdeolojiler doğrultusunda dinin kullanılmasına karşı çıkmaktadır.

Muhafazakâr ideolojilerde organizma anlayışı üstün olduğu için aile ve devlet organizmaları otorite ve saygıyı öğretip sürekliliği sağlayan kurumlardır. Aile ve devlette saygı, itaat en vazgeçilmez konudur. Eee hani bizim saygımız aile de tamam da devletti gelen tokatlıyor giden dövüyor. Muhafazakarlıkta en büyük suç hırsızlıktır ama Türkiye’de bu konuya aldırış edilmemektedir. Yalnız bir tek muhafazakâr düşüncenin cemaatçi yanını benimsemeye başladık. Kaygılar yüzünde özgürlüğümüzü ve sorumluluğumuzu bir gruba bırakmaya hazırız (Uslu,2022: 296).

5.2 Batıl İnanç

Batıl inanç kavramı ile ilgili net bir tanımlamayı araştırmacılar yapamamakla birlikte sözlük anlamı “bilimsel ve dinsel temele dayanmayan, dar biçimci inanma, dine sonradan girmiş boş inanç” anlamına gelmektedir.

Batıl inançların oluşmasına yönelik olarak kültürel ya da psikolojik sebeplerden ötürü oluşmuştur diyebiliriz. Sosyalleşme sürecinin doğumdan hemen sonra başlayıp insanın yaşamı boyunca sürdüğü bir gerçektir. Nitekim toplu, davranış düzenliliklerini sağlamak için normlar geliştirir ve bunları erken çocukluk çağından başlayarak bütün bireylere ortaklaşa aşılar. Böylece insanların benzer davranışlarının çoğu erken yaşlarda başlayan ve yaşamları boyunca devam eden “ortak öğrenme” sonucu oluşur (Kağıtçıbaşı, 2004:68).

Batıl inançlarla ilgili olarak pek çok araştırma sonucuna göre toplumun dip kültürünün bir yansıması olarak gündelik hayatta varlığı söz konusudur diyebiliriz. İnsanların nedenini açıklayamadığı durumlara karşı bir neden sonuç ilişkisi kurarak inanma isteği ve olay ya da durumları mantığa oturtma isteği bu inanç şeklinin kaynağını toplumlarda oluşturur.

Yazarın üçüncü romanı olan *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*’te doğum öncesi yapılan hazırlıklar batıl inancın bir göstergesidir. Toplumumuzda çok yaygın olan ve günlük hayatın hemen her alanında görebileceğimiz şekildedir. Şamanist inancın yansıması olarak toplumda İslam inancının yanında günlük hayatta batıl inanca giren Şamanist gelenekler önemli günlerde, önemli işlerde hâlen yöreden yöreye aynı veya farklı biçimlerde uygulanır. Batıl inanç ve davranışlar en ilkel kabilelerden en modern topluma kadar tarih boyunca her coğrafyada görülen psikososyal bir olgudur. Aslında tarihe bakıldığında insanlar arasında her insanda az ya da çok batıl inanç olabilir. Modern yaşam tarzının batıl inançları ortadan kaldıracak şeklindeki beklentiler bugüne kadar gerçekleşmemiştir. Dahası modern kültür yeni formlarda batıl inançlar üretmiştir.

Ebe kadın ara sıra anneyi ziyaret etmiş, durumunu yoklamış ve doğuma yakın bir pazartesi günü öğlen vakti doğum yapılacak eve gidip çocuğun kundak takımlarıyla nazar takımını hazır etmişti. Kundak takımının içine zıbın, omuz bezi, etek bezi, ayak bezi, ara bezi, çember, gömlek, abani kundak, yarım top şal ve yeşil duvak konulurdu. Daha sonra ebe kadın çuvalın içine sardığı doğum sandalyesi örekeyi ve doğum için gerekli eşyaları gebe evine yollamıştı. Örekeyi mutlaka kocasından boşanmış bir kadın veya evdeki bakire bir kız besmeleyle içeriye alır, doğum odasına götürürdü (Uslu,2018: 8)

5.3 Tarih

Didem Uslu' nun romanlarında tematik bir unsur olarak en sık kullanılan meselelerden biri uzak ve yakın tarihe ilişkin bilgiler ve gözlemlerdir. Yazar gerek tanıklık ettiği yakın dönemin politik/ideolojik olaylarının yaşandığı siyasal tarihe ilişkin temalara, gerekse tarihî hüviyete sahip romanlarında kullandığı Osmanlı tarihine ilişkin yoğun göndermelerde bulunurken bu hususları didaktik bir dil ve adeta bir akademisyen tavrıyla ortaya koyar. Tarihsel temalar arasında ilk olarak Osmanlı tarihinden söz edilmesi gerekir. Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu 1299 tarihine kadar iner. Osmanlı'nın devletten imparatorluğa uzanan bu tarihsel serüveninde Avrupa içlerine, Balkanlara, Mezopotamya'ya ve Kuzey Afrika'ya hâkimiyeti bazı Avrupalılarca farklı şekilde tanımlanmaktadır. Fetih, cihat anlayışıyla hareket eden Osmanlılar uzun yıllar Avrupa ve Balkanlar'da hâkimiyetlerini sürdürmüşlerdir.

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında Boşnak olan Emir bir edebiyat profesörüdür ama Osmanlı Devleti'nin bir yağmacı ve yayılmacı devlet politikasını sürdürdüğünü belirtir. Kendisi gibi edebiyat profesörü olan Gediz Hanım ile bunun üzerine bir tartışma yaşar:

Aslında doğru... Bizim sorunumuzun kaynağı daha gerilere dayanıyor. Her şey Osmanlılarda başladı. Onlar süper güçtü. O zamanların yani... Onların Avrupa içlerine kadar ilerlemeleri... daha doğrusu Avrupa'yı yağmalamaları... şey yani Avrupa'ya yerleşmeleri... bir bakıma Balkan ülkelerinin dirilik ve düzeninin bozulmasına neden oldu. Daha doğrusu ... yani... güçler dengesi değişti (Uslu, 2006: 35).

Gediz, romanda her fırsatta Osmanlı medeniyetinden ve bu medeniyetin farklı coğrafyalardaki izlerinden bahseder. Uzak tarihle ilgili bilgiler verip örnekler söylerken gurur duymaktan geri kalmaz.

Osmanlı medeniyeti aslında Türk ve İslam kültürünün bir harmonisidir. Medeniyetin izlerini taşıyan eserlerdeki din olgusunun önemli bir yeri vardır. Dini unsurları kültür gereği insanların ihtiyaçlarına göre yaygın bir şekilde imparatorluğun her yanında görebiliriz.

Gediz daldı gitti. Altı yüz yirmi üç yıl... Onca yıl boyunca altmış ülkeyi egemenlik altına almak... Dile kolay... Beş yüz, altı yüz yıl Avrupa'nın ortasında dünyanın günümüz Amerika'sı olmak...

Osmanlı uygarlığı binlerce kilometre uzaklara taşınmıştı. Her yere hanlar, köprüler, camiler, aşevleri, türbeler, hastaneler, tıp okulları, çeşmeler, imarethaneler, kervansaraylar, derviş dergahları, kütüphaneler, medreseler, türbeler... (Uslu,2006:188).

Yazarın ikinci romanı olan *Ihlamur Mevsiminde Piri Reisin Rotasından*'ın başlarında Piri Reis'in yani Muhiddin Piri Reis'in babasının ölümünden sonra amcasının yanında nasıl yetiştiği anlatılır. Piri Reis ve onun çizdiği dünya haritasından özellikle bahsedilir. Günümüze bir parçası ulaşan bu harita sonraki dünya haritalarının hazırlanmasına kolaylık sağlar.

Muhittin Piri Reis Osmanlı Dönemi en önemli denizcilerindendir. Gelibolu'da doğmuştur. Babası ve amcası da denizcidir. Kitab-ı Bahriyye adlı kitabında hayatıyla ilgili bilgiler yer alır. II. Beyazıd zamanında saraya amcası ile çağrılan denizci Ege ve Akdeniz'de Osmanlı donanmasını korudu ve fetihler yaptı. Amcasının ölümünden sonra Gelibolu'ya giden Piri Reis burada dünya haritasını çizdi. 1517'de haritayı Yavuz Sultan Selim'e sundu. Harita bilinen ilk dünya haritası olması sebebiyle önemlidir. Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilir.

Piri Reis, diğer ünlü Osmanlı denizcilerinden farklı olarak hem ilim hem de denizcilik faaliyetlerinde bulundu. Piri Reis denizcilik kariyeri boyunca çok sayıda harita ve coğrafi eser biriktirmiş ve bunları etüt ederek kendi harita ve eserlerini ortaya koymuştur. Piri Reis haritasını çizerken Orta Çağ Avrupalılarının çizdiği dünya haritalarından, Arap haritalarından ve Kristof Kolmb'un haritalarından yararlanır. Bunda Rumca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce bilmesi etkili olmuştur:

Güçlü bir denizci olduğu kadar öğrenmeye de oldukça meraklı olan Piri Reis, haritaları ve Kitab-ı Bahriye adlı eseri ile tanınmaktadır. Denizcilik faaliyetleri sırasında gördüklerini ve daha önce coğrafya kitaplarından elde ettiği bilgileri kaydeden Piri Reis çok önemli haritalar çizmiştir. Bu haritalar daha sonra dünya çapında bir şöhrete sahip olmuştur. (Çubuk, 1976: 36-46).

Romanda Piri reis şu satırlarla tanıtılır:

Piri Reis dedik de ... Üç padişah görmüş bir Reis. Denizle haritadan başka ne ki onun yaşamı? Sahi, yol, harita, rota, macera. Piri Reis demişken okurlarımız ilk Türk denizcisinin kim olduğunu bilirler mi? Piri Reis, 1513'te çizdiği ilk dünya haritasından günümüze yalnızca güneybatı Avrupa, kuzeybatı Afrika, Orta ve Güney Amerika'nın kıyılarını gösteren bir parça kalmıştı. Nasıl ki Koca Piri Reis denizlerde rast geldiği denizcilerden Kristof Kolomb'un 1498'de çizdiği haritasıyla

Portekizli ve Müslüman coğrafyacıların haritalarını etüt edip kendi dünya haritasını tamamladıysa elleri dert görmesin bizim ısmarlama haritamızı da bize iki saniyede çizivermişti (Uslu, 2015: 17).

Piri Reis'in harita ve kartografi çalışmaları 16. yy başlarında hız kazanmıştır. 1528 yılında yazdığı Kitab-ı Bahriye adlı esrinde de denizcilikle ilgili bilgi ve terimlere yer verir. Piri Reis'in dünya haritası özellikle Amerika kıtası ve çevresini oldukça doğru bir şekilde göstermesiyle dikkat çeker. Bazı tarihçiler Piri Reis'in bu haritasında Amerika kıtasının keşfinden önceki dönemde bilinen bazı haritalardan ve kaynaklardan yaralandığını düşünürler.

Piri Reis ile ilgili yazarın da verdiği bilgilerden yola çıkacak olursak döneme göre teknik anlamda çok bilgili ve araştırmacı yönü güçlü, meraklı ve sentez yapma kabiliyetinin de çok fazla olduğunu söyleyebiliriz. Pek çok dil bilmesi ona kaynak ve haritalara ulaşmasında fayda sağlamıştır. Ayrıca alıntı yapılan bu bölüm, yazarın çok fazla tarihi bilgi verdiği bölümlerdendir. *“Eski Deniz Krallarının Haritaları isimli kitapta Piri Reis'in haritaları insanlık ve kültür tarihi açısından önemli araştırmaların yolunu açmıştır”* (Çığ, 1992: 403-435). Yazar roman/ şehrengizde yani bir noktada modern seyahatname ve roman karışımı bir eser yazdığı için Almanya-Fransa, Fransa- İran, İran- Lübnan- Almanya rotasında yer yer kurgu içinde bu bilgilere yer verir.

Piri Reis'in amcası Kemal Reis, 1473 yılından itibaren önceleri Ege denizinde daha sonra Orta Akdeniz'deki gemiler ile çoğunlukla Doğu Akdeniz'de seyrüsefer eden bir denizciydi. Barbaros Hayrettin Paşa öncesinde gemi yapımı, yönetim ve Akdeniz'i çok iyi bilen bir tecrübeydi. Bir süre sonra Batı Akdeniz'e geçti. Oralarda Kuzey Akdeniz, Malta adası ve Osmanlının önemli rakibi Venedik gemileriyle çatıştı (Uslu, 2015: 205)

Denizciliğe küçük yaşta başlayan Muhiddin önce seyir yazıcılığı yapmaya başlar. Bu işte görevi amcasının izlediği rotayı, uğradığı kıyıları, limanları, karşılaştığı olayları, rüzgarlar, fırtınaları ve gittikleri yerde rastladıkları ilginç hayvan ve bitkileri bir deftere bot etmekte. Bu notlardan kıyıların haritasını çiziyor, notlar alıyor. Bu notlara gözü gibi bakıyordu. Notları tahta sandıklarda saklıyordu (Uslu, 2015: 207).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman olmayan topluluklar kadar Müslüman topluluklar da himaye edilmiştir. Özellikle bu yerlere hilafet, ümmetçilik ruhuyla daha çok hizmet götürülmek istendiği tarihi kaynaklardan bilinmektedir. 1918 yılına kadar olan bu hakimiyet özellikle dış güçlerin, İngilizlerin etkisiyle ideolojiler uğruna Arap milliyetçiliği desteklenerek gerçekleşmiştir. I. Dünya Savaşında Suriye topraklarında ve diğer ülkelerde

Arap milliyetçiliği yabancı, batılı güçlerce desteklenmiş ve Osmanlıdan kopuş hızlanmıştır.

Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından romanında bahsedilen tarihi gerçeklik öfkeli bir dille okura aktarılır.

Aslında bu yolculuk beni heyecanlandırıyor. Çünkü Suriye'den başka bir Osmanlı toprağına gidiyorum. Suriye, Lübnan, Filistin, Mısır ve daha nice yer eskiden bizimdi. Oraları Fransa, İtalya ve İngiltere gibi sömürgeci ülkeler nasıl da elimizden çekip almışlar? Hem de cımbızlıya cımbızlaya. Cımbızdan her koparış darbesinde cımbızın değdiği yere kan oturmuş, milyonlarca Türk askeri ve insanı usul usul feda edilmiş. Bir zamanlar Türkiye'den onca uzaktaki Yemen bile bizim ülkemizmiş ama kâh sömürgeci devletlerin petrol kapma yarışı yüzünden kâh bizim aşırı merhamet, iyi niyet ve saflık gibi hatalarımız nedeniyle ülkemiz elimizden çıkmış (Uslu, 2015: 105.).

Osmanlı'da vakıf, bir malın Allah'ın malı olmak üzere ferdi mülkiyetten çıkarılarak insanların faydasına sunmaktır. Vakıf hangi amaç için yapılmışsa o amaç ortadan kalkmadığı müddetçe vakıf olarak hizmet etmesi gerekir. Bu amacın mutlaka insanların faydasına olması gerekir. Vakıf sistemi nihai şeklini Osmanlı'da almış ve kurumsallaşmanın zirvesine çıkmıştır. Vakfın Osmanlı'da hukuki dayanağı hadislerdir. Hemen her alanla ilgili her mahallenin bir vakfı vardır. Vakıf eğitim, sağlık vs. ilgili her işi kendi yapardı.

Osmanlı Devleti'nde kimsenin bireysel malı yoktu, çünkü Osmanlı vakıf devletiydi. Her şey toplum malıydı. Kadınlar vakfı, erkek vakıfları, yönetici vakıfları ve halk vakıfları sadece gelir sağlardı. Gelir olduktan ve karın doyduktan sonra mala ne gerek var ki... Her vakıftaki müteveli heyet, araziler ve gelir gider dengelerini sıkı sıkıya terkip ederdi. Çünkü toprak sadece vakıflarla kullanılabilen padişahın malıydı. Vakıftaki atamalar ve azletmeler kurallara göre düzenlenir. Vakıf kurallarının değişimi vakfı çıkarınca kullanma veya gasp olmazdı. Aksi halde ceza verilir beddua edilirdi (Uslu, 2018: 18).

Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından romanında özellikle yazarın yakın dönem ülke siyasetiyle ilgili olarak Avrupa'da karşılaştığı Türk grupla yaptığı tartışma ve akabinde öfke hâli dikkati çeker. Yazarın Fransa'da karşılaştığı Türkler arasında 1960-70'li yıllarda yaşananları bilen kişiler o dönemde özellikle siyasi temsilcilerin, ülkeyi

yönetenlerin olayların durdurulması ve bitmesi için çabalamayıp tam tersi yönde yaptıklarından ve buna duyulan öfkeden bahsedilir.

Öğrenci olaylarında Türkiye’de 1968 hareketlerinde başta öğrenciler aktif rol oynamıştır. Çünkü 1960’lı yıllar Türkiye’deki kırsal kesimdeki nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bu sebeple okur-yazar oranının çok sınırlı olduğu dönemdir. Köyden kente göçün olduğu, halkın ekonomik sıkıntılarla mücadele ettiği bu dönemde üniversite öğrencisi olmak büyük bir ayrıcalıktır. Toplum içinde bu sebepten öğrenciler toplumsal konularda aktif olmaktan kaçınmamışlardır. 12 Haziran 1968’de başlayan eylemlerde öğrenciler “sağ-sol yok boykot var” şeklinde sloganlar kullanarak katılımı arttırmak istemişlerdir. 15 Temmuz 1968’de ABD ordusuna ait filonun Dolmabahçe rıhtımında demirlemesi olayların daha da büyümesine, akabinde Amerikan büyükelçisi Robert Kommer’in arabasının yakılması olayların artmasına sebep olur. ODTÜ kampüsündeki üniversiteli gençlerce yakılan araç ve 1977’de 1 Mayıs kutlamaları sırasında meydandaki insanlara çevredeki binalara yerleşen kişilerce ateş edilmesi ile olaylar 34 kişinin öldürülmesi 130 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanır. Bu olaylar da öğrenci olaylarının devamı kabul edilir ve sonraki yıllarda da aydınlatılamaz. Romanda tema ile ilgili bölümler şu şekilde aktarılır:

Yüzümde tereddüdümü gördüğü için kadın üsteliyordu:

“Eski solcular...”

İrkildim. Beni mi kastediyordu acaba? Benim 68 kuşağının en azgınlarından olduğumu anlamış olabilir miydi? Beni tanıyabilir miydi? Şöyle bir baktım da yaşı epey küçük görünüyordu... Gazetelerden hatırlamış olması mümkün müydü? Hiç sesimi çıkartmadım ama konuşmaya devam ederken dönemi iyi biliyor gibiydi: “Şimdilerde 1970’ler hiç yaşanmamış gibi yalnızca 12 Eylül suçlanıyor. Ama benim çok Dev-Gençli ve ülkücü arkadaşım ‘öğrenci olayları’ diye anılan olaylarda öldürüldüler. O yüzden Ecevit’i Demirel’i ve Türkeş’i asla affetmiyorum! Gençleri sloganlarıyla kışkırttılar ve insanların birbirlerini öldürmelerini durdurmadılar diye onları hiç affedemem. O üçlüyü mezarda bile asla affetmeyeceğim” (Uslu,2015: 91).

Yazarın üçüncü romanı *Ak Sarıklı Ayşe ve John Simth*’te ise Osmanlı Devleti’nde önemli bir yeri ve işlevi olan devşirme sisteminden bahsedilmiştir.

Devşirme sistemi klasik Osmanlı idari ve askeri teşkilatının oluşumunun bel kemiğini oluşturur. Kapıkulu ocaklarının asker ihtiyacı yeniçeri ağası tarafından belirlenip Divan-ı

Hümayun'a arz edildikten sonra çıkacak karara göre farklı bölgelerden genelde de Balkanlardan temin edilirdi.

Sırp kökenli Sokullu, Osmanlı sarayına devşirme bir Hristiyan olarak getirilmiştir. Müslüman olduktan sonra geride bıraktığı ailesine olan gönül kırgınlığını yıllarca orduya ve devlete sadakatle hizmet etmekle yatıştırdı. Akıllı ve bilge bir adam derlerdi. İleri görüşlü ve cesur bir asker, mantıklı ve sağduyulu bir yöneticiydi. Tam Osmanlı insanı. Mustafa Efendi Sokullu Mehmet'in yürek ağrısını da hatırladı. Eleme sistemiyle devşirilen askerlerden oldukları için kader birlikleri vardı. Geçmişleri Hristiyan çocukların hiçbirine unutturulmamış tüm devşirmeler atalarını, geldikleri yeri ve önceki dilleri ve dinlerini bilirlerdi. Ancak tüm devşirmeler kendilerine büyük eğitim yatırımı yapıldığı için 'Ben Osmanlıyım' demekten büyük gurur duyarlardı (Uslu, 2018: 24).

Harem İslam geleneğinde bir ailenin mahrem olan özel yaşam alanını ve bu alanda yaşayan kadınları ifade eder. Saraylarda kadınlar için ayrı mekânların bulunması ve buralarda kadın kölelerin yer alması kadim bir geleneğe dayanır. Antik Yunan ve Roma'da, Hint, Çin ve Eski Mısır'da İslam öncesi Türk ve Arap dünyasında bu sistem uygulanırdı. Netice itibarıyla zevk ve sefa mekânı olarak tasvir edilen oryantalist bakışın aksine harem belirli bir teşkilatı olan ve Enderun ile de bütünlük gösterir mahiyette kurumsallaşmış, eğitim öğretim süreçlerine önem verilen bir yapıdır. Katı protokol ve disiplin kurallarına göre organize edilirdi. Haremde hükümdarın annesi, padişahın bekar kızları belli yaştaki şehzadeler, padişahın aile hayatı sürdürdüğü eşleri, kadınlar, harem ağaları, ustalar, kalfalar ve cariyelerden oluşurdu.

Safiye Sultan'dan önce kayınvalidesi Nur Banu ve onun kayınvalidesi Hürrem Sultanların padişahlar üzerindeki etkileri ve yönlendirmeleri bilinirdi. Osmanlı kadınları Müslüman bir sarayda yetişmiş, akıllı, güçlü kadınlardı. Saray kadınları Türk aile yapısına uygun olarak haremde kadınlarla birlikte yaşarlar ama kadın gücü olan haremî erkek iktidarın karşısında dimdik tutmak için çalışırlardı (Uslu, 2018: 26)

Osmanlı'da son kez sancağa çıkan padişah III. Mehmet'tir. Daha sonrasında devlet yönetiminde tecrübesiz kişilerin devletin başına gelmesi merkezi otoriteyi bozmuştur. Sonrasında sancağa çıkamayan şehzadelerin ordunun başında sefere gitmemeleri derken duraklama süreci başlamıştır.

Devlet yönetiminde de bir zaman sonra ortaya çıkan bu boşluk, işgüzar devlet adamlarının artması, liyakatsizliğin, torpilin daha çok artması gibi sebepler devletin her yönden zarar görmesine ve halkın, askerin isyan etmesine sebep olmuştur. Koca imparatorluk içteki sorunlarını çözemeyince de dış ilişkilerini kontrol edemez. Devlet işgüzar insanlar yüzünden dağılmaya kadar gider. *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*'te temayla ilgili bölümler şöyledir:

2. Mehmet döneminde devlet yönetimdeki üzeri örtülü veya gizlenen sorunlar iyice su yüzeyine çıkmaya başladı. Devletin üst kademelerinde ve önemli makamlarına bilgisiz ve yeteneksiz kişiler getiriliyordu. Yönetim kadrosundaki bu defolu ve falsolu kişiler işlerini iyi yapamayınca zincirleme olarak pek çok sorun çıkıyordu. Yetersizliğini bilen kişi bunu gizlemek için sertleştikçe alt kademelerin iş bilir veya değerli olması bir işe yaramıyordu. Değerli ve yetenekli insanların bir kenara atılıp kurnaz ve işini entrikayla halleden insanların öne çıktığı bir dönem yaşanıyor. Yüksek mevkide birini tanıyan kazanıyordu. Özel ilişkiler al gülüm ver gülüm dostlukları önemli hale gelmişti. Yolunu bulan su gibi en ince delikten geçip çıkarlarına varıyordu. Bir de kimi zaman büyük meclislerde aptal ama işini bilenler bilgiç bilgiç “Anlamıyoruz yahu ülkede neden doğru dürüst insan yetişmiyor? Neden büyük insan bulamıyoruz? Eski liderlerimize ne oldu? demezler miydi?” (Uslu,2018: 122).

Osmanlıdaki özellikle duraklama dönemindeki merkez (İstanbul) ve Anadolu (Celali) isyanları önemlidir. Merkez isyanlarını yeniçeriler çıkarırken 2. Osman yeniçeriler tarafından öldürülmüştür. 4. Mehmet tekrar isyan üzerine 30 devlet adamını çınar ağacına asarak isyanların önüne geçer. Tüm bu kıskırtmaların kaynağı ise farklıdır.

Kimileri samimiyetle parasızlıktan ve yoksullaşmadan yakınırken kimileri de durmadan istifade edip devleti zayıflatmaya girişirler. Bundan böyle sanki bir toplum modası gibi bir İstanbul isyanları başlar bir de Anadolu isyanları. Topal Mustafa Efendi gibi ‘imparatorluk isyansız duramaz.’ diye ironik şakalar yapıp isyancıları lanetler. Ancak Osmanlının altını bu devlet zayıflatıcılarının oyduğunu ve bunlara bir de yabancı devletlerin karıştığını nerden bilsinler ki... (Uslu,2018: 124).

Yazar *Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde* adlı romanında kendisine ve kendisi gibi olanlara öfkelenir. Amerika kapitalist ve sömürgecidir diyenler bunu kanıtlarıyla ve tüm dünyada hiç bitmeyen savaş gerçekleriyle anlatanlar yine de Amerika'ya meraklıdırlar. Sonuçta kapital tüm dünyaya zarar veren bir sistemdir.

Tıka basa yedikten sonra ve çantaları doldurduktan sonra biraz gazete okuduk ama sayfalar yine bizim ülkeden trajik olaylarla dolu. Tam bir felaket gazetesi... Bir tek iyi ve iç açıcı haber yok... Millet daha doğrusu gavur, sanat yapıyor, bilim yapıyor bizse aptallıklarla uğraşıyoruz. Birbirimizle uğraşmak ve didişmek yegâne işimiz. Zaten bu noktaya gelene kadar yanımızdaki bizim genç meslektaş durmadan devleti eleştirdi, zenginler ve kapitalistler kahrolsun diye kafa ütöledi ve bana başka yüzünü göstermeye başladı. Dur bakalım dur sen kapitalizmi yerden yere vuradur. Gör bakalım kapitalizmi şimdi. Kapitalizmin göbeğine gidiyorsun! Bunlarda böyledir işte hem kahrolsun kapitalizm derler hem de kapitalizmin ihtişamına bayılırlar (Uslu,2022: 22).

Amerika'nın büyük kuleleri, gökdelenleri, binaları, dev sanayisi ülke halkının çıkarlarına hizmet ettiği için devlet bu büyük gücü ve zenginliği korumak için her türlü uluslararası politikayı devreye koyar. Yazar ilgili romanda Amerikan halkının geleceklerinin iyi olmasıyla ilgilendiğini iç ve dış politikayla halkın ilgilenmediğinden bahseder.

Yanından geçtiğimiz binalar Amerikan sanayisinin devlerinin binaları. Kim bilir içinde neler yapıyorlar dünya için ne gibi sürprizler üretiyorlar? Sanayiciler ülkenin siyasetine de dünya ekonomisine de el koymuş durumdarmış. Rehber anlatıyor herkes zenginlere kızıyormuş ama konu dönüp dolaşıp Amerika'nın çıkarlarına ve mutlu geleceğine dayandığında kimse sesini çıkartmak istemiyormuş. Onlar da haklıarmış! Tabi herkes haklı. "Hani Hoca herkesi haklı gördüm, oldu mu bu?" diyen Nasrettin Hoca'nın karısına 'sen de haklısın hanım' dediği gibi (Uslu,2022: 89).

Yazarın *Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde Irak Savaşı* romanında, Amerika'nın İran ile gerginliği Türkiye ile yaşadığı güncel sorunları Türkiye'nin sınırlarının güvenliğini sağlama noktasında başta ABD ve diğer devletlerle olan durumu her türlü çevre tarafından değerlendirilmektedir. Genelde de bölge ülkelerinin zenginlikleri için ABD'nin farklı politikalar izlediği yazar tarafından dile getirilir.

Hani ABD iç savaşında veya 2. Dünya savaşında ölmüş olsalar neyse... Birden içimden öyle bir isyan geliyor ki Allah affetsin beni! Yahu oğlum orada ne işin vardı senin? Bir de sinema filmleriyle diziler ile Afganistan veya Irak'ta ölenlerin olaylarını sıkıştırıveriyor ki bunlar unutulmasın ve sinema tarihine yazılsın! İyi de askerlerinizi neden Vietnam'a Ortadoğu dediğiniz yerlere gönderdiniz? Tabi bunu ölen emir kulu olan genç askere değil de onları Irak'a yollama kararı olanlara sormalı. Anladığım kadarıyla Amerika Irak'a girişini haklı göstermek için elinden geleni yapmış, şimdilerde de savaşılan mekânı tarihe gömmüş ve olayı acılı bir tiyatro olayına çevirmiş. Irak'ta kitle imha silahları var dediler, Saddam diktatör dediler ama savaşın hiçbir haklı gerekçesini bulup buluşturamadılar. Son savunmaları demokrasiydi. O zamanda insan soruyor yahu demokrasiden sana ne? Artık bilmem doğru bilmem yalan söyleyenlerin yalancısıyım

Amerika gelecekteki petrol ihtiyacını karşılamak için Irak'ı bölmeyi ve ülkenin nüfus yapısını kaydırmayı düşünmüş (Uslu, 2022: 122).

Aynı romanda yazar kendi milletinden birine bu kez öfkelenir. Asistanın özentisi hâli onu sinirlendirir. Karşısındakini küçümsemek, hor görmek, üzme aslında kişinin psikolojik olarak iyi durumda olmadığına bir noktada işarettir. Kendini kötü hissettiği için çevresinin de öyle hissetmesinden bazen kişi zevk alabilir.

Gençliğimde yabancı meslektaşlar ve tanıdıklarım bana bir konuda eleştiriler getirdiklerinde öyle bir ezilir büzülür ama bu insanlara kızardım ki söyleyemezdim geleneksel Türk terbiyesi içinde... Meğerki eleştirmek, alay etmek ve suçlamak sömürgeci taktiğiymiş. Karşısındakini sözlü bombardımanla ez ki bir daha ağzını açmasın! Şimdi artık bizimkilere değil, beni utandıran yabancılara kızıyorum çünkü şu gök kubbenin altında yeni yaşanmamış hiçbir şey yok bizde ne varsa aynısı onlarda da vardır mutlaka. Tek farkımız biz, sistemi tam oturtamamışız veya durmadan kurduğumuzu yıkıyoruz, onlarsa iyi oturtmuşlar. Üstelik ezme sistemini de kurmuşlar. Polisiyle, mahkemesiyle, okuluyla kimseye ayrıcalık yapmıyor sistemden ödün vermiyorlar. Benim asistan benim gençliğimdeki aşağılık duygularını yaşadıkça ona bunları anlatıp ders vermekten bir hal oluyorum (Uslu, 2022: 128).

Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde yazarın ABD'ye olan eleştirel tutuma ve artık çok farklı olan bizim ülkemizde de benzer eleştirilen şeyler yaşanması yazarı öfkeliyor. Türkiye'de belki de kültür emperyalizmi etkili olmaya başlamıştır. Eskilerde sağlık konuşan paraya önem vermeyen insanımız için artık para öncelikli konu olmuştur. ABD gibi biz de artık parayı oturup kalkıp konuşur olduk diyerek yazar, romanda haklı sitemde bulunur.

Amerika'da herkesin ağzında hep aynı konuşma 'çok para' lafı. Yegâne değer ölçüsü para! Ne sağlık konuşuluyor ne hava durumu ne de gündelik olaylar. Hani İngilizlerle Hollandalılar hava durumu konuşmayı pek severler. Sanki farklı hava çok fazlaymış gibi mutlaka hava sohbeti yaparlar. Bizdeyse eskiden hep 'sağlık olsun' konuları olurdu. Sağlık konuşmaya bayılırdık. Ama şimdi bizde milletin cebini ve cüzdanını konuşuyoruz (Uslu, 2022: 164).

Ülke gencinin yurt dışında çalışması, okuması güzel ama ülkelere dönmek istemeyip ülkelerini dışarıda savunmaları yazarı romanda öfkeliyor. Kahramanlarla olan diyaloglarda ve sonrasında kendi anlatımlarından bunu çıkarıyoruz.

Heyecanlı ve neşeli bir şekilde konuşmamı yaptım. Ama ilk soru soran kişi ikinci sırada oturan Emel isimli bir Türk kızydı. Bizim oturum başlamadan önce bizim kızlarla görüşmeye gelmiş nedense bana pek yüz vermemişti. Benim kızımın yurt dışında okuyan arkadaşlarından bilirim. Hiçbiri ülkesine dönmek istemedi. En kötüsü de geldiklerinde burunları beş karış havadaydı. Sanki bu ülkenin çocukları değillerdi. Nasıl Türkiye düşmanı olmuşlardı? Hani tavuk yumurtadan çıkmış kabuğunu beğenmemiş hesabı. Bu cahil kızla uğraşacak halim yoktu. Uzun konuyu anlatmak ve bunun anlaması mümkün müydü? Üstelik gavurlar arasında birbirimizi vurma işine benim karnım toktu. Biz yabancıların yanında birbirimizi yıkma hainliğini her zaman bunu yaparız (Uslu, 2022: 216).

Aynı romanda yazar kendi milletinden birine bu kez öfkelenir. Asistanın özentisi hâli onu sinirlendirir. Karşısındakini küçümsemek, hor görmek, üzme aslında kişinin psikolojik olarak iyi durumda olmadığına bir noktada işaret eder. Kendi kötü hissettiği için çevresinin de öyle hissetmesinden bazen kişi zevk alabilir.

Gençliğimde yabancı meslektaşlar ve tanıdıklarım bana bir konuda eleştiriler getirdiklerinde öyle bir ezilir büzülür ama bu insanlara kızardım ki söyleyemezdik geleneksel Türk terbiyesi içinde... Meğerki eleştirmek, alay etmek ve suçlamak sömürgeci taktiğiymiş. Karşısındakini sözlü bombardımanla ez ki bir daha ağzını açamasın! Şimdi artık bizimkilere değil, beni utandıran yabancılara kızıyorum çünkü şu gök kubbenin altında yeni yaşanmamış hiçbir şey yok bizde ne varsa aynı onlarda da vardır mutlaka. Tek farkımız biz, sistemi tam oturtamamışız veya durmadan kurduğumuzu yıkıyoruz, onlarsa iyi oturtmuşlar. Üstelik ezme sistemini de kurmuşlar. Polisiyle, mahkemesiyle, okuluyla kimseye ayrıcalık yapmıyor sistemden ödün vermiyorlar. Benim asistan benim gençliğimdeki aşağılık duygularını yaşadıkça ona bunları anlatıp ders vermekten bir hal oluyorum (Uslu, 2022: 128).

Amerika'nın Karlı Gökdenenlerinde yazarın ABD'ye olan eleştirel tutuma ve artık çok farklı olan bizim ülkemizde de benzer eleştirilen şeyler yaşanması yazarı öfkeliyor. Türkiye'de belki de kültür emperyalizmi etkili olmaya başlamıştır. Eskilerde sağlık konuşan paraya önem vermeyen insanımız için artık para öncelikli konu olmuştur.

ABD gibi biz de artık parayı oturup kalkıp konuşur olduk diyerek yazar, romanda haklı sitemde bulunuyor.

Amerika'da herkesin ağzında hep aynı konuşma 'çok para' lafı. Yegâne değer ölçüsü para! Ne sağlık konuşuluyor ne hava durumu ne de gündelik olaylar. Hani İngilizlerle Hollandalılar hava durumu konuşmayı pek severler. Sanki farklı hava çok fazlaymış gibi mutlaka hava sohbeti

yaparlar. Bizdeyse eskiden hep ‘sağlık olsun’ konuları olurdu. Sağlık konuşmaya bayılırdık. Ama şimdi bizde milletin cebini ve cüzdanını konuşuyoruz (Uslu, 2022: 164).

Yazar, Amerika’nın kendi içinde ırkçılık sorununu neredeyse çeyrek asırdır aşamamasına rağmen özellikle Türkiye gibi stratejik açıdan önemli bir ülkeye insan hakları ve demokrasi adıyla nota vermesine azınlık haklarını konuşmasına bir anlam veremiyor. Mantıken de kendi problemini çözmeden ülke olarak başka ülkelerin iç işlerine karışmak siyasi bir gelenek olabilir mi? Tema ile ilgili aynı eserden aktarılanlar şu şekildedir:

Osmanlı bu büyük savaşı hiç kayıp vermeden mi kaybetmiştir? Altıncısı Tehcir’ in 1. Dünya Savaşı sırasında en ufak ülkesi, Osmanlı’yı Rus ve Fransızlarla birlik olup arkadan vuran Ermenilere yönelik yörede yakıp yıktıkları ve öldürdükleri Türklerden uzaklaştırılmak için zorunlu bir harekât olduğu neden söylenmiyor? Ermeni ressamın tanıtıldığı bölümdeki büyük haritalarda Van kentinin Ermeni kenti olduğu tüm sergi gezenlerin aklına perçinlenmiş. Bir sanatçıyı ve sanatını düşmanlıklarla anmanın ve siyasete alet etmenin kime faydası olacaktır? Sanatı ve sanatçıyı siyasallaştırmak estetiğin değerini düşürmez mi? Yahu bu Amerika neden şu aralar Rumları Ermenileri ve Kürtleri kışkırtır oldu ki? (Uslu, 2022: 246).

Yazar, *Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde* romanının sonlarına doğru bireyden topluma gider. Muhafazakarlıkla ilgili olarak Türkiye’de yanlış bilinen bir duruma değinir. Ayrıca yanlış bilinen bu durumla ilgili yazar, romanda din ve ahlak kastedilerek yapılan bu muhafazakarlıkların bazı bireylerin ve çevrelerin çıkarları doğrultusunda şekilci bir biçimde yapılır der. Maalesef Türkiye de muhafazakarlık adı altında yolsuz, hırsızlık vs. olmaması gerekirken gün geçtikçe artar ve kabullenilir diye haklı olarak öfkelenir.

Muhafazakâr ideolojilerde eşitlik istenmez ama bizde ayaklar baş başlar ayak olmuş durumdadır. 1980’lerde ailede aile reisi babadır, anne onun yardımcısıdır kuralı kanunen kaldırılmış ama ters orantılı bir biçimde kadın ikinci plana itilmek istenmektedir. Din önemli gibi gösterilmektedir ama Müslümanlığı ruhsal anlamda yaşayan insan sayısı çok azdır. Günde beş vakit namaz kılmayanlar olduğu gibi dedikodu eden, hırsızlık yapan ve her türlü ahlaksızlığı görmezlikten gelen pek çok ikiyüzlü insan musallat oldu. Değerler korunmayacaksa ve ahlaksızlık almış başını gitmişse sevgili Türkiye sen nasıl muhafazakârısın? (Uslu,2022: 297).

Tarihte 1550’li yıllarda Osmanlı duraklama yaşarken Avrupalılar Uzak Doğu’ya ulaşabilmek gayesiyle yola çıkıp Amerika kıtasına ayak bastıklarında kendileri açısından ne kadar kıymetli keşif yaptıklarının farkında bile değillerdi. Amerika ve Afrika’nın zengin

kaynaklarıyla Batı tarım toplumu olmak yerine ticarete yöneldi. Kapitalist anlayışıyla hammadde ve Pazar neticesinde Osmanlı gibi güçler hedef haline geldi.

1579'daki Sokullu'nun ölümüyle Osmanlı imparatorluğunun ihtişamlı dönemi sona ermiş ve imparatorluk yerinde sayma dönemine girmişti. İşler eskisi gibi olmayacaktı. Duraklama devri fazla hissedilmese de gelip çatmıştı. Osmanlı vakanüvistleri bu döneme duraklama dediler ama Frenkler 1700'lere kadar geçen devri 'değişim' diye tanımlayacaklardı (Uslu, 2018: 29).

1550'lerden sonra coğrafi keşifler dünya zenginliklerinin Frenklere getirilmesi için bilinmeyen yerlere doğru gelişti. Batı Frenk ülkesi Avrupa hızlandı ama Rusya'da da Sibiry'a Asya'nın sömürgeleştirilmesine başlandı. Bu coğrafi keşifler sonucunda gemilerle taşınan baharat, ipek, porselen, değerli kumaşlarla taşlar ve tuz gibi malların getirilmesi ve satımıyla uğraşan insanlar zenginleşmeye başladı (Uslu, 2018: 39).

Osmanlı Devleti, 16. yüzyılda coğrafi sınırlarını genişletmeyi sürdürürken yalnızca Avrupa'nın değil tüm eski Dünya'nın en büyük ve en güçlü imparatorluklarından biri durumuna gelmişti. 16. yüzyıl aynı zamanda Osmanlı ve Avrupa tarihleri açısından köklü değişikliklere sebep olan siyasi, askeri ve ticari rekabetin önünü açmıştır. Osmanlılar bir uluslararası ticaret düğümü kurarak tüccar faaliyetlerinin uluslararasılaşmasına ve Avrupa'da kültürel bir canlanmaya katkıda bulunmuştur. Bu dönem için hem savaşçı hem de işbirlikçi olan Avrupa-Osmanlı ilişkilerindeki iki yönlülüğün, kapitalizmin gelişmesinde önemli itici bir güç olduğu da savunulabilir (Eğilmez, 1978: 39, 85). *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* tarihi roman olduğu için söz konusu 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı Devleti ve Avrupalı devletlerle ilgili devlet yönetimi ve ekonomik ilişkilerden yoğun olarak bahsedilir. Yazar tarihi olaylardan ayrıntılı olarak bahseder.

1600'lerde İngilizler Amerika'daki sömürgecilik girişimlerini tekrarladılar. Ancak bu kez daha kapsamlı, birleşik ve kahramanca bir keşif ve sömürgecilik için kolları sıvadılar. Bu seferde artık devlet arkasına ticaretle güçlenmeyi gören para yatırımcılarıyla zenginleşen burjuvaları aldı. Yüreklendirdiği zengin esnaf ve tüccarlarla uzak yolları; yeni gemi, yeni seferler ve büyük ticari birlik anlaşmalarıyla destekledi (Uslu, 2018: 50).

Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar boyunca Avrupa'ya korku yayması Avrupa'yı öfkelenlendirmiş hem de hırslandırmıştır. Zaman içinde bu durum tersine dönse de bir zamanların en güçlü devleti ve yönetimi Osmanlı'dır.

1500’lü yılların sonundaki Osmanlı-Avusturya Savaşı bitecek gibi görünmüyordu. Bu karşılaşma ilk değildi. Avusturyalıların Osmanlıya karşı daha önceden bir kuyruk acısı vardı. Kanuni zamanındaki 1. Viyana Kuşatması onları delirtmişti. Doğularından gelen ve ‘barbar’ diye tanımladıkları Osmanlılar Balkanlardan kalkıp Hristiyan aleminin derinlerine girmiş üstelik de Avusturya’yı istila edip en önemli şehirlerini kuşatma altına alıyordu (Uslu, 2018: 87).

Osmanlı’da ayrıca kimlik sorunsalının olmamasına da yazarın tarihi romanında değinilir. Azınlıklar milliyetçilik akımları etkili olana kadar Osmanlı’ya isyan etmeyip yönetimin her kademesinde yer almışlardır. Kendi dil ve dinlerini özgürce yaşamış ve yaşatmışlardır.

Yüzyıllar boyunca Papalar Hristiyanlık dinini özellikle savaş için kullanmaya ve halkı Müslüman diye düşündükleri Osmanlı aleyhine kışkırtmaya alışmışlardır. Ne var ki Osmanlı Müslüman değildir ki... Osmanlı Yahudi’si, Katolik’i, Ortodoks’ u ve paganiyla büyük bir imparatorluk olduğu için zaten Türkler kendilerine ‘Türk ’dememiş de onun yerine Söğüt’te ilk kurulan küçük devletlerinin adı olan Osmanoğulları’nı benimseyerek ‘Osmanlı’ diye ortak bir kimlik yaratmışlardır (Uslu, 2018: 90).

Özellikle Batılı devletler veya diğer devletler Ruslar, Çinliler vs. rakip gördükleri devleti içten bölmek için ve devleti zayıf düşürmek amacıyla devlet içinde casusluk yöntemini uygulamışlardır. Günümüzde de ülkelerin istihbarat vs. alanlarda buna benzer faaliyetleri devam etmektedir.

Hristiyan Frenk ülkeler Osmanlı’nın gücünü tartmak için hala durmadan casuslar yollayıp saray içinde bile vaziyetlerin nasıl olduğunu anlamaya çalışıyorlardı. Dışarıya karşı gösteri yapmak bu yüzden mümkün olmuyordu. Ama Osmanlı da Hristiyan ülkelerin içine kendi adamlarıyla sızıyordu (Uslu,2018: 249).

1490’ lı yıllarda Kristof Kolombus ile başlayan dünyayı yeniden keşif macerası Hindistan yolu ararken bir rastlantı sonucu yeni bir toprağın keşfi ile sonuçlanmıştır. Emperyalist güçlerin boyunduruğunda başlayan bu yeni yaşam barışın hâkim olduğu Amerika topraklarını kısa bir zaman sonra kaosun ve karmaşanın merkezi haline getirmiştir.

Osmanlı akıntıya karşı kürek çekedursun Atlas Okyanusu kıyısındaki Portekiz, İspanya ve Fransa çoktan Amerika kıtasına ayak basmışlardı. Bu ne işe yarayacağı bilinmez bir sürprizdi. Ama sömürgeciliğin ilk adımıydı. 1492’den itibaren üç ülke sırayla güney ve kuzey Amerika’da yerlilerle karşılaşmaya başladı. Ancak İngiltere geri kalmıştı. İngiltere buna dayanamazdı. Onlar her zaman ilk ve öncü olmalıydılar (Uslu, 2018: 255).

Duraklama ile başlayan yönetsel sıkıntılar ve isyanların patlaması, ekonominin bozulması derken yandaş gruplar yüzünden önlemler almaktan çok üstünü kapatıp devam yoluna gidildi. Bu da o dönem Osmanlıyı gerilemeye soktu.

Osmanlı devleti onun bunun elinde kalmıştı. Akıl sağlığı bozuk olan 1. Mustafa kendi havasındaydı. İşler o kadar yoldan çıkmıştı ki... Oğullarını iktidara getirmek için aralarında didişen kadınlar da ülkeye sahip çıkamıyordu (Uslu, 2018: 275).

Amerikan iç savaşı 12 Nisan 1861 – 9 Nisan 1865 yılları arasında oldu. Savaş ABD'nin Washington'daki yönetim ile bu ülkeden ayrılmak isteyen 11 Güney eyaleti arasında çıktı. Geniş ve kapsamlı bir savaştı. *Amerika'nın Karlı Gökdelemlerinde* adlı romanda Amerika tarihindeki bu hadiselerden bahsedilir. Günümüzün anlaşılması, devlet politikalarındaki sebep- sonuç ilişkisi açısından bu önemlidir.

Cumhuriyetin kuruluşunda yüzyıl kadar sonra patlak veren Amerikan iç savaşı ise güneydeki eyaletlerin bedava iş gücü haline getirip yüzyıllarca tütün ve pamuk tarlalarında zorla çalıştırdıkları zenci kölelere özgürlük vermedikleri için çıkmış, sanayileşmeye önem vermeye çalışan Kuzey eyaletleri, tarıma dayalı bir ekonomi ile zenginleşmiş Güney eyaletlerinin genişlemesine izin vermek istemez ve demokrat olduklarını iddia ettikleri bir sırada tüm dünyada köleci ülke olarak tanınmaktan utanır olmuşlar. Tam kuzey bölgesi ile güney bölgesi bunu tartışırken Güney Carolina adındaki eyalet Amerikan birliğinden ayrıldığını ilan etmiş, bunun üzerine Kuzey eyaletleri buna izin vermemişler ve savaşa girmişler (Uslu, 2022: 30).

Yahudilerin tarihte dinlerini ve kültürlerini korumada inançları etkili olmuştur. Onlara göre geldikleri soy İbrahim, İshak, Yakup peygamberler soyudur. Seçilmiş ve kutsanmışlardır. Tek gayeleri kutsal topraklara sahip olmaktır. Tarih boyunca bu düşünce kalıbı Yahudilerin sürgün zamanlarında bile asimile olmalarının önüne geçmiştir. Her zaman ticaretle uğraşmaları ise güçlü bir devlet olmalarını sağlamıştır. Güçlerine güvendikleri için de bugün Filistin topraklarında işgal faaliyetlerini sürdürmektedirler. Aynı romanda Yahudi toplumu ve özellikleri tarihi gerçekler ile anlatılmıştır.

Yahudiler her yerde böylesine gelgeç ve üstünlükü yaşama alışma durumu içine sokulduklarından ticarete zorlanmışlar ana ticarete de anlaşmaları yapabilmek için kâğıt parayı icat etmek zorunda kalmışlar. Somut her şeyin ellerinden alınma durumu bir gün söz konusu olabileceği için alışverişe dayanan ticaret ve para işleri onların üç bin yıllık tarihi içinde en marifetli oldukları konu haline gelmiş. Yok edilme tehlikesi ve korkusu bu insanların bu insanların kendilerini seçilmiş insan

olarak görmelerine neden olmuş bu kimlik de üstünlük ve ayrıcalık haline gelmiş. O yüzden diasporadan sonra çok keskin ve belirgin kimlik kurallarıyla kendilerini koruma yoluna gitmişlerdir. Örneğin goyim dedikleri yabancı olanla yani Yahudi olmayanla kendileri arasında büyük bir uçurum kazmışlardır (Uslu, 2022: 74).

Soğuk Savaş II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaştan galip çıkan iki büyük devlet (ABD ve SSCB) ve bu devletler etrafında kümelenmiş devletlerin birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürdükleri çatışmaların olduğu tarihsel dönemi ifade eder.

ABD etrafında kümelenen ve Batı Bloğu adı altında bir arada duran kapitalist ve antikomünist yapı, Doğu Bloğu adı altındaki komünist devletlerin elli yıl boyunca birbirlerine Sovyet-Amerikan güvensizliği ve karşılıklı korku politikaları uyguladıkları bilinir. 1947 yılında ABD Başkanı Truman tarafından hazırlanan Truman Doktrini ve Avrupalı devletlere yapılan mali, askeri yardımları içeren 1947'deki Marshall planı da Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı kapsamında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 16 devlet için hazırlanmıştı. Sovyet yönetimini zayıf düşürmek amaç edinilmişti. Buna karşın Sovyetler, Molotov Planı'nı devreye sokar. Doğu Avrupa'da komünist yanlısı hükümetler kurulur. Sonunda NATO ve Varşova Paktı oluşturulur. 1989 Doğu Avrupalı devletlerde rejim değişiklikleri ve Berlin duvarının yıkılması, 1991 yılında da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş dönemi biter.

Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith yakın dönemi kapsayan dünya siyasetinde önemli olaylar ile bilgi verilmeye devam eder. Romanın didaktik yapısından ve yazarın bakış açısından kaynaklı bir durum olduğu söylenebilir. Özellikle kahramanlar üzerinden de bilgi verilerek yorumlar yapılır.

İnsan eşitliğine değer veren sol düşünce Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla tarihe karışmış gibi olunca solun söylemini dinsel söylem ödünç aldı. Zaten aslına bakacak olursanız her şey Sovyetlerin tükenmesi ve Doğu Bloğunun yıkılmasıyla ortaya çıktı. Politik olarak Soğuk Savaş Döneminde Batı Bloğu ideolojisinin en büyük kozu dindi. Sovyetlerin enternasyonal düşüncüyü öne çıkarıp dini geri plana çeken düşünce yapısına karşı Batıda özellikle de ABD'nin etkisiyle din olgusu desteklendi (Uslu,2018: 35).

Dünya Savaşları sonrasında Soğuk Savaş Dönemi ve 1960'tan sonra toplumları etkileyen Batı kaynaklı modernist ve sonrasındaki postmodernist hareketler toplumların dini, ahlaki

yapılarını hedef almıştır, diyebiliriz. Küresel çapta pek çok toplum dejenerasyona uğramıştır. Modernite, 18. yüzyılda Kuzey Atlantik kıyılarında ortaya çıkmış insan ve onun aklına güvenen bir aydınlanma ürünü olarak öne çıkan bir değerler sistemidir. Temelinde homojenlik, süreklilik, bütünlük ve öngörülebilirlik vardır. Ayrıca ekonomi, ahlak, sanat, bilgi, birey ve kurumsal boyutta da etkili olmuştur.

Modern yapıda her boyutta bireylerin kendi akıllarına güvenerek geleneksel toplum bağlarından kopması gerektiği savunulur. Ancak bu sayede özgür, eşitlikçi ve mutlu toplumlara ulaşılabileceği belirtilir. Modernizmde ilerleme, sanayileşme, değişim ve dönüşüm önemliyken postmodernizmde zaman/ tarih ya durdurulmakta ya da mekânın öneminin vurgulanmasıyla önemsiz kılınmaktadır veya dışlanmaktadır. Böylece postmodernitede yerel, birey, kültür, farklılık ön plana çıkar. Somutluk gerçeklik ile tarih ve zaman bazen mekân önemini yitirir. Yani postmodernizmle birlikte mekâna, yerele ve somut olana yönelim olur. Bu konuda tam anlamıyla da bir dönüşümden bahsetmek söz konusu değildir. Modernizm hareketi de bir geçiştir diyebiliriz. Toplum boyutunda da sindirilmeden ve hızlıca olması halinde ahlaki ve sosyal çürümeye neden olabileceği bilinir.

Toplumsal yapıda olan çözülme ve göçme daha çok dış faktörler yoluyla oluşuyor diyebiliriz. Geleneksel dönemde dış faktörlerin daha çok baskı ve şiddet uygulanarak gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Yaşadığımız çağda ise mevcut yaşam biçimlerinin altı oyularak ve toplumlara seçimi kendi yapmadığı yeni anlamlar, değerler, normlar ve yönetim sistemleri dayatmak biçiminde ortaya çıktığı görülmektedir (Haviland, 2008: 739).

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında roman kahramanları oluşturacakları roman için beyin fırtınası yaparken kültürleri, fikirleri ve bakış açılarıyla kendilerini de ortaya koymaktan çekinmezler. Romanda bir seminer için bir araya gelen farklı milletlerden pek çok edebiyat profesörü yine yakın dönem dünya tarihinde yaşananlardan yola çıkarak olanı biteni adeta süzgeçten geçirip yeni fikirler elde etme çabasındadırlar:

Kadınlarda artık eski kadınlar değil! 1960'lerden sonra başlayan Kadın ve İnsan Hakları Hareketleri, modernizmin kalesi olan aile kurumunu tehdit etmeye başladı. Artık kadınlar profesyonel olmuşlar, geçen yüzyılın 20'yy başının veya 1950'lerin geleneksel ev hanımı/ anne modelini benimsemek istemiyorlar, hatta evliliği reddediyorlardı. Post-modern kadın özgürleşti, post-modern erkeğin ise geleneksel aile reisi rolü yok oldu. Hele AIDS gibi hastalıklarla da

cinsellik çılgınlığı sona erdi, cinsler birbirine yaklaştı. Eskiden ataerkil toplum kadının güzel, anaç ve doğurgan; erkeğin ise güçlü, erkeksi, koruyucu ve para kazanan olmasını beklerdi. Bakın çocuklar bile değişti. Eskiden çocuklar yaşlarına göre bilgi edinirler, modernliğin yasakladığı şiddet ve cinsellik gibi pek çok konu çocuklardan saklanırdı. Şimdi artık çocuklar internetten, televizyondan ve pek çok kaynaktan tüm bu bilgilere küçükken erişiyorlar. Masumiyet ve mahremiyet yok oldu. Artık her şey uluorta konuşuluyor, sorgulanıyor ve tartışılıyor. Şimdilerde yaşadığımız mı daha iyi yoksa eskiler mi ben bilmiyorum. O ana kadar gözünü kırpmadan anlatılanları dinlemiş olan Fatıma karşılığı yapıştırdı: “Batı çok hızlı düşünce üretir ve her düşünce aynı süratle erozyona uğrar. Gediz’le Emir bu düşünceye hak verir gibi oldular” (Uslu, 2006:121).

ĞTGBKÇ romanında ise anlatıcı-yazar Amerika’daki siyasi atmosferden hareketle yakın dönem dünya siyasetindeki önemli olaylardan bahseder. Bunu yaparken de yakın tarihe ilişkin gerçek bilgileri de kurguya dâhil ederek romanın tarihsel arka planının varlığını güçlü bir şekilde hissettirir:

1939-45 arasının dehşetinden sonra 1950’ler yaraları sarma dönemi olmuş, altmışlarda ise işlerin yoluna girecek gibi görüldüğü yıllara kavuşulmuştu. Kadınlar ve Amerika’da zenciler özgürlük haklarını savunurken toplumsal olaylar yaşanıyor hem de kadınlar özgürleşmek için alternatif yollar arıyordu. (...) Ne var ki bu arada Martin Luther King’ in öldürülmesi dönemi karartmıştı. Sovyet tankları Prag’a girince tansiyon iyice yükseldi. Rusya’yla Amerika arasında bir savaş alını olan Vietnam’daki vahşet tüm dünyayı etkilemeye başlıyordu. Ne var ki dünyayı hafife almış gibi görünen hippiler ve çiçek çocuklar “savaş yapma aşk yap” sloganıyla bütün dünyaya çiçek neşesi dağıtıyorlardı. Bu gençlerin uyuşturucu ve çeşitli bağımlılıkları da bu hareketin özgürlük anlayışının bir yönünü yansıtmaktaydı (Uslu, 2010: 24).

Yazarın aynı romanında Türkiye’de yakın dönem siyasi olaylardan da bahsedilir. Türkiye’nin yakın tarihi ise maalesef dünya da olduğu gibi siyasal ve toplumsal olarak karışıklıklarla geçer. Öğrenci olayları ise bu kaotik durumun tam olarak merkezindedir. Tema ile ilgili şu bölümler aktarılır.

Altmışlı yılların sonunda milliyetçi olduklarını düşünen ve iddia eden gençler için kurulan kamplar, yağmurdan sonra güneş görmüş martılar gibi birdenbire ortaya çıkıp çoğalmaya başladılar. Ülkede sosyalist ve komünist harekete yönelmiş gençler olduğu gibi milliyetçi görüşleri benimsemiş olan bir gençlik hareketinin de olması gerekiyordu. Bu gençlere düşünce olarak karşı olan devrimciler yani solcu öğrenciler onları “komandolar” olarak isimlendiriyorlardı. (...) Onlar da kurtlar gibi kulakları delik, ülkesiyle gurur duyan gençlerdi. 1968’den itibaren yaz aylarında açılan üç aylık eğitim kamplarında sportif ve kültürel eğitim veriliyordu. Bu kamplarda binlerce genç yaz tatillerini değerlendirmiş, boş zamanlarını yararlı işlere adanmıştı. Kamplarda beş vakit

namaz kılınıyor, Türk İslam tarihinden konular gençlere anlatılıyor. Ulusal tarih ve ulusal bilinçlerinin yabancı ideolojilere karşı pekişmesi bekleniyordu (Uslu, 2010: 53).

1968 dünya tarihinde ilginç bir yıldır. O yıl dünyayı öğrenci olayları ve ayaklanmalar sarsmıştı. Dünyanın her ülkesinde öğrenciler isyan ediyor, otoriteye başkaldırıyordu. Avrupa'yı saran devrimci hareket Türkiye'de de coşmuştu. Ankara'daki ilk saldırı 1968'de başladı. Derslere ve sınavlara girilmesi boykot edilecekti. Günlerce afişler hazırlanmış, kentin ve üniversitenin dört bir yanına bu boykot kararı asılmıştı. Tüm eylemlerin gerisinde beyin yine Nako'ydu. Boykotu suya atılmış bir taş parçasının başlattığı küçük bir dairesel dalga gibi ortaya çıkmıştı ama gittikçe tüm Türkiye'ye yöneldi. Ankara'dan İstanbul'a oradan İzmir'e ve öteki kentlerin üniversitelerine yayıldı (Uslu, 2010: 57).

ĞTGBKÇ romanında Türk ve dünya geneli siyasi eylem ve olaylar aktarılırken özellikle Vietnam Savaşının 2. Dünya Savaşından sonra dünyanın gördüğü en kanlı ve vahşi savaş olarak tarihe geçtiği anlatılır. Tema ile ilgili şu bölümler aktarılır.

Vietnam'a demokrasi yaymak için gittiğini zanneden yurtseven askerlerle bu savaş sorgulayanların etkisi tüm dünyaya yayılmıştı. Türkiye'deki aydınlarla solcular da bu savaşın karşısında eli kolu bağlı kalmayacaklarını ve kalmamaları gerektiğini düşünmüşlerdi. (...) Vietnam'ın bombalanması ve sivil halkın sokaklarda katledilmesi tüm ülkelerin moralini bozmuştu. Medyaya yansıyan en korkunç olay sokakta canhıraş feryatlarla çırılçıplak koşan on yaşlarındaki küçük bir Vietnamlı kızın fotoğrafıydı. (...) Tam da bu sırada Amerikan karşıtı olaylarda öfke ve tepkilerin şahlandığı bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri Türkiye Büyükelçiliğine Robert Commer adında birini atadı. (...) Büyükelçinin Türkiye'ye gelmesiyle öğrenciler yollara düştüler ve polislerle çatışmalara girdiler. Commer'i getiren uçak İstanbul'a indiği sırada öğrenciler Yeşilköy Havalimanını işgal ettiler, uçağı yumurta yağmuruna tuttular (Uslu, 2010: 79).

ĞTGBKÇ'de (*Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kır Çiçeği*) 12 Mart Muhtırası'ndan bahsedilir. Türk demokrasi tarihinde 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra sivil siyasete yapılan ikinci müdahale olarak anılan 12 Mart 1971 yılında ilan edilen muhtıradır.

1960 yılında iktidar olan Demokrat Parti ve A. Menderes yönetimine toplumsal meselelerden dolayı el konuldu. 1969'da yapılan seçimlerde Süleyman Demirel ve Adalet Partisi yönetime gelse de ülke genelindeki sendika ve üniversite olayları sebebiyle 12 Mart 1971 yılında saat 13.00'te TRT radyolarından yapılan yayımla geneltürmay başkanı ve ordu komutanları devlet yönetimine el koyduklarını açıkladılar. Süleyman Demirel istifa etmek zorunda kaldı ve ülke ara rejime girdi. Çok sayıda işkence ve kötü muamele

iddiasının ortaya atıldığı demokrasinin kaybedildiği bu dönemde temel hak ve özgürlükler ağır darbe aldı. Deniz Gezmiş ve arkadaşları idam edilirken 1971’den 1980 yılına kadar 11 hükümet değişikliği yaşandı. Romanda Türkiye’nin yakın dönem siyasi olaylarına ve darbeler tarihine ilişkin gerçeklikler, metnin kurgusal yapısına neredeyse olduğu gibi aktarılmıştır. Aşağıda yer alan alıntı, tarihsel gerçekliklerin romanın kurgusal dünyasıyla ilişkisini göstermesi ve aynı zamanda Didem Uslu’nun yakın tarihi ve siyasi devinimleri romanın önemli toplumsal temaları olarak işlediğini göstermesi açısından dikkate değerdir:

Askeri müdahalenin eli kulağındaydı çünkü her yerde öğrenci olayları iyice tırmanmış, grevler sokak kutlamalarına dönmüştü. Bombaların patlamadığı, baskınlarla bankaların soyulmadığı gün yoktu. Radyoda ve TRT’nin ana haberlerinde birbirine düşmüş solcu ve ülkücü gençlerin öldürülme ve yaralanma haberlerinin haddi hesabı yoktu. (...) (Uslu, 2010: 102).

Ülkedeki kaotik ortam ve kargaşa hali küçük büyük tüm vatandaşları olumsuz etkilemektedir. Yazar o günlerle ilgili okura insanlar günlük yaşamlarını sürdürmek isterken bir yandan da tehlikelere karşı sanki bir savaş ortamından korunur gibi tetikte bekler hâlindeydi izlenimi vermektedir:

Ordunun sabrı taşmak üzereydi 5 Mart günü sabahın erken saatlerinde Ankara’da görülmemiş bi insan avı başladı çok sayıda polis ve jandarma kentin altını üstüne getiriyor, her yanı arıyordu. Yollarda arabalar durdurulup didik didik aranıyordu. Balgat’taki hava üstünde eylemciler görevli 4 Amerikalı kaçırılmıştı ve eylemi THKO üstlenmişti. Eylemciler Amerikalıları iade etmek için 400 bin dolar istiyorlardı. Şimdi artık bu moda çıkmıştı. Birileri kaçırılıyor ve işi yapanlar radyoevi ve emniyet güçleri gibi çeşitli mercilere telefon edip fidye istiyorlardı (Uslu, 2010: 102).

Öğrenci olaylarında Türkiye’de 1968 hareketlerinde başta öğrenciler aktif rol oynamıştır. Çünkü 1960’lı yıllar Türkiye’deki kırsal kesimdeki nüfus yoğunluğunun fazla olduğu bu sebeple okur-yazar oranının çok sınırlı olduğu dönemdir. Köyden kente göçün olduğu, halkın ekonomik sıkıntılarla mücadele ettiği bu dönemde üniversite öğrencisi olmak büyük bir ayrıcalıktır. Toplum içinde bu sebepten öğrenciler toplumsal konularda aktif olmaktan kaçınmamışlardır. 12 Haziran 1968’de başlayan eylemlerde öğrenciler “sağ-sol yok boykot var” şeklinde sloganlar kullanarak katılımı arttırmak istemişlerdir. 15 Temmuz 1968’de ABD ordusuna ait filonun Dolmabahçe rıhtımında demirlemesi olayların daha da büyümesine, akabinde Amerikan büyükelçisi Robert Kommer’ in arabasının yakılması olayların artmasına sebep olur. ODTÜ kampüsündeki üniversiteli gençlerce yakılan araç ve

1977’ de 1 Mayıs kutlamaları sırasında meydandaki insanlara çevredeki binalara yerleşen kişilerce ateş edilmesi ile olaylar 34 kişinin öldürülmesi 130 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanır. Bu olaylar da öğrenci olaylarının devamı kabul edilir ve sonraki yıllarda da aydınlatılamaz. Romanda tema ile ilgili bölümler şu şekilde aktarılır:

Yüzümde tereddüdümü gördüğü için kadın üsteliyordu:

“Eski solcular...”

İrkildim. Beni mi kastediyordu acaba? Benim 68 kuşağının en azgınlarından olduğumu anlamış olabilir miydi? Beni tanıyabilir miydi? Şöyle bir baktım da yaşı epey küçük görünüyordu... Gazetelerden hatırlamış olması mümkün müydü? Hiç sesimi çıkartmadım ama konuşmaya devam ederken dönemi iyi biliyor gibiydi: “Şimdilerde 1970’ler hiç yaşanmamış gibi yalnızca 12 Eylül suçlanıyor. Ama benim çok Dev-Gençli ve ülkücü arkadaşım ‘öğrenci olayları’ diye anılan olaylarda öldürüldüler. O yüzden Ecevit’i Demirel’i ve Türkeş’i asla affetmiyorum! Gençleri sloganlarıyla kışkırttılar ve insanların birbirlerini öldürmelerini durdurmadılar (Uslu, 2010).

Yazar Almanların Türkiye’ye olan bakış açısından bahsederken Türk insanı ve aydınının da bölgede oynanan politik oyunlardan haberdar olup olmadığının sorgulandığından bahseder. ABD ve Avrupa’nın sömürgeci ve emperyalist tavrı ve halklara bakış açısı noktasında olmayan bölge sorunları hazırlanan planlar dahilinde gerçekleşir.

ABD’nin Orta Doğu’yla ilgisi kuruluşundan önce başlayan misyonerlik faaliyetlerine dayanır. Bu faaliyetler I. Dünya Savaş’ına kadar ticari ve kültürel II. Dünya Savaş’ından sonra İngilizlerin bölgeden çekilmesiyle kendi varlığının bölgede olmasıyla devam eder. Soğuk Savaş Dönemi’nde de başkanların hazırladığı doktrinler ile bölge “terörle mücadele” adı altında kontrol edilir. 11 Eylül saldırısı sonrası demokratikleşme ve özgürleştirme adı altında Irak Savaşı ve son yıllarda İran nükleeriyle alakalı tereddütlü olunduğunun belirtilmesi Afganistan ve Irak’tan sonra İran ve bölge ülkeleri mi hedef sorusuna sebep olur. Tüm bunların Orta Doğu’nun dünya petrol rezervlerinin %70’ine, doğalgaz rezervlerinin de %35’ine sahip olmasıyla alakalı olup olmadığı tartışılır.

ABD II. Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği’ne çevreleme doktrini uygular. Batı Avrupa’nın toparlanması için mali yardım yapar. Marshall Planı ABD kongresinde kabul edilir. Bu plan ile komünizm etkisindeki devletlerde Sovyetler etkisini azaltmak devamında ABD, özellikle de İngiltere’den boşalan Orta Doğu’daki yerlerde etkisini artırarak faaliyetlerine devam eder.

Sonuç olarak ABD'nin II. Dünya Savaş'ından sonra kendi hegemonyasını kurmak için önce 11 Eylül 2001 saldırısını sebep göstererek Afganistan'ı işgali ve özellikle 2002 yılından itibaren tartışılmaya başlanan Büyük Orta Doğu Projesi akabinde Irak işgali 18 Mart 2003 Haziran 2004 ve sonrasında devir idaresinin bölgesel yönetimler arasında paylaşılması, İran ile olan siyasi anlaşmazlıklar ve İran'ı tehdit olarak görme durumu ile ülkeye saldırı olasılığının tartışılması aslında ABD'nin Rusya, Japonya ve Çin ile mücadelesinde en güçlü olmak için yapıp ettikleriyle alakalı ve bunların BOP ile ilgili olduğu dünya ve bölge ülkelerince tartışılmaktadır.

Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından romanında yakın dönem siyasi atmosferinde uluslararası ilişkilere dair gerçeklikler, kurgunun önemli bir parçası haline getirilerek şöyle aktarılır:

Ben bunları anlatırken Eva hemen atılıp Saddam Hüseyin'i ABD'nin yetiştirdiğini belirtti. Tabii Şah'ı da bir vakitler desteklemiş, Usame Bin Ladin'i de yetiştirmişti diye ekledi. Eva Türkiye Amerika ilişkisini sorduğunda Türkiye'nin çok önemli bir hale geldiğini ama zor bir konumda bulunduğunu anlattı. Ateş üzerinde yürüyor olabilirdi. Çünkü Amerika'nın Türkiye üzerinden Orta Asya ve Orta Doğu'da kendi çıkarlarını kolladığı açıktı. Eva bunları işittiğinde bu konuları öğrenmiş olmaktan çok mutlu oldu. Çünkü olaylara farklı bir bakış açısıyla bakmayı aklına getirmemiş olduğunu söyleyip bana teşekkür etti. (Uslu, 2015: 50).

Anlatıcı, *Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından* romanında eski koyu bir solcu olarak kendinden bahsederken ülkesi ve Osmanlı tarihi ile ilgili kötülerle müsaade etme eğiliminde değildir. Kokteylde denk geldiği Türk grup için iktidar için güçlü, büyük devlet ve fikirlerin sentezinden bahsetse de onunla aynı düşüncede olmayan aydınlar vardır. AKP'li toplumun tez ve antitezden beslenmediği ve bu sentezin bu noktada bir işe yaramayacağı yorumlarının baskın olması yazarı düşündürür.

Kokteylin kalabalığından sıyrılıp askeri akademiye bakan salona çıktığımızda bizim Türk ekiple sohbet etmeye başladığımda bir deniz albayından ilginç hikâyeler işittim... Tam ben şimdiki hükümetin politikasını Marksist bir bakış açısıyla açıklıyordum ki güzel Türk Hanım yanımdan geçerken beni fena bozdu. Eski tüfek solcuyuz ya... Ancak kadın laf altında kalacak türden değildi. Bilgiliydi de kerata... Ben diyorum ki "AKP diyalektik olarak Atatürk döneminin bir antitezidir. Şimdi senteze doğru gidiyoruz. Tez Atatürk, antitez AKP" karşı görüş keskindi: Bu sizin buyurduğunuz Avrupa merkezli bir düşünceydi. Ancak Avrupa artık kültürel ve ekonomik olarak geriledi. Tez/ antitez (sentez de) eskide kaldı. (...) Bizden bir örnek vereyim Türkiye ve

Anadolu toplumu bu kadar aşırılığı ve uçlarda olmayı sevmez. Tez ve antitez aşırı uçlar değil midir? Tezle antitez bizim için ifratla tefrittir. Biz bunu sevmeyiz. Bizler uyumlu, dengeli ve ebruli olmayı tercih ederiz.” Kadının bu ukala tavırları üzerine bir de genç bilim insanı adam da bana karşı çıkmaz mı? “Öyle bakacak olursanız, Atatürk de antitez değil midir? O da Osmanlıyı ümmetçiliğine karşı vatandaşlık kavramını getirmemiş miydi? Ama ne oldu? İşler tez ve antitezle yürümedi.” Kadın atıldı: “Mustafa Kemal ne tez ne de antitezdi. Bir kurtarıcıydı. Yok olan ulusu topladı ve sarsıp kendine getirdi.” Bu sözlerin karşısında fena bozuldum. Kadın belki de doğruyu söylüyordu. Ama ben fikirlerimden ayrılmak isteyecek miydim? (Uslu, 2015: 90-91).

Yazarın şehrengiz/ roman başlığıyla yayımlanan ikinci eserinde tarihi temalarla ilgili olarak şu bilgilerin yer aldığından söz edilebilir:

1973-1985 yılları arasında Ermeniler tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerinin bilançosu korkunçtu. ASALA ve Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları tarafından gerçekleştirilen 193 eylem sonucunda çoğu diplomat 41 vatandaşımız hayatını kaybederken 161 Türk vatandaşı yaralanmıştı. ASALA tarafından gerçekleştirilen bu 193 eylem Türk diplomatlar ve ailelerine yapılan saldırılarda çok fazla sayıda kayıp olur. 77 kişi hayatını kaybeder bunlardan 58’i diplomat geri kalanı ise onların aile bireyleridir (Şimşir,2000).

Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Taşnak komitesi/ partisi üyesi Ermeniler Nemesis adlı bir örgüt kurarak sözde 1915 Ermeni soykırımı failleri olduğunu iddia ettikleri Osmanlı devlet adamlarına suikast yapmayı planladılar. Ermenilerin hedefindeki ilk Osmanlı devlet adamı eski sadrazam Talat Paşa idi. Bu suikasttan sonra Nemesis 6 Aralık 1921’de Roma’da eski sadrazam Sait Halim Paşa’yı ve 17 Nisan 1922’de Berlin’de İttihat Terakki Partisi liderlerinden Dr. Bahattin Şakir Bey ve eski Trabzon valisi Cemal Azmi Bey’i öldürdü. Nemesis’ in Osmanlı devlet adamlarına düzenlediği son eylem ise Bahriye eski nazırlarında Cemal Paşa’nın 21 Temmuz 1922’de Tiflis’te öldürülmesi oldu. Nemesis operasyonlarından yaklaşık 50 yıl sonra Ermeniler yeniden terör eylemlerine başladılar ve değişik örgütler kurdular. Bu örgütlerden biri de ASALA’ dır. Bu gerçeklik romanda şöyle dile getirilir:

İçimizden çıkan Ermenilerin bu kadar kana susamış olmalarının nedenlerini yıllardır üzüntüyle düşünürüm. 1970’lerde ASALA adındaki örgütü kurup yetmişten fazla Türk diplomatını katleden onlar değil miydi? (Uslu, 2015: 350-351).

İsrail devletinin kurulmasına dair romanın merkezi kişisi ve anlatıcısı da birtakım göndermelerde bulunur. İngiltere'nin öncülüğünde 15 Mayıs 1948'de BM kararıyla Filistin topraklarında İsrail devleti kuruldu. Böylece İsrail cephede değil masa başında kurulan ilk ve tek devlettir. Daha öncesinde 1517'den 1917'ye kadar bu topraklar Osmanlı hâkimiyetindeydi. *Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde* romanında bu tarihsel gerçekliğe şu sözlerle yer verilir:

Roma'nın Yahudilikten bu kadar korkarken Osmanlı'nın çeşitlilikten ve farklılıktan korkmaması ilginç olduğu kadar büyük bir özgüvenden kaynaklanmaktadır. Roma bir bakıma Yahudilere kötülük yapmıştır ama aslında onları dünyaya taşımıştır. Vedat da benim gibi her şerrin içinde bir hayır vardır diye inanırdı. Her olayın bir olumlu bir olumsuz yanı vardır. Yaşam siyah ve beyazdan oluşmadığı için salt iyiler ve kötüler bir arada bulmak mümkün değildir. Bu ıstırap aslında Yahudilere bir armağandır. Bundan sonra korkunç bir soykırım olan 2. Dünya savaşı yeni bir Yahudilik uyanışı yaratmış Mesih'in gelmesi için büyük İsrail'in kurulması önemli olduğu için devlete kavuşmuşlardı (Uslu,2022: 71).

Yakın tarihte ABD' nin Afganistan ve Irak'ı işgali için kendi kamuoyuna yapmak durumunda kaldığı açıklamalarda ortaya attığı iddialar çoğu insan ve bazı devletler tarafından bahane olarak değerlendirilmiştir. Bu durumla ilgi olarak yazar aynı romanda “minareyi çalan kılıfını uydurur” atasözünü hatırlatır.

Dün Irak'ın olayı bitti ama Afganistan savaşı yolunda dediler. Bush, insanları kışkırtır ve galeyana getirir şeklinde ‘ayakkabı boyacısını anlatıyor’ demek ki her başkanın ayrı bir tarzı ve misyonu var. Daha önce bir Amerikalı arkadaşım 11 Eylül olayı olduğu gün Bush'un artık Irak'a girmek için bir bahane bulduğunu ve neden yarattığını hemen anladığını söylemişti. Bizde derler ya camiye çalan kılıfını da hazırlarmış diye. Kim bilir? (Uslu,2022: 107).

Gerek Irak gerek Filistin ya da Yemen coğrafyası Osmanlı zamanında da Osmanlı'dan önce de çok kanlı savaşlara sahne olmuştur. Irak topraklarında Kerbela hadisesi yaşanmış İslam dini açısından önemli sonuçları olan bu olay neticesinde de yine kanlı savaşlar yaşanmıştır. Yazar bunu hatırlatıp hala bu toprakların rahat bırakılmamasına ve yaşanan kaosa üzülüyor.

Şimdi de bizim arkadaş Bush'un İran- Irak ve Türkiye'de sorun çıkarıp Kürt devleti kurdurarak petrole el atacağını söylüyor. Ben bilmem valla bir Amerikalının yalancısıyım. Tek bildiğim peki Ortadoğu bundan sonra daha mı rahat olacak? Balkanlar ve Ortadoğu yani eski huzurlu ve sakin

Osmanlı toprakları Osmanlı'nı gözyaşlarıyla sulandığı için acıdır ve sorunludur. Oralarda ölen milyonlarca Anadolu askeri hala ruhunun huzura kavuşmasını bekliyor. Bu kanlı topraklar öyle yeni huzursuzluklara ve tepeden inme yönetimlere pabuç bırakmaz. Bu yaşlı topraklar temiz Amerika topraklarına benzemez. Sorun çıkarana bataklık gibi hemen içine çekiverir (Uslu,20022: 107).

Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasından adlı eser, yazarın gözlem, duygu ve düşünceleriyle şekillenmiş diyebiliriz. Romanda kurgudan ziyade başlarda bilgilendirme ve yorum kısımları ver alır. Yazar, Osmanlı hoşgörü politikası ve diğer bir adıyla “istimalet politikası” üzerinde durur.

Osmanlı İmparatorluğu çok geniş bir coğrafi bölgeye yayıldığı için tebaası çok farklı din, kültür ve halklardan oluşuyordu. İşte bu homojen olmayan yapı beraberinde bazı idari sorunlara sebep olabiliyordu. Bu sebeple fetih bölgelerinde halka karşı istimalet politikası uygulandı. Bu politikada yerel halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bu politikayla gayrimüslimler inançlarında serbest bırakılmıştır. Osmanlı himayesinde olup bazı vergilerden de muaf tutulmuşlardır.

İskân politikasını vakıflar aracılığıyla uygulandığı bilinir. Osmanlı iskân politikasına büyük yarar sağlayan istimalet (hoşgörü) politikası ile fethedilen bölgelerdeki gayrimüslim halkın yerlerini terk etmesinin önüne geçilmiş halka İmkânlar verilerek askeri ve idari sistemin içerisine katılmaları sağlanmıştır. Osmanlı'nın hoşgörü odaklı bu politikası da *Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotasında* romanında nesnel karşılık bulur:

Yabancıları olduk olası çok severiz. Ta Çin'den beri komşularımız ve yabancılarla iyi ilişkiler kurmayı istemiştizdir. Bir gün de aklımızdan bizim dışımızdakilerin kötü olabilecekleri veya bizi maşa olarak kullanabilecekleri geçmemiştir. Çünkü biz eli açık, yüreği hoşgörü dolu Osmanlı torunlarıyız. Öyle olmasaydık yedi yüz yıl Hristiyan ve Yahudi'siyle birlikte yaşayabilir miydik? (Uslu, 2015: 31).

Enderun Osmanlı sarayında devlet adamlarının yetiştirildiği çeşitli bölümlerden oluşan bir eğitim kurumudur. Yıldırım Beyazıd zamanında başlayan kurumsallaşma II. Mehmet (Fatih) zamanında tam anlamıyla kurumsallaşır. Enderunda özellikle devşirmeler ve esirler yetiştirilirdi. Hristiyan coğrafyasından belli şartlarla alınan çocuklar yetiştirilip hizmet etmeleri beklenirdi. Enderunda Kuran, Hadis, İlmihal, gramer, coğrafya, tarih, belagat vs.

gibi dersler verilirdi. Osmanlı eğitim sisteminin bu yönü *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* romanında şöyle geçer:

Osmanlı askerleri ya İstanbul'daki sarayın içindeki saray okulu Enderun da yetiştiriliyor ya da çeşitli beyliklerdeki saraylarda eğitiliyorlardı. Tüm Hristiyan askerleri Enderun'u iyi bilirlerdi. Enderun dünyanın en iyi askeri okulu diye adlandırılırdı (Uslu, 2018: 99)

John'a orduyu anlatan çoktu. Yeniçeri ordusu üst düzey seçkin bir orduydı. Bu askerlerin Enderun denen Topkapı Sarayı içinde okulları vardı. Görevleri öncelikle Topkapı Sarayını arkasından da imparatorluğun çeşitli yerlerindeki kale ve beylerle valileri korumaktı (Uslu, 2018: 102).

Osmanlıda Enderun çok köklü ve disiplinli bir kurumdu. Eğitim ağırlıklı bu kurumda yeteneklerine göre öğrenci yetiştirilip hizmet beklenirdi.

Saraydaki Hristiyan ülkelerden getirilmiş köle erkekler Enderun da yetiştikten sonra devlet makamlarında görev yaptıkları gibi kadınlar da kültür yayıcı olarak iş başına geçirilirlerdi. Saraydan ve tüm zengin ailelerin hareminden çıkan kızların görevleri gittikleri yerde Osmanlı sarayının kültür ve görgüsünü yansıtmaktı (Uslu, 2018: 293).

Yazarın üçüncü romanı tarihi roman özelliğinde olup bu romanda yazar Osmanlı tarihine geniş yer vermektedir. Osmanlı da devlet yönetiminden orduya eğitimin dış ilişkiler kadar pek çok konuya değinilir.

Osmanlı bir vakıf medeniyeti olduğu için her türlü mülk padişahındır. Büyük toprak sahibi devlet topraklarını işleme karşılığı askerlerini barındırma ve besleme hizmetlerini beklerdi. Bu durumda hem güvenlik hem askeri hizmet hem de ekonomi bir dengede olurdu. Osmanlıdaki bu sistem yani tımar sistemi aslında Osmanlının yönetim anlayışı ve halkına olan hizmet aşkıyla alakalıdır. Osmanlı da vakıfların olması ve desteklenmesi yönetimde en önemli şeylerden biriydi. *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*'te bu husus şu şekilde yer alır:

Yeni topraklar Anadolu'dan getirilen ailelere verilir, bunlar da büyük çiftliklerde sipahi askerlerini yetiştirirlerdi. Aileler kalelerde oturur ve çevredeki topraklarda ekip biçmenin yanı sıra askerler yedirir, içirir ve talimleriyle ilgilenirlerdi. Böylece bu asker köyleri Osmanlı ordusu İstanbul'dan beş bin yeniçeri askeriyle yola çıktığında Balkanları aşip Macaristan'a gelene kadar kuzeyden veya Anadolu'dan katılan atlı sipahilerle iki yüz, üç yüz bine ulaşırdı (Uslu, 2018: 102).

Şehzade Osmanlı imparatorluğu ve diğer Türk –İslam devletlerinde en değerli insan konumundaydı. Devlet yönetiminin sorunsuz olması için şehzadenin en iyi eğitimleri alması ve tecrübeli olması beklenirdi.

Haremden en kıymetli varlık şehzadeydi. Ülkenin geleceğiydi şehzade. O yüzden şehzadeler için akan sular dururdu. Şehzadeler yedeklenmeliydi ki devletin kalıcılığı ve sürekliliği işlesin. Şehzadesiz saray betsiz bereketsiz olurdu (Uslu, 2018: 204).

Osmanlıda güçlü devlet politikası gereği pek çok uygulama yapılmıştır. Amaç yönetim de çift başlılığı ve bölünmüşlüğü engellemektir. Allah'ın mutlak iradesinin ve yaratma gücünün olduğu bu ayetlerde kulun önceden tasarlanmış hayat planı yanı sıra kulların iradesi ile ilgili olabilecek veya olan bir kaza-kader yorumu yapılamamaktadır. Bir kısım araştırmacılara göre ise fatalist düşünce İslam'dan önceki Cahiliye döneminde de mevcut olan bir durumdur. Özellikle insanı hayatı boyunca takip eden, onu felaketlere sürükleyip sonunda ölüme götüren kötü ve uğursuz talih veya alınyazısını ifade etmek üzere kullanılan dehr kavramı Cahiliye Araplarının beşikten mezara tüm olumsuzlukların kaynağı gördükleri kader düşüncesini de ifade eder. Özellikle Cahiliye Araplarının iman sorumluluğundan kaçtıkları da dolaylı olarak söylenebilir (Aydınlı, 2002: 129).

1.Ahmet artık kardeş katlinin sona ermesini istemişti. Böylece tahta tarihte ilk kez padişah oğlu olmayan biri geçiyordu. Bu ekberiyet sistemine göre devletin başına Osmanlı hanedanından en yaşlı ve akli başında olan kişi geçiyordu. Varisler öldürülmeyecek ama hapsedilecekti (Uslu,2018: 250).

Saraydaki Hristiyan ülkelerden getirilmiş köle erkekler Enderun da yetistikten sonra devlet makamlarında görev yaptıkları gibi kadınlar da kültür yayıcı olarak iş başına geçirilirlerdi. Saraydan ve tüm zengin ailelerin hareminden çıkan kızların görevleri gittikleri yerde Osmanlı sarayının kültür ve görgüsünü yansıtmaktı (Uslu, 2018: 293).

5.4 Emperyalizm / Sömürgecilik

Emperyalizmin ilk aşamasının I. Dünya Savaşı'na hatta 1930'lara kadar uzandığını söyleyebiliriz. Emperyalizm yani bir noktada sömürgecilik, kapitalizmin de etkisiyle önce bir koruma, güvence verme sonra kaynakları kullanma ve tüketmeye dönmüştür. Emperyalizm; Avrupa merkezli sömürgeciliğin ve kolonyalist yayılım sürecine dayanan tarihsel bir pratiğe sahiptir. Avrupa ülkeleri tarafından dünyanın paylaşılma sürecinde ve bununla birlikte kolonyalist genişlemede güç kullanımına dayalı egemenlik kurmak

demektir. Tarihi 16.yy'a kadar uzanan emperyalizm 19.yy'da kurumsallaşmıştır. 19.yy'ın ikinci yarısında Avrupa, Afrika ve Asya'da yeni sömürgecilik faaliyetleriyle 19.yy sonuna kadar özellikle toprak işgalleriyle devam eder. Zaman içinde kapitalizm üretim-tüketim-dağıtım sarmalı emperyalizmi etkilemiş ve çeşitlendirmiştir. Ekonomik, kültürel, siyasi vs. alanlarda baskı, işgal, kontrol etmek suretiyle başka ulusların toprak egemenliğine sahip olmayı, doğal kaynaklarına ulaşmayı ve pazar imkânlarından yararlanmayı hedefler. Bu noktada hakimiyet altına alınan yer ile ilgili tek yanlı, eşit olmayan sömürü zihniyetiyle oluşmuş bir mekanizmadır.

1870 yılından sonra sömürgeciliğin hızlanmasında ve daha sonra emperyalizme dönüşmesinde yarıya yeni giren devletlerin rolü olduğu düşünülmektedir. "Bu devletler artık ulusal birliklerini tamamlamış olan İtalya ve Almanya ile Pasifik Okyanusuna çıktıktan sonra gözlerini Uzak Doğu'ya çeviren Amerika Birleşik Devletleri ve yabancılara açıldıktan sonra bir kalkınma denemesine giren Japonya'dır (Ülman, 2002: 182).

Emperyalizm (yayılmacılık) bir devletin başka devletler üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda hegemonya kurup kaynaklarını kullanmasıdır. Hilferding'e (1981) göre kapitalist olmayan toplumların şiddet yoluyla parsellenmesinin ardındaki birincil itici güç, sermayenin ihracıdır. Sermayenin ihracı tüm eski sosyal ilişkilerin ortadan kaldırılmasını ve tüm dünyanın kapitalizme bulaştırılmasını gerçekten hızlandırmıştır. Luxemburg'a göre ise kapitalizm yaşamını sürdürmek için kapitalist olmayan bir ortama ihtiyaç duymaktadır (s. 322).

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında Gediz hem sempozyuma katılan meslektaşlarıyla fikir alışverişi yapmakta hem de arkadaşlarıyla roman yazmaya devam etmektedir. Yine konu Gediz'in ve diğer katılımcıların kimlikleri üzerinden tarihe gider. Osmanlı tarihi ile Avrupa ve Amerika'nın tarihi ve devlet yönetimi, devlet politikası tarihin gerçek olayları üzerinden karşılaştırılıp konuşulur:

Osmanlı tıkk nefes, 20.yy'a varabilmiştir. Ancak senin için ilginç olabilecek nokta şu: Osmanlı yayılmacıydı ama emperyalist değildi. Oysa biliyorsun ki Avrupa emperyalist. Norton çenesini sıvazlayarak ciddi bir tavırla yorum yaptı:

-Evet... Sömürgeci ve asimile eden tür... Aslında bizde de bu özellikler var. Bizde de zenciler yüzyıllarca köle olarak yaşadılar ve Kızılderililer... ister istemez asimile edildiler, beyaza karıştılar (Uslu, 2006:136).

Yayılmacı karakter taşıyan tüm iktidar biçimleri emperyalizm kavramıyla açıklanabilir. Kültürel yayılmacılık tüm yayılmacılık tipleri içinde en tehlikeli olanıdır. Toplumlar için kalıcı ve etkili değişimi ifade eder. Neticede toplum asimile olabilir. Dil, din ve kültürel değerlerini kaybeden toplumlar yok olmaya mahkumdur da diyebiliriz. Uzun zaman alan ve derinliği olan kültürel emperyalizm sahadaki savaştan daha etkilidir. Kültür emperyalizmi kendiliğinden oluşmaz. Hileyle, kurnazlıkla, aldatmayla kurulmuş kapsamlı planlamalarla geliştirilir. Kullanılan yöntemler medyayı etkin kullanmak, kafa karıştırmak ve toplumu düşünemez hale getirmek, önemsiz konuları önemli gibi göstermek, tüketim ve şova önem vermek, tek tipleşmeyi moda olarak vermektir. *Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde* romanında bu sorunsala ilişkin şöyle bir detay göze çarpmaktadır:

Yahu bu Amerikalılar ne kadar milliyetçi ve paranoyaklarmış! Bu Noel günü yine bir saldırı paranoyası yaşadılar. Dün de TV'de Bush gibi heyecanla ve sloganlarla konuşan 'ülkemize saldıracaklar, Müslüman teröristler başımızı uçuracaklar, bizi mahvedecekler' gibi laflar eden bir spiker vardı. Karşımızdaki Uzman Pakistanlı akademisyen, kızsız kan ter içinde reforma uğramış Müslümanların iyi olduklarını ama sadece küçük bir grubun fanatik olabileceğini anlatmaya çalışıyordu. Sarışın adamın bunu bilmemesi olanaksızdı çünkü diğer haberleri sunarken son derece sakin ve kibar konuştu. Hep ön yargı ve genelleme... Nedense bu konuda kurulmuş oyuncak bebekler gibi oluyordu (Uslu, 2022: 106).

Sömürgecilik deyince akla ilk gelen 15.yy itibariyle Batı'da İspanya, Portekiz, Britanya, Fransa ve Hollanda'nın başta Amerika Kıtası olmak üzere Afrika'da yaptıkları işgaller ve faaliyetler gelir. Bu işgaller sonraki yüzyıllarda 19.yy'da ise hemen hemen tüm Asya ve Afrika'nın sömürgeleştirilmesine kadar devam eder. Sömürgeci güçler toprak egemenliğinden çok işgal edilen toprakların kaynaklarını kullanmaya yönelik çalışmalar yaparlar. Bu faaliyetlerin daha etkili ve hızlı gerçekleşmesi için de bazen işgal edilen topraklarda misyonerlik faaliyetleri gerçekleştirmenin yanında kendi uluslarından insanları da bu topraklara yerleştirmişlerdir.

Sömürgecilik faaliyetleri Antik Çağlardan itibaren varlığını sürdürmüştür. Günümüzde bu kavram emperyalizm kavramı ile daha çok ifade edilir. Aynı sömürgeci zihniyetle hammadde ve pazar ihtiyaçları sebebiyle yine emperyalist Batılı büyük devletler ve ABD kendilerini diğer pek çok ulustan üstün görerek kaynak bakımından sınırsız bölgeler, ülkeler üzerinde hâkimiyet yarışına girerler. Emperyalist güçlerin bu üstünlükleri zamanla kabul edilir. Çoğu sömürge buna uyar ve modern yaşam için Batılı güçlere uyum sağlar.

Bu sebeple emperyalist güçlere karşı hiçbir zaman tam bir başarı sağlanamaz. Sonuç olarak emperyalist güçler hammadde kaynakları ve yabancı pazarları kontrol etmek için gerektiğinde askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik alanlarda güç kullanarak amaçlarına ulaşırlar.

Yazarın konusu itibariyle tarihi roman diyeceğimiz üçüncü romanı *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*'te romanın ana kahramanlarından John, kendini bildi bileli hayalleri olan biridir. Hem hayalleri hem de ülkesinin çıkarları gereği Avrupa, Amerika ve Osmanlı coğrafyasında faaliyetlerde bulunur.

1600'lerin başından itibaren yüz yıl boyunca İngiliz sömürgeciliği ülke çıkarlarına uygun yasalarla sağlamlaştırılacak ve dünya ticaretini İngilizler rayına oturtturacaktı. Her şey İngiliz çıkarları ve karı içindi. Böylece devletle özel sektör arasındaki bağlantı yaralı, dayanıklı şirketler zemininde güçlendirildi. Ancak büyük birlikteliklerin karşısında bireylerin hakları da korunuyor ve yüreklendiriliyordu. Zaten pek çok genç erkek bu yüzden Kuzey Amerika'ya macera aramaya ve kendi yolunu çizmeye gitmişti. Tabi bunlardan biri de John Smith olacaktı (Uslu, 2018: 51).

Kuzey Amerika'daki ilk Afrikalılar 1619'da bir Hollanda gemisiyle Jamestown, Virginia'ya gelmesiyle ortaya koyulan sömürge faaliyeti yine aynı romanda şöyle karşılık bulmaktadır:

Virginia'ya bir süre sonra akın akın ve yüzlerce, binlerce kara derili Afrikalı getirilmeye başlandı. Bu insanlar birbirlerine sınıksız zincirlerle bağlı ve yara bere içinde geldiler. İngilizler Virginia'da tütün ekimi için tarım sömürgesi kuracaklarından güçlü kuvvetli Afrikalılar bedava işçi olarak çalışacaklardı (Uslu, 2018: 269).

1609'da Virginia'ya yaptığı bir yolculukta Virginia şirketinin saymanı Sör Thomas Smith, erkek kadın ve çocuklar olmak üzere beş yüz yerleşimci daha yolladı. Dokuz gemilik büyük bir filo yola çıkarmışlardı (Uslu, 2018: 300).

Sömürgecilik ve yayılmacı anlayış, içeriğinde insan onuruna ve tabiatına aykırı bir uygulama olan “kölelik” sorununu da barındırır. Didem Uslu bilhassa Batı dünyası ile Osmanlı / Türk dünyasını roman kişileri aracılığıyla mukayese ettiği kısımlarda, kapitalist zihniyetin insan sömürsünü öncelediğine ilişkin vurgulardan kaçınmaz. Özellikle batılılar tarafından devşirme sisteminin de bir tür kölelik olarak değerlendirilmesinin önüne geçmek adına bu hususta da didaktik bir tutum sergileyerek konuyu açıklama gayretine düşer.

Sözelimi *Ak Sarıklı Ayşe John Smith* romanında anlatıcı-yazar, bilgilendirme yoluyla buna karşı çıkar ve konuyu açıklar. Devşirme sistemi Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında olan topraklarda yaşayan olan gayrimüslim tebaaya yönelik bir uygulamadır. Özellikle o tebaanın erkek çocuk ve gençlerinin belli kurallara göre seçilerek devletin asker, devlet adamı ya da hizmetli ihtiyacını karşılamak amacıyla bu politika uygulanmıştır. Seçilen çocuk ve gençlere ile ilgili Türkleştirme ve Müslümanlaştırma yolunda birtakım eğitimler verilirdi. Sonuçta seçilenler ilgileri, eğitimleri, yeteneklerine göre de farklı devlet birimlerinde çeşitli vazifeler alarak devlete hizmet ederlerdi. Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren 17.yy başlarına kadar bu uygulama devam etmiştir. 12-15 yaşlarında devşirilen Hristiyan erkek çocukları özellikle Hristiyan asillerin ve papazların oğullarından tercih edilirdi. Öksüz, sığırtmaç, çoban ve köy kethüdalarının çocukları seçilmezdi. Eşkâl defterine kayıtları yapılırdı. İstanbul'a getirilip Türk'e verilip Türkçe öğrendikten sonra yetiştirilmek üzere seçilirlerdi.

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında Gediz meslektaşlarıyla beyin fırtınası yapmaya devam ederken Osmanlı tarihiyle ilgili kölelik olarak görülen devşirme sistemini tartışır. Batılı insanların kölelik olarak gördükleri bu sistem aslında devlet yönetimine doğrudan etki eden tamamen yönetimle alakalı bir oluşumdur. Uzun yıllar devam eden bu sistem geçmişten günümüze hâlâ olumlu olumsuz yönleriyle tartışılmaya devam etmektedir. *“Devşirme oğlanları hiçbir dönemde köle gibi kabul edilmeyip yine köle gibi kullanılmamışlardır. Devşirmelere Yeniçeri olduktan sonra verilen ‘‘Kapıkulu’’ adı padişahın sıfatından kaynaklanmaktadır. Buna göre imparatorlukta herkes padişahın kuludur. Devşirme oğlanın köle kabulü İslam Hukukunca da imkânsızdır. Gelişigüzel bir uygulama yapılmıştır diyemeyiz. Pek çok yasa çıkarılmış ve uygulanabilmesi içinde titiz davranılmıştır”* (Uzunçarşılı, 101-103).

Romanda da bu konuyla ilgili bir tartışmaya yer verilerek tarihsel bir perspektif oluşturulur ve konuya açıklık getirilmeye çalışılır:

Devşirmeler... İlginç bir kurum. Okuduğum kitapta neden devşirmeye gerek duyulduğu hakkında bir bilgi yok. Sanki onların Müslümanlar arasında ne işi var? Aslında ben de tam olarak bilmiyorum ama Orta Asya'daki eski Türk devletlerinde de bu varmış. Dışardan olanla iç dengeleri sağlamak için belki de. Bence Osmanlı çok akıllı ve çok iyi toplumbilim biliyor. Geçmişe baktığımızda da atalarının hep güçlendiği noktada devleti ikiye bölmek zorunda

kaldıklarını saptamış. O yüzden kendisinden korkuyor belki de. Yani kendi soyunu kendi yok edebilir diye önlem mi almak istiyor acaba? (Uslu, 2006:216).

İnsanlık tarihi boyunca kölelik hep vardı diyebiliriz. Orta Çağ ile birlikte bu kurumun yayılma alanı genişlemiştir. Amerikan sömürgeciliği ile yeni bir boyut kazanmıştır. Daha çok zenci ticaretini körükleyen Avrupa koloni sistemi zamanla gelişmiş, Batılı devletler zamanla bu sistemi benimsemiş hatta bunun ticareti için anlaşmalar bile yapılmıştır. Daha sonra Fransız İhtilali ile başlayan süreçte kölelik yasaklanır. Miletler Cemiyeti'nin kurulması ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile köleliğe kesinlikle karşı çıkılır. Özellikle 4. Madde ile alakalı olarak “hiçbir kimse kölelik veya kulluk altında tutulamaz; her türden kölelik ticareti yasaktır.” *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* romanında kölelikle ilgili olarak bazı detaylar dikkati çeker:

İngiltere, Kuzey Amerika'nın doğu kıyılarını ele geçirmek ve Londralı tüccar ve ticaret birliklerini güneydeki Virginia, kuzeydeki New England sömürgelerini kurmak üzere ise Bristol, Plymouth ve Exeter gibi Batı bölgelerinde seçti. İlerde güneydeki Virginia Afrikalı siyah köleler sayesinde tarıma dayalı zengin bir pamuk bölgesi olarak kölesi fazla olmayan kuzeydeki New England ise farklı bir gelişmeyle endüstriye yönelecekti. İngiliz kökenli Amerikalılar çıkarlarını iyi ayarlamışlardı (Uslu, 2018: 51).

İslam'da kölelik kesin bir dille yasaktı. Osmanlı'da pek çok farklı dinden, dilden insanlar vardı. Yaşadıkları koşullar ve durumlar farklı olsa da onlara dil ve dinlerinden dolayı kötü davranılmazdı. Sırf bu özelliklerinde irdelenmezdi. Batı'da ise özellikle siyahi insanlar renklerinden ve kültürlerinden dolayı bir dönem %30 insan olarak görülüyorlar % 70 hayvan olarak kabul ediliyorlardı.

Tarihte sarayın özellikle de haremın bekçileri olan küçük yaşlarda türlü işkencelerle hadım edilen harem ağalarının Frigyalı ve Galatalı Kibele rahiplerinden, Bizans saray ve manastırlarındaki hadımlardan, Selçuklu Tavisi ağalarına, Osmanlıların Harem ve Daarüssade ağalarına uzanan bir hikâyesi vardır.

Çocuklar kara derili bir insan gördüklerinde bunun uğurlu bir rastlantı ve iyiye işaret olduğuna inandıkları için yanlarındaki arkadaşlarını çimdikleyip ‘Arap gördüm, kırk bir buçuk’ derlerdi. Zaten Osmanlı imparatorluğu içindeki kölelik, kara derili insanlara uygulanan zorunlu tarla köleliğinden farklıydı. Beyazların pek çoğu da köleydi. Enderun'da öğrenim gören devşirmelerle

haremdede yetiştirilen kızlar eğitilen k lelerdi. Sonuçta tüm Osmanlı tebaası da padişahın kulu bir bakıma malı ve kölesiydi (Uslu, 2018: 164).

Yine aynı romanda Vasili, Mustafa Efendi'nin kızına platonik aşıktır. Onunla evlenemeyeceğini bildiği için kaçıp k rk ticareti için Ukrayna'ya gider. Tutsak ettiği kölelerle zor şartlarda yaşar. John hayalleri için kaçtığında yolu Vasili' yle keşişir. Onun acımasız, kötü bir insan olduğunu görür. Sonrasında kaçmak için fırsat kollar.

John Efendi'nin aklından kimi günler bıçakla ormanın içine dalıp oradan insanları öldürerek köle olmasını sağlayanlardan kurtulmak gerekiyordu. Yazık ki orman her zaman Vasili Efendi'nin adamları ve köleleriyle dolu oluyordu. Genç Rum içine gömdüğü bir aşk acısıyla kendine eziyet edercesine çalışıyor ve insanları ezerek çalıştırıyordu... Belindeki silahıyla kılıcı ve elindeki kırbacı onu ormanların h kimi yapmıştı. İşlerin başındayken avaz avaz bağırıyor, elindeki kırbacını köle olarak alıştırdıklarına doğru şaklatıyordu (Uslu, 2018: 240).

Amerika'nın keşfinden sonra kölecilik faaliyetlerine hemen başlanmıştı. Yazar özellikle tarihi roman dediği eserinde buna yönelik bilgilere akış içinde geniş yer verir.

Kızılderililer yöreyi iyi bildikleri ve yakalandıklarında çabucak kaçtıkları için onları k leleştirmeleri mümkün olmamıştı. O yüzden ülkesinden koparılıp getirilmiş farklı türdeki kara derili insanları Amerika kıtasına getirmek daha uygundu.  nce Afrikalı erkekler getirildi. Daha sonra da beyaz kadınlar. Artık hepsi ülkelerinden koparılmış ve beyaz adama hizmet edecek tutuklulardı. Üst katında eli silahlı beyazların yaşadıkları gemilerin nemli, kokulu, pis ve fareli alt mekânında tüm kara derililer aynı kaptan yemek yemiş, aynı kaba ilerini boşaltmışlardı. Ancak ne anlaşabiliyor ne de ortak bir düşünce paylaşabiliyorlardı. Ne var ki beyaz adam için onların hepsi aynıydı. Kara derili köle! Yüzde otuz insan yüzde yetmiş hayvan (Uslu,2018: 270-271).

5.5 Kapitalizm

Kapital düzende önemli olan ticari ilişkilerdir. Özel mülkiyet ve bu araçların k r amacıyla işletilmesine dayanan ekonomik bir sistemdir. Batı bu sistemi işine geldiği gibi yüzyıllarca seçtiği bölgelerde uygulamıştır. *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* romanında kapitalist sisteme dair eleştirel bir yaklaşım ř  şekilde dile getirilir:

Smith'le koloni yerleşimcileri arasındaki sürtüşmeler sertleşiyordu. Yerleşimcilerden kimileri sırtlarını kendi insanlarına dönüp Kızılderililere sığındılar. Ne var ki Kızılderililerin arasında da yan gelip yatıyor, onların köyünde de çadırlarda keyif sürüyorlardı. Sonuçta onlar üstün beyaz

insanlardı. Her şey ayaklarına gelmeli ve çalışmamalıydılar. Onlar dünyayı yönetmek ve sürüye çobanlık yapmak için gelmemişler miydi? (Uslu, 2018: 300).

Kapitalizm üretim araçlarının sahipliğinin ve denetimin özel kesimin elinde olduğu bir sistemdir. Bu özel kesim kendi çıkarları ve kendi kuralları doğrultusunda üretim araçlarını kullanır. Kapitalizmde amaç yüksek çıkarlar doğrultusunda planlamalar yapmaktır. Bu da belli başlı çevrelerin işine yarar. En düşük maliyet ile en yüksek kâr amaçlanır. Devletin bu özel sektör temsilcilerine bu noktada sağladığı imkânlar topluma da zarar vermektedir. *Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde* romanında buna ilişkin bir detayla karşılaşılır:

Üzerinde durmadan konuştuğumuz başka bir konu da her şeyin özelleşmiş olması ve vahşi kapitalizm yani Amerikan takıntısı! Martin'in anlattığına göre insanlar hastane ve sağlık sigortalarına muazzam paralar ödüyor. Ama yine de istedikleri gibi bakılamıyorlarmış. Ben de bizim devletteki emekli maaşımızla emekli sandığı sigortamızdan söz edince buna hayret etti çünkü 1960'tan beri Amerika'da devletle ilgili her şeyden korkunç bir çekinme ve korkma varmış. Demek ki şirketler bu insanları korkutup kendi gemilerini yürütmüşler. Obama devlet sigortası düzenini getirmek istiyormuş. Ama insanlar bundan korkuyor, özgürlüklerini elden kaçıracaklarını öne sürüyorlarmış. Yahu deli bu adamlar valla! Yok yok bunu yapan halk değil mutlaka şirketlerdir. Daha doğrusu bunu önleyen sigorta şirketleri (Uslu, 2022: 226).

Kapitalist düzenle ilgili öne çıkan sorunsallardan biri de ezen / ezilen karşıtlığıdır. İki kesim arasında aynı zamanda bir mücadele de söz konusudur. Bu mücadelede salt sınıf mücadelesi yoktur. Asıl sorunun toplumsal güçler arasında olduğu görülür. Günümüzde ve geçmişte insanlar güç peşinde koşmakta egemen olmanın yollarını aramaktadır. Ezen ezilen ilişkisinde, ezilenin düzene olan tepkisi, o düzene olan karşıtlığı aslında doğrudan düzenin kendisine değildi. Ezilenin düzendeki konumudur. Ezilen ezen konumuna geçmeyi amaçlar. Ezilen bunu özgürleşme olarak algılar. Birçok durumda ezilmenin acısını çıkarmak için ezen olmak gerektiği düşünülür. Bu bağlamda kısır bir döngü oluşur. Kişiler değişir ama düzen değişmez. Ezen ezilen ilişkisi baki kalır. Buber' in ben-o ilişkisinin bir yansıması ezen-ezilen ilişkisinde görülmektedir. Ezenler ezilenleri nesneleştirir. Ezilenler için ezenlerin biçtiği amaçlardan başka amaçlar yoktur. (Freire, 2020: 79). Ezilenlerin nesneleştirilmesi onları tecrübe dünyasının bir malı haline getirir. Tecrübe dünyasına mahkûm edilen ezilenler yalnızlaşır ve özgürlüklerinin yanında mutluluklarını da kaybeder. Ezenler onlara amaç biçerken onları ölçüp biçer ve istedikleri gibi kullanmak için farklı formlara sokarlar. Ezenlerin araştırma ve kullanma nesnesi olan ezilenler artık

insan dışı olmanın kapısıdır. Ezenler için bu öyle sıradan bir hale gelmiştir ki artık karşısındaki insanlar nesnelerden farksızdır.

Ezilenleri nesneleştirmek sadece ezilenleri değil ezenleri de insan dışı olma kapısına sürükler. Çünkü artık her iki tarafta ben- o ilişkisinin pençesindedir. *Ak Sarıklı Ayşe John Smith*'te bu sorunsal şöyle dile getirilir:

John hep “ben” diyen ülkeden geldiği için “sen” demeyi öğrenemedi. Biraz tasavvuf eğitimi gördükten sonra mutlaka kendini karşısındakinin içinde eritmeyi öğrendi. Daha tasavvuf terbiyesi almadığı zamanlarda herkesi kendi gibi düşünüyordu. Onun ülkesinde aristokratlar ve ezilen halk vardı. Aristokratlar toprakları yüzyıllar içinde oğullarına, torunlarına ve onların çocuklarına geçirir, yoksulluktan hiç kurtulamayan halkı da çiftlik işlerinde kullanırlardı. Dünyanın düzeni böyleydi. Osmanlıda ise durum farklıydı (Uslu, 2018: 180).

Yazar *Amerika'nın Karlı Gökdelemlerinde* romanının bu bölümünde Amerika'da var olan ayrımcılık, ırkçılık vs. insanların diğer insanlara olan düşünce ve davranışlarını etkilemiş olduğundan bahsediyor diyebiliriz. O hatta ayrımcılığa uğrayanlar bile ezen/ ezilen psikolojisinde kendilerine yapıldığı gibi diğer insanlara Amerikalı olmayanlara farklı davranabiliyorlar. Romanda tema ile ilgili bölümler şu şekilde geçer:

Otuz yıl öncesine göre Amerika vatandaşlarına karşı daha hoşgörülü olmuş sanki hatta gözle görülür bir biçimde hoşgörülü belki de. 30 yıl önce İngilizceyi ağızda yuvarlayıp kelimelerle cümlelerin sonunu yutarak konuşamayan yani Amerikanca konuşamayanlara öfkeyle bakarlardı. Şimdiyse kimseye karışmıyorlar. Hatta Hintliler, mesela dilleri ağızlarında dönmez bir halde aksanlı bir İngilizce konuşup kendi aralarında Hintçe konuşabiliyorlar. Kimse bundan rahatsız değil. Eskiden İngilizceden başka bir dil duydukların da diken diken olurlardı. Ne var ki şimdiler de sadece kendi bildikleri ve tanıdıkları etnik grupları kabul ediyorlar. Bunların dışındakilere yine pek öyle yakın değiller. Biz Türkçe konuşurken bize sinirli davranan siyahiler veya İspanyolca konuşanlar var. Belki de bir zamanlar beyazların yaptıklarını şimdiki yeni Amerikalılar ele almışlar. Kim bilir belki de ezilenler kraldan çok kralcı oldu (Uslu,2022: 254).

5.6 Diaspora

Diaspora herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu demektir. Yahudilerin ana yurtlarından ayrılarak yabancı ülkelerde yerleşen kolları kopuntu olarak tanımlanır. Özellikle ABD Yahudi diasporasının varlığı ve gücü tartışılmaz. Bu diasporanın

çalışmalarıyla 2. Dünya savaşı sonrası Filistin topraklarında Yahudi devleti kuruldu. Sonuç olarak ise diaspora kavramına ilişkin gelişmeler iki önemli noktadan devam etmiştir. İlk olarak kavramın ortaya çıkışı ve ilk anlamı doğrudan ve sadece Yahudilerle ilişkilendirilmiş; neredeyse bir özel isim olarak kullanılmıştır. Ancak tarihsel süreçte göç, sürgün gibi benzeri deneyimleri yaşayan diğer halklar da özellikle 19. Yüzyıldan sonra diaspora olarak değerlendirilmeye ve dolayısıyla kavramın tanımı genişlemeye başlamıştır. Afrikalılar ve Ermeniler bu kavramsal açılımın başat aktörleri görülse de Yunanlılar, Çinliler, Kürtler, Filistinliler ve daha birçok topluluk diasporanın tanımının bağlamına dâhil olabilmektedir. İkinci olarak bu kavram 20. yüzyıl ortalarına kadar din incelemeleri alanlarının konusu olmuştur (Dufoix,2011:26). Sonuç olarak diasporayla ilgili olarak devletlerin de desteklediği diasporada *“anavatanın çıkarlarını savunmak” gibi tek düze bir durumdan grup-birey hakkı tartışmaları bağlamında bireysel haklar alanında son derece önemli toplumsal ve yasal gelişmeler yaşanmaktadır*” (Yaldız, 2012: 124). *Amerika’nın Karlı Gökdelenleri* romanında diasporayla ilgili şu bölümler yer alır:

Aslında Yahudilik tek biçimli değildir. Ne var ki İsrail’i ayakta tutan ve birleştiren konu Filistin meselesidir. Bu konu ulusal birliği sağlayan faktör olduğu için hiç bitmeyecektir. Güçlü diaspora bitecek ama Filistin meselesi yeni diaspora konusu olacaktır. Yahudilik diaspora yüzünden güçlü bir kimlik olduğu için kapitalizmi de tetikler. Vedat anlatmıştı. Yahudiliğin biri görünen diğeri görünmeyen iki tarihi vardır. Görünen klasik tarih Kral Davut ile başlar, birinci ve ikinci diasporaya kadar sürer. Görünmeyen tarihleri ise seküler olan devrin ve her ülkenin tarihidir (Uslu,2022: 67).

Yunanca bir kavram olan diaspora da yaşamak dünya üzerinde kimsenin anlayamayacağı bir deneyimdir. Gavut’ta yaşamayı sılaya ve gurbete çıkmayı ancak köklerinden kopan bilir. Bu ayrılık 3000 yılın üzerinde tarihi olan Yahudiler için artık bir zihniyet meselesi olmuştur. Hatta müthiş bir zihniyet dönüşümü yaşanmıştır. Küçük sematik bir kavmin Arabistan çöllerinden çıkmış bir bedevi kavimken güçlü bir kimlik oluşturması bu zihin dönüşümü yüzündendir. Burası Kenan bölgesidir, başka bir deyişle Filistin coğrafyasıdır (Uslu,2022: 68).

5.7 Yozlaşma

Yozlaşma bireyin ya da toplumun öz değerlerini unutup başka ülke ve kültürlerle ait değerleri benimsemesiyle oluşur. Sonuçta birey kendine ve topluma yabancılaşır. Toplumda yaygınlaşması halinde ise milli ve kültürel değerler yok olur. Toplum asimile olur. Benzer durumlara Osmanlı Devleti’nde de rastlanır. Hatta yabancı casuslarla bu yozlaşma ve çöküş hızlandırılmak istenir.

Dönem padişahları yolsuzluğun önüne geçebilmek için ellerinden geleni yapsalar da duraklamanın, gerilmenin ve dağılmanın önüne geçilemez. Duraklama döneminde de kötü gidişatın etkisiyle merkez, celali ve eyalet isyanlarının yoğun bir şekilde görüldüğü kaynaklarda belirtilir. Tabi devlet yönetimindeki boşluklar ve ordunun devletten çok kendini düşünür hale gelmesi sonrasında tarihte ilk kez askerler bir padişahı tahttan indirip öldürmelerine kadar gider. Bu hadiselerin ortaya çıkmasında dış güçler ve onların casuslarının halkı veya askeri organize edip etmedikleri tartışabilecek bir konuyken olması pek olası görülür. Neticede tarihte hatta günümüzde de casusların ve ajanların, örgütlerin gizli ya da alenen isyan olaylarında ayaklanmalarda hala askeri ne derece etkiledikleri ortadadır. Bu dünya düzeninde gerek ülkemiz gerekse başka ülkelerde ekonomik noktada güçlü olmayan yönetsel boşlukların olduğu yerlerde bu ve buna benzer müdahaleler hep olacaktır. Tarihin çeşitli safhalarında karşılaşılan müdahaleler, Didem Uslu'nun *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* romanının kurgusal dokusu içinde de karşılık bulur:

1607 yılında 1.Ahmet padişah olur olmaz sorunların üstüne gitmeye karar verdi. Önce İstanbul'la başlamalıydı. Kentin güvenliği için pek çok önlem aldı ve emirler verdi. Bundan sonra devlet işlerinde rüşvet alan üst düzey yöneticileri saptayıp görevden aldı. Rüşvet alan devlet adamları devlet işlerini erteleyip para aldıkları işlerle ilgileniyorlardı. Öncelikle devlet çıkarları ahlak ve liyakatlarla tepe taklak oluyor diye padişah rüşvetçileri ayıkladı (Uslu,2018: 134).

5.8 Ötekileştirme

Özellikle bireylerin çoğu kez toplum tarafından onaylanmayan ve farklı kabul edilen tarafları sebebiyle ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmasıdır. Ötekileştirme sadece bireysel değil toplumsal grup ya da ülkeler boyutunda da olabilir. Bu süreçte hedef unsura yönelik ön yargılı kalıplar, ifadeler ve tutumlar oluşur. İnsanlık tarihi boyunca ulusal çıkarlar doğrultusunda milletler diğer milletleri bir şekilde düşman ilan etmişlerdir. Ötekileştirilen gruplar ile savaşlar da yapılmıştır. Günümüzde de bireyler ya da uluslar gerek sosyal medya üzerinden gerek başka yollarla ötekileştirilir, manipüle edilir. Bu şekilde psikoloji hedef alınarak amaca daha kolay ulaşılır.

Amerikan toplumu pek çok millettten oluşan karma bir toplum yapısına sahiptir. Birçok ülke tarihine göre de yeni kurulmuş bir devlettir. Buna rağmen ulus olma bilinci ile hareket etmeleri ve İngiliz sömürgesi olmak istememeleri onları bilinçli milliyetçi yapmış

diyebiliriz. *Amerika'nın Karlı Gökdelenlerinde* romanında söz konusu temanın nesnel karşılığı olarak şu alıntıyı yapabiliriz:

Ben Amerikalıların bu kadar milliyetçi olduklarını bilmezdim. Hayatım hep yurt dışında geçti. Çünkü babam beni çanta gibi her yere götürdü. Bu gelişimde ise başka bir Amerika buldum. Aslında hem ben hem de Amerika değişmişti. Ben yaşlanmıştım Amerika olgunlaşmıştı. Gerçi çok da vahşileşmişti ya... O da cabası. Ben artık aptallara da erkeklere de katlanamıyordum. Amerika ise kendi farklılıklarını içine sindirir gibi olmuş ama dış dünyaya yabancılaşmış, sanki dünyadan uzaklaşmıştı (Uslu, 2022: 16).

Bu kavram Batı'da çokça kullanılan iyi polis / kötü polis ile de örneklendirilebilir. Tamamen birbirine zıt olup aynı grupta olan karakterlerden iyi polis ödüllendirilir kötü polis ise suçlanır ve cezalandırılır. Bu durumu aynı zamanda Batı'nın kültür emperyalizmi olarak tanımlayabiliriz. ABD'nin özellikle sinemayı kullanarak bu kavramlar ile kültürünü yayması ve tanıtması olayı çok yaygındır.

Böyle herkesi kucaklayan insanların 'öteki' kavramı yaratmaları ve benliği öne çıkartmaları mümkün mü? Bir de üstelik Osmanlıda şeytan ve kötülük kavramı zayıf olduğu için de iyi polis/ kötü polis iyi asker/ kötü asker iyi yargıç/ kötü yargıç veya kovboyla kasabaya gelen kötü adam hikâyesini anlayamıyoruz. Türk toplumu ötekini ve kötüyü yaratamıyor. Bu biz de zayıf iyi ki de öyle o yüzden de Avrupa ve Amerika'nın kötülük ve öteki kavramlarını biz de var sanıyoruz (Uslu, 2022: 107).

5.9 Irkçılık

Sosyal bilimler bağlamında ırk; akrabalık ilişkisi sebebiyle bir topluluk tarafından paylaşıldığı düşünülen ve doğuştan gelen biyolojik/ fizyolojik özelliklere sahip olan topluluğa verilen addır. Bu bağlamda insanlar biyolojik nitelikleriyle tasnif edilmektedir. Avrupa dillerinde 16.yy'dan sonra kullanılmaya başlanır. Ancak kavram bu bağlam haricinde halkın veya insan grubunun kendini ötekilerden üstün görmesi şeklinde kullanılır. Irkçılığın kavramsal kökenleri Batı'da üretilmiştir. *Aydınlanma Çağı filozofları ırkçılığı savunur hale gelir. David Hume, 1778'de yazdığı "Ulusların Karakteri" denemesinde "siyahlar ve öteki yaratıklar doğal olarak beyazlardan daha aşağıdır" demiştir. Immanuel Kant, 1794'te "Yüce ve Güzel Olanı Hissetme Üzerine Gözlemler" başlıklı eserinde Afrika siyahlarının doğadan zekâ alamadıklarını ileri sürdü. Hegel, siyahların insanlığın yüz karası olduğunu ve Afrika'nın Dünya tarihinin bir parçasını*

oluşturamayacağını çünkü bu yönde herhangi bir gelişme sergilemediğini “Tarih Felsefesi” yapıtında belirtmiştir (Taş, 1999: 39-40).

Yazar özellikle *Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde* romanında ırkçılığın Amerika’da, günümüzde hâlâ hissettirildiğine dair göndermelerde bulunmuştur. Beyaz ve siyah adam/kadın, kişi ayrımı yapılarak Amerika’nın iki farklı ve bağımsız gruptan bir araya geldiklerini her seferinde herkese kendi toplumuna da hatırlatır:

Şimdi güzel bir yoldayız. Sağda güzel bir park var ve yanında Brooklyn Müzesi, mimarı beyazmış. Bunu da belirtme olmaz rehber efendi. Adamlar amma da ırkçılar bir de değiliz diyorlar. Daha ilk cümlede hiç alakasız bir yerde hemen insanın rengini bildiriyorlar. Mimar beyaz olsa ne olur mor olsa ne olur? Önemli olan eserin yapılmış olması ve estetik değeri değil midir? (Uslu,2022: 154).

Amerika’da hiç bitmeyen bir sorun olarak günümüzde de konuşulup haber bültenleri ve yer yer diğer yayın organlarında da durum değerlendiriliyor diyebiliriz. 1619 yılında Virginia eyaletine getirilen köleler ile Amerika’da bu sorun yani kölelik ve ırkçılık sorunları başlar. 1865’te kölelik yasaklansa da siyahların 100 yıl sonra hakları olabilmıştır. 1900’lü yıllardan itibaren özellikle siyahların hakları için örgütler kurulmuş, Martin Luther King’ in 1950’lerin sonunda şiddet içermeyen direniş hareketini insanlar yoğun bir şekilde desteklemiştir. Luther üç yıl sonra bir suikast sonucu öldürülse de siyahların hakları noktasında pek çok olumlu gelişme bu olaylar sonucun da gelişmiştir. Günümüzde üzerinden neredeyse 300 yıla yakın bir süre geçse de özellikle Amerika başta olmak üzere pek çok Batılı devlette siyahlara yönelik uygulamalarda şiddet ve ırkçılık basın-yayın organları aracılığıyla tartışılmaya devam etmektedir. Bu gerçeklik *Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde* romanında da kurgusal karşılığını bulur:

Beyaz Amerika yoluna devam ediyor ama ırkçılık korkunç boyutlu. Siyahi olanlar ya müthiş bir dayanışma içine giriyorlar ya da birbirlerini eziyorlar. Dengeler bir kez bozulmuş. Çoğunlukla anaerik olan Afrikalılar ataerik beyazların dünyasına sığmaya çalışıyor sanki. Hayır hayır Amerika’da ve Batı Avrupa’nın Hristiyan ülkelerinde ırkçılık asla bitmez (Uslu,2022: 227).

6. SONUÇ

Türk edebiyatında ilk örneklerine Tanzimat Dönemi'nde rastlanan roman, Batı'daki örneklerine nazaran teknikçe kusurlu olmakla beraber 19. yüzyılın geleneksel gerçekçi anlayışının bir yansımasını sunar. Geleneksel romanda yazar, neden-sonuç ilişkisine sıkı sıkıya bağlı olaylar zincirini akıl süzgecinden geçirerek okuyucuya sunar. Aydın kimliği ile toplumda var olan yazarlar, değerlerin sözcüsü konumunu üstlenerek metinlerdeki varlığını hissettirirler. 19. yüzyılın okuru da kendisine yol gösteren anlatıcının izinde güvenli bir okuma alanı bulur. Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise roman yazarının artık toplumla aynı değerleri paylaşmadığı, geleneksel olana karşı eleştirel bir tavır aldığı görülür. Okuyucuyu yönlendirme gayesinden sapan modern yazar toplum ile bir çatışma ve geçmişle hesaplaşma içerisindedir. Modern roman yazarı bireyi ön plana alır, sosyolojik gerçekliği salt akıl odaklı sunmak yerine bireyin psikolojisi üzerinde bıraktığı etkileri kurgunun merkezine taşıyarak irdeler.

Nihayetinde edebiyat, toplum ve birey üzerinde yadsınamaz bir etkiye sahiptir. Türk roman yazarı hemen her dönemde toplum gerçeklerini edebiyat aracılığıyla dile getirmiş, modern edebiyat anlayışında bireyin psikolojisinin önem kazanmasıyla toplumsal meselelerin birey üzerindeki yıkıcı etkileri de metinlerde ifade alanı bulmuştur.

Edebiyat sahasında öykü türünde kaleme aldığı ürünlerle ön plana çıkan araştırmacı yazar A. Didem Uslu daha sonra roman türünde kaleme aldığı eserleriyle de adından söz ettirir. Eserlerinde savaş ve tarih konularında bilgilendirmeler yaparken okurda geçmişe dair tanıklık hissi uyandırır. Yazar, toplumsal temaları ele alırken aşk, sevgi, yalnızlık, ölüm gibi bireysel temalarla toplumsal olayların birey psikolojisi üzerindeki yönlendirici etkisini başarılı bir şekilde sunar.

Yazarın romanlarında öne çıkan bireysel temalar “hayal ve yazınsal yaratıcılık”, “üzüntü ve acı”, “huzur/huzursuzluk”, “öfke ve şiddet”, “aşk ve sevgi”, “korku ve endişe”, “ölüm”, “cinsellik”, “yalnızlık ve bunalım” şeklinde tespit edilirken toplumsal temalar ise “din/inanç”, “batıl inanç”, “tarih”, “emperyalizm/sömürgecilik”, “kapitalizm”, “diaspora”, “yozlaşma”, “ötekileştirme”, “ırkçılık” şeklinde tespit edilmiştir. Yazar romanlarında

toplumsal temalara bireysel temalara nazaran daha çok ağırlık vermiştir. Tespit edilen mevcut toplumsal temalar romanlardaki olay örgüsünün ana iskeletini oluşturur. Bireysel temalar ise bu ana iskeletin çevresinde gelişir.

Yazar *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith* romanında tarihi kişilerden esinlenerek roman kişilerini seçer. Romanda Osmanlı devlet yönetiminden ve Osmanlı'nın azınlıklara uyguladığı politikalardan bahsederken Osmanlı'daki hoşgörü ve iç-dış devlet politikalarına geniş yer verir. Dönemi yansıtırken kendi bakış açısıyla okuyucuya ulaşır. Amerika'nın keşfinden bahsederken de Osmanlı ve Batı'yı karşılaştırır. Hümanist bakış açısıyla karşılaştırmalar yaparken sosyal yaşamın roman kişileri üzerindeki psikolojik etkilerine de değinir.

Zamanın Ötesinde Buluşma romanında yazar yine toplumsal meselelere değinirken aşk, hayal-gerçek çatışması gibi bireysel temalar ile kurguyu şekillendirir. Toplumun kaderci anlayışına, batıl inançlara karşı eleştirel bir tutum sergilenir.

Yakın dönem siyasi olayları anlattığı romanlarından *Ğ Tankların Gölgesinde Biten Kır Çiçeği*' ndeki kişiler, 1960-70 yılları sonrasında 80'li yıllarda yaşanan olaylarla ilgili gerçek yaşamda gözlemleyebildiği kişilerdir. Yazarın bahsedilen tarihlerde öğrenci ve sonrasında üniversitede asistan olması romanın geçmişe tanıklık sunması açısından önem arz eder. Özellikle bahsedilen dönemlerde Türkiye'de dış güçlerin desteklediği gruplar, toplumdan ayırıştırılarak toplumda bir çatışma ortamı meydana getirilmiştir. Üniversite gençliği ise bu çatışma ortamının ana kahramanı konumundadır. Romanda siyasi kaos ortamı toplumu olumsuz etkilerken dönemin bireyler üzerindeki yıkıcı etkisi de kurguya indirilir. Yazar olayların akışı esnasında okuyucuya da sorular yönelterek okuru kurguya dahil eder. Romanda ayrıca kadın-erkek ilişkisi tüm boyutlarıyla sorgulanır. Aile ilişkileri ve olumsuz etkiyle büyütülen çocukların yaşamları boyu bu etkilerle maruz kalması “üzüntü”, “acı” ve “öfke” temaları ekseninde kurguda varlık gösterir.

Yazar *Ihlamur Mevsiminde Piri Reis'in Rotası*' ndan romanında okura Paris'i, Tahran'ı, Duesseldorf'u, Beyrut'u gezdirirken bir yandan da emperyalizm/sömürgecilik, inanç temaları ekseninde tarih bilgisi verir. Piri Reis'in yaşamından önemli bilgiler yine romanın kurgusuna dahil edilir. *Amerika'nın Karlı Gökdelenleri* romanında, toplumda Batı'ya

duyulan sempatinin olumsuz etkileri de yine emperyalizm/sömürgecilik temaları etrafında kurguyu şekillendirir.

Yazar *Keşke* isimli romanını diğer romanlarından farklı olarak kendini merkeze alarak kurgulamıştır. Yazarın yaratıcılık serüvenine dair bilgilerin yer aldığı roman otobiyografik gerçekliğe dayanması yönüyle tezimizde tematik incelemeye dahil edilmemiştir.

Uslu'nun romanları bağlamında sanat anlayışına baktığımızda eserlerinde toplumsal mesajlar verme gayesinin ağır bastığı görülür. Yazarın akademisyen olması sebebiyle romanlarında araştırmacı yanının etkileri kendini hissettirir. Ailesinin ve kendisinin tarihe olan merakı ise yazarı daha çok araştırmaya ve yazmaya yöneltmiştir. Onun araştırmacı kimliğini romanlarında okura bilgi veren pasajlarında görmek mümkündür. Ayrıca yazar, kadın ve anne olması sebebiyle de romanlarında yer yer koruyucu, uyarıcı ve yönlendirici tavırlar üstlenir. Yakın dönem siyasi olaylarla ilgili kendi bakış açısı ile değerlendirmelerde bulunurken uzak dönem tarihi olaylarla ilgili bilgilendirmeler de yapar. Bunu yaparken okuyucuyu düşündürmek ve harekete geçirmek istediği görülür. Romanlarında ele alınan toplumsal ve bireysel temaların şekillenmesinde yazarın özellikle 1960-70 ve 80'li yıllarda tanık olduğu toplumsal olayların etkisi büyüktür. Didem Uslu'nun romanlarında takındığı gerek öğretici tavır gerek yazar olarak kurgudaki varlığını hissettirmesi onu geleneksel roman anlayışına daha yakın bir konumda tutar. Ancak yazar, geleneksel yaklaşımını sergilerken bireyi ihmal etmemiş; onun psikolojisini yansıtırken yer yer toplumsal normların karşısına geçerek modern yazar tavrını da kurguda görünür kılar.

KAYNAKLAR

- Akyüz, K. (1996). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri 1860–1923*. Mas Matbaacılık.
- Armağan, A. (2014). Yalnızlık ve kişilerarası iletişim ilişkisi: öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Uluslararası sosyal araştırmalar dergisi*, 7:30, 27-43
- Aytaç, G. (2006). Türk romanında feminist söylem. In *Türk edebiyatı tarihi* (4th ed., pp. 393–400). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aytaç, G. (2008). *Tematik roman incelemeleri* (1st ed.). Akçağ Yayınları.
- Aydınlı, O. (2002). Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:2, s.129.
- Balık, (2011). Edip Cansever'in Tragedyalar'ında Yalnızlık, Bunalım, Yabancılaşma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.18: 20.
- Bakhtin, M. M. (2001). *Karnaval'dan romana* (C. Soydemir, Trans.). Ayrıntı Yayınları.
- Beach, J. W. (1932). *The twentieth century novel: Studies in technique*. Appleton Century-Crofts.
- Belge, M. (1994). *Edebiyat üzerine yazılar*. Yapı Kredi Yayınları.
- Bahrin, M. (2015). *Dostoyevski poetikasının sorunları* (C. Soydemir, Trans.). Metis Yayınları.
- Çelik, S. D. Y. (2006). Popüler roman. In *Türk edebiyatı tarihi* (pp. 359–392). Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. (2012). *Roman çözümleme yöntemi* (11th ed.). Öncü Kitap.
- Çığ, M. İ. (1992). Piri Reis'in Haritası Üzerinde Amerika'da Yapılan Geniş ve Derin Çalışmaları İçeren Kitabın Türkçe Özeti, s.216: 403-435
- Dufoix, S. (2011). *Diasporalar*, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yay.
- Enginun, İ. (1978). *Halide Edip Adıvar'ın romanlarında doğu ve batı meselesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ecevit, Y. (2013). *Kurmaca bir dünyadan*. İletişim Yayınları.
- Eyigün, S. (2003). *Edebiyatta politik roman*. Aktif Yayınları.
- Faroghi, Suraiya. (2002). "16.Yüzyıl Sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Siyaset ve Sosyo- Ekonomik Değişim, s.92-114.
- Freud, S. (1998). *Ruh Çözümlemesine Giriş Konferansları* (çev. Emre -Ayşe Kapkın), Payel Yay. s.295-296.

- Formm, E. (2012). Umut Devrimi, Payel Yayınevi.
- Gögebakan, T. (2004). Atilla İlhan'ın romanlarında Kurtuluş Savaşı manzaraları. *Tarihsel romanlar üzerine*. Akçağ Yayınları.
- Gündüz, O. (2006). *1960 sonrası Türk edebiyatı tarihi*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Hilferding, R. (1981). Fianca Capital, London: Routledge ve Kegan Paul, s.322
- Hökelekli, H. (1992). Ölümle ilgili tutumların dini davranışla ilişkisi üzerine bir araştırma, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Derneği, S.4, s: 57-98.
- Kagan, M. (1993). *Estetik ve sanat dersleri* (A. Çalışır, Trans.). İmge Kitapevi Yayınları.
- Kaplan, R. (2022). *Yeni Türk edebiyatı üzerine yazılar-incelemler*. Akçağ Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2003). “Kuran’a Göre Vicdanın Kaynağı ve İşlevleri”, *Akademik Araştırma Dergisi*, S.18, s.131-162.
- Kantarcıoğlu, S. (2007). *Türk ve dünya romanlarında modernizm*. Paradigma Yayınları.
- Karpat, K. (2017). *Osmanlıdan günümüze edebiyat ve toplum* (O. G. Ayas, Trans.). Timurtaş Yayınları.
- Köksal, D. (2013). *Sosyal bilimlerin kıyısında edebiyat* (4th ed.). Metis Yayınları.
- Kundera, M. (2019). *Roman sanatı* (A. Bora, Trans.). Can Yayınları.
- Mardin, Ş. (2018). *Türk modernleşmesi* (M. Türköne ve T. Önder, Eds.). İletişim Yayınları.
- Moran, B. (1991). *Türk romanına eleştirel bir bakış* (3rd ed.). İletişim Yayınları.
- Moran, B. (1994). *Türk romanına eleştirel bir bakış* (3rd ed.). İletişim Yayınları.
- Moran, B. (2018). *Türk romanına eleştirel bir bakış* (130th ed.). İletişim Yayınları.
- Naci, F. (1990). *100 soruda Türkiye’de roman ve toplumsal değişme* (2nd ed.). Gerçek Yayınları.
- Oktay, A. (1993). *Cumhuriyet dönemi edebiyatı 1923–1950*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Parla, J. (1993). *Babalar ve oğullar: Tanzimat romanlarının epistemolojik temelleri*. İletişim Yayınları.
- Schreiber, S. M. (1995). *Literary criticism*. Penguin Press.

- Şerif, A. (2009). [Makale başlığı belirtilmemiş]. *AÜ Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 39, 187–200.
- Stevick, P. (1967). *The theory of the novel*. Free Press.
- Tanpınar, A. (1977). Bizde roman1-2. In *Edebiyat üzerine makaleler* (2nd ed., pp. 49–52). Dergâh Yayınları.
- Taş. M.(1999). *Avrupa’da ırkçılık*, İmge Kitapevi Yayınları, s. 39-40.
- Timur, T. (2019). *Osmanlı–Türk romanında tarih, toplum ve kimlik*. İmge Kitapevi.
- URL-1 <https://www.biyografya.com/tr/biographies/a-didem-uslu-3856835a> (12.07.2025)
- URL-2 <https://womenwriters.ozyegin.edu.tr/tr/node/214> (12.07.2025)
- Uslu, A.D. (2006). *Zamanın Ötesinde Buluşma*. İstanbul: Kibele Yayınları.
- Uslu, A. D. (2010). *Ğ, Tankların Gölgesinde Biten Kırçıçeği*. İstanbul: Sözcükler Yayınevi.
- Uslu, A. D. (2015). *Ihlamur Mevsiminde Piri Reis’in Rotasından*. İstanbul: Yeni Yayınevi.
- Uslu, A. D. (2018). *Ak Sarıklı Ayşe ve John Smith*. İstanbul: Gürer Yayınları.
- Uslu, A. D. (2021). *Keşke*. Ankara: Atayurt Yayınları.
- Uslu, A. D. (2022). *Amerika’nın Karlı Gökdelenlerinde*. Ankara: Atayurt Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları 1*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ülman, A.H. (2002). *I. Dünya Savaşı’na Giden Yol ve Savaş*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Wellek, R. (1964). *Concept of criticism*. Yale University Press.
- Yalçın, A. (2003). *Siyasal ve sosyal değişmeler açısından cumhuriyet dönemi çağdaş Türk romanı*. Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. (2011). *Cumhuriyet dönemi çağdaş Türk romanı 1946–2000* (3rd ed.). Akçağ Yayınları.
- Yalçınkaya, Ş. (2018). “Klâsik Türk Edebiyatında Gurbet ve Nevres-i Kadîm’in Gurbeti”, *Journal of Turkish Language and Literature*,4(1), 322-343.
- Yaldız, F.(2012). AB’de Bireysel Haklar ve Lizbon Antlaşması, s.122-146.
- Yavuz, H. (1977). *Roman kavramı ve Türk romanı*. Bilgi Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyet/Yayınlar :

Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler ve Kurs Belgeleri :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih :

